

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) στη Διοίκηση και Οργάνωση
Εκπαιδευτικών μονάδων

Θέμα: Εφαρμογή των αρχών μάρκετινγκ με στόχο τη μείωση της σχολικής εγκατάλειψης και διαρροής μαθητών Ρομά. Περίπτωση σχολείων Δυτικής Θεσσαλονίκης

Subject: Implementation of marketing principles aimed at reducing Roma school leavers and dropouts. Case of West Thessaloniki schools

Όνομα φοιτητή: Γεώργιος Τσελεπής

Όνομα επιβλέποντα: Γκούνας Αθανάσιος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2019

Περίληψη

Η παρούσα εργασία στοχεύει στη μελέτη της εκπαίδευσης των μαθητών ΡΟΜΑ και της καθημερινής τους παρουσίας στα ελληνικά σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης . Θα διερευνηθούν οι στάσεις και οι αντιλήψεις των οικογενειών ΡΟΜΑ αναφορικά με την φοίτηση των παιδιών τους και θα γίνει προσπάθεια εντοπισμού των παραγόντων που συμβάλλουν αρνητικά στην εκπαίδευσή τους, εξετάζοντας παράλληλα πτυχές της καθημερινότητάς τους.

Η προσέγγιση θα γίνει μέσω του θεωρητικού μέρους που αποτελείται από πέντε κεφάλαια μέσω των οποίων επιχειρείται η βιβλιογραφική διερεύνηση του εκπαιδευτικού marketing, της κουλτούρας στη συμπεριφορά του καταναλωτή , του ορισμού της μαθητικής διαρροής και των επιπτώσεών της , των παραγόντων που την «ευνοούν» και των πρακτικών που εφαρμόστηκαν ή προτείνονται ως λύσεις για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των μαθητών αυτών.

Στη συνέχεια μέσω ποιοτικής έρευνας θα διερευνηθεί η περίπτωση των σχολείων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της δυτικής Θεσσαλονίκης όπου η φοίτηση των μαθητών ΡΟΜΑ απασχολεί την εκπαιδευτική κοινότητα. Θα διερευνηθεί η άποψη των διευθυντών για το σχολικό marketing και η συμβολή του στην αναβάθμιση της ποιότητας εκπαίδευσης των ΡΟΜΑ , οι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τη φοίτηση τους , η στάση των σχολείων και οι πρακτικές περιορισμού και εξάλειψής τους.

Λέξεις κλειδιά: μάρκετινγκ, Ρομά, εκπαίδευση, φοίτηση

Abstract

This project aims to study the Roma education and their daily presence in the Greek Primary Schools. Firstly, I will try to investigate the attitudes and perceptions of the Roma families, as far as the study of their children is concerned and, secondly, to identify the factors that negatively contribute to their education while also looking at aspects of their daily lives.

This approach will be applied through the theoretical part that consists of five chapters , where a bibliographic inquiry is attempted upon the educational marketing, the culture of consumer behavior, the definition of school drop-out and its effects, as well as, the factors that unfortunately promote it, and finally, the implemented practices or the ones proposed as solutions in order to improve the education of these students.

Then, through a qualitative research, there will be a thorough investigation of the cases of the Primary schools in the western regions of Thessaloniki, where Roma students attend lessons and it is a matter that really concerns the educational community.

Last but not least, the school directors' points of view will be examined and seriously taken into account regarding to the school marketing and its contribution to the educational quality improvement of the Romas, the factors that negatively affect their school attendance, the school attitudes towards them and finally the future practices that may limit or\and even eliminate them.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	1
Abstract.....	2
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1ο.....	10
Εισαγωγή.....	10
Μάρκετινγκ στις σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας, σχεδιασμός και προγραμματισμός.....	10
Μάρκετινγκ υπηρεσιών.....	17
Κεφάλαιο 2 ^ο	24
Εισαγωγή.....	24
Η σημασία της κουλτούρας στη συμπεριφορά του καταναλωτή.....	24
Επιδράσεις της επιμέρους κουλτούρας ανάλογα με τη βάση του ορισμού της.....	24
Κοινωνικές τάξεις.....	25
Ορισμός και έννοια της «Ομάδας».....	26
Κεφάλαιο 3 ^ο	27
Εισαγωγή.....	27
Μαθητική διαρροή.....	28
Ο ρόλος του σχολείου.....	29
Η σχολική διαρροή στην Ελλάδα.....	32
Επιπτώσεις μαθητικής διαρροής.....	33
Ο ρόλος της σχολικής κουλτούρας, του εκπαιδευτικού συστήματος και της οργάνωσης.....	34
Κεφάλαιο 4 ^ο	37
Εισαγωγή.....	37
Παράγοντας: πολιτισμός.....	38
Παράγοντας: γλώσσα.....	39
Παράγοντας: οικογένεια.....	39
Παράγοντας: οικογενειακό εισόδημα.....	42
Παράγοντας: γεωγραφική περιοχή.....	43
Παράγοντας: οικονομία.....	44
Παράγοντας: προσωπικότητα μαθητή.....	44
Παράγοντας: εθνικές μειονότητες- Ρομά.....	45
Κεφάλαιο 5 ^ο	47

Εισαγωγή.....	47
Καινοτόμες πρακτικές στην εκπαίδευση Ρομά.....	48
Ενσωμάτωση του πληθυσμού των Ρομά μέσα από την Εκπαίδευση.....	53
Η σημασία της τέχνης στους Ρομά.....	56
Εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά.....	61
Εκπαιδευτική καινοτομία με στόχο την βελτίωση της επίδοσης των Ρομά, της συμμετοχής και την αυτοπεποίθησή τους.....	64
Μέρος Β: Ερευνητικό.....	70
Εισαγωγή.....	70
Μεθοδολογία έρευνας- Ποιοτικές έρευνες- Συνεντεύξεις.....	70
Προτεινόμενη αντιμετώπιση προβλημάτων διαρροής και δυσκολίας εκπαιδευτικής ένταξης μαθητών Ρομά, στη σχολική μονάδα.....	73
Ανάλυση S.W.O.T. και P.E.ST.....	80
Θεματική ανάλυση.....	83
1 ^η θεματική ενότητα: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα σχολικού μάρκετινγκ.....	84
2 ^η θεματική ενότητα: Σχέδια- δράσεις εκπαιδευτικών.....	86
3 ^η θεματική ενότητα: Συχνότητα φοίτησης Ρομά μαθητών.....	89
4 ^η θεματική ενότητα: Σχέσεις εκπαιδευτικών και γονέων-κηδεμόνων μαθητών Ρομά.....	92
5 ^η θεματική ενότητα: Λόγοι απουσιών.....	94
Συμπεράσματα.....	101
Βιβλιογραφία.....	104
Παράρτημα.....	108

Εισαγωγή

Το μάρκετινγκ στις αρχές εφαρμόστηκε και εξυπνήτησε τους κερδοσκοπικούς οργανισμούς και τις επιχειρήσεις που στόχευαν στο κέρδος, ικανοποιώντας ανάγκες καταναλωτών με προϊόντα και υπηρεσίες που παρήγαγαν. Γενικότερα σε κάθε συναλλαγή- ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών μπορεί να εφαρμοστεί το μάρκετινγκ. Την δεκαετία του 1960 δημιουργήθηκε ο όρος Μεταμάρκετινγκ που αποτέλεσε προσπάθεια ανάπτυξης και διατήρησης σχέσεων που αναφέρονται σε προϊόντα, υπηρεσίες, οργανισμούς, άτομα, τόπους ή σκοπούς (Μάλλιαρης, 1990 & Παγανός, 1998). Νέο πεδίο εφαρμογής του μάρκετινγκ είναι η εκπαίδευση και οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί. Αυτό προέκυψε κυρίως μετά τη δεκαετία του 1980 και του 1990 εξαιτίας της ύπαρξης σοβαρών ζητημάτων λειτουργίας όπως είναι οι περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι, η αύξηση του κόστους λειτουργίας καθώς και η ποιότητα παρεχομένων υπηρεσιών (Παγανός, 1998). Μέχρι και σήμερα υπάρχει η πεποίθηση από τον εκπαιδευτικό κόσμο πως το μάρκετινγκ είναι συνδεδεμένο με το κέρδος που σχετίζεται με τις επιχειρήσεις.

Επίσης υποστηρίζεται πως οι εκπαιδευτικές αξίες και αρχές είναι άκρως αντίθετες με τις αρχές του μάρκετινγκ. Δεν πιστεύουν πως η πιο σοβαρή απόφαση ενός εκπαιδευτικού οργανισμού είναι η επιλογή προγράμματος και υπηρεσιών που θα προσφερθούν σε σπουδαστές, γονείς, ομάδες κοινού και γενικότερα σε «καταναλωτές». Τα προγράμματα και οι υπηρεσίες θεωρούνται «προϊόντα», γιατί ως προϊόν ορίζεται «οτιδήποτε μπορεί να προσφερθεί σε μια αγορά, σε απτή μορφή, και επιφέρει ικανοποίηση σε μια ανάγκη ή επιθυμία» (Kotler, 1995). Τα κοινά σημεία που έχει το εκπαιδευτικό μάρκετινγκ με το μάρκετινγκ διαφαίνεται στο ότι κάθε σχολείο ανταγωνίζεται τα ομοειδή του, διαφοροποιώντας τα προγράμματα και την ποιότητα αυτών. Η αρτιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος στηρίζεται στην κοινωνική και πολιτισμική διαφορετικότητα και όχι στην σύγκριση και απομόνωση των μαθητών. Στην εκπαίδευση διακρίνεται και η συναλλακτική σχέση, διότι απαιτείται η συμμετοχή διαφόρων ομάδων για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων που θα οδηγήσει στην ικανοποίηση των αναγκών ή επιθυμιών. Η αμφίδρομη διαδικασία συνδιαλλαγής θα επιφέρει οφέλη, τόσο στους παρόχους υπηρεσιών όσο και στους δέκτες αυτών. Η επίδραση του μάρκετινγκ στην εκπαίδευση αποδεικνύεται όταν οι οργανισμοί επιτυγχάνουν τους σκοπούς και τους στόχους πιο αποτελεσματικά (τα λεγόμενα «καλά σχολεία» είτε στον ιδιωτικό ή στο δημόσιο χώρο).

Η έννοια της σχολικής μονάδας, ως πάροχος εκπαιδευτικών υπηρεσιών, αντιμετωπίζεται με βάση της εκάστοτε προσέγγισης των εκάστοτε διαστάσεων της όποιας επιστήμης. Ως κοινωνικό σύστημα αντιμετωπίζεται το σχολείο από τις κοινωνικές επιστήμες (Σαΐτης,2007). Απλό τη νομική επιστήμη ως «δημόσια υπηρεσία» (Σαΐτης,2007) και από την οικονομική επιστήμη ως «εκπαιδευτικός οργανισμός, ο οποίος συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας» (Σαΐτη,2000). Η παιδαγωγική ορίζει την εκπαίδευση ως «τη συστηματική και οργανωμένη διαδικασία αγωγής και μάθησης, που αφενός προγραμματίζεται από την πολιτεία ή από οποιονδήποτε άλλο φορέα, δημόσιο ή ιδιωτικό, και αφετέρου υλοποιείται από τους φορείς αυτούς» (Ξωχέλλης,1986). Όλες οι σχολικές μονάδες συνδυάζουν τους ελάχιστους και περιορισμένους υλικούς και άυλους πόρους για να παράξουν υπηρεσίες και να ικανοποιήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα και πληρέστερα τις περισσότερες ανάγκες και προσδοκίες των αποδεκτών-πελατών (μαθητών, εκπαιδευτικών, γονέων, ευρύτερο κοινωνικό κοινό). Μέσω της παροχής νέων και καινοτόμων υπηρεσιών μπορεί να επιτύχει την ανάπτυξη. Τέτοιες παροχές θεωρούνται τα ολοήμερα τμήματα, οι τάξεις υποδοχής ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων κ.α. Η ανάπτυξη και η αναζήτηση νέων προγραμμάτων είναι απαραίτητη λόγω του διαρκούς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος και με στόχο να φτάσουν και να κατακτήσουν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης των προσδοκιών του κοινού και να βελτιώσουν την ανταγωνιστική τους θέση. Η γνώση εξελίσσει το κάθε άτομο και την όποια κοινωνία. Η δαπάνη του κράτους για την εκπαίδευση των πολιτών έχει χαρακτήρα επένδυσης και θεωρείται ο κυριότερος συντελεστής παραγωγής βάση των κλασικών, των νεοκλασικών και σύγχρονων οικονομολόγων, όπως οι Smith 1776, Marshal 1920, Schultz 1961, Becker 1964, Mincer 1974, Lucas 1988, Choi 1993. Η εκπαίδευση βάση της θεωρίας του «ανθρώπινου κεφαλαίου» (Schultz, 1961), συμβάλλει στην κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου και της χώρας επίσης.

Ο άνθρωπος αποτελεί το μέσο, ο παραγωγικός συντελεστής ο οποίος θα αναγάγει την οικονομική ευμάρεια σε κοινωνική, επενδύοντας στην εκπαίδευση, δημιουργώντας το προσωπικό του κεφάλαιο, αναπτύσσοντας τις δεξιότητές του και βελτιώνοντας τις φυσικές του ικανότητες, με αποτέλεσμα να απολαμβάνει περισσότερα κέρδη, μειώνοντας τα έξοδα της επένδυσης στην εκπαίδευση και συμβάλλοντας στην αύξηση του ΑΕΠ και του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας (Τσαμαδιάς,2011). Άρα, μεγάλο μέρος του δημόσιου προϋπολογισμού στην κατανομή πόρων πρέπει να καταλαμβάνουν οι δαπάνες για τα σχολεία, αν προτεραιότητα θεωρείται η αναβάθμιση και βελτίωση της παιδείας (Σαΐτη, 2000). Οι εκπαιδευτικές μονάδες είναι οργανισμοί παροχής υπηρεσιών διότι ενεργούν και παράγουν

συγκεκριμένη υπηρεσία και επίσης συναλλάσσονται με τον αποδέκτη-πελάτη, προσδοκώντας την αποκομιδή της θετικής του εμπειρίας και της τελικής του ικανοποίησης. Η εκπαίδευση πρέπει να είναι σύγχρονη και να ακολουθεί τις τάσεις της αγοράς, δημοκρατική-πειθαρχημένη μέσω της συμμετοχικής προσέγγισης των επιδιωκόμενων στόχων και σκοπών, της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας και του ελκυστικού περιβάλλοντος. Το προσωπικό θα πρέπει να αναγνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις για να ανταποκρίνεται στο ρόλο του (Κωνσταντινίδης, 2007). Τα σχολεία πρέπει να έχουν ανοιχτή επικοινωνία τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε διεθνή επίπεδο (προγράμματα Comenius, Erasmus), να έχουν συνδημιουργό και συνοδοιπόρο τον γονέα για τον εμπλουτισμό των προγραμμάτων και να στηρίζουν τις καινούργιες ιδέες και καινοτομίες. Η εφαρμογή του εκπαιδευτικού μάρκετινγκ, που ήδη εφαρμόζεται από εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδιωτικά και δημόσια, στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό (στα δημόσια εφαρμόζεται πλαγίως, δηλαδή δηλώνουν ευρέως έστω και τη μερική χρήση του) είναι ένα εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού, που στοχεύει στην αναβάθμιση των υπηρεσιών της εκπαίδευσης και στην παροχή ποιοτικής εκπαιδευτικής υπηρεσίας. Η Αμερικάνικη Ένωση Μάρκετινγκ (American Marketing Association, 2008), ορίζει το μάρκετινγκ ως «μια διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης της σύλληψης, της τιμολόγησης, της προβολής και της διανομής ιδεών, προϊόντων και υπηρεσιών για τη δημιουργία συναλλαγών που ικανοποιούν ατομικούς και επιχειρησιακούς στόχους». Το μάρκετινγκ είναι το σύνολο των διεργασιών ενός οργανισμού για τη δημιουργία, την επικοινωνία και την παροχή αξίας σε πελάτες, μέσω των συναλλακτικών σχέσεων, με τρόπους επωφελείς για τον οργανισμό και για τις ομάδες ενδιαφέροντος. Η εφαρμογή του μάρκετινγκ συνδέεται με την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία της κοινωνίας. Ο Ζιγκρίδης (2008) αναφέρει για το μάρκετινγκ «Πρόκειται για μια φιλοσοφία βελτίωσης των συνθηκών της ζωής και προσθήκη μιας δυναμικής διάστασης στην οικονομική ανάπτυξη». Οι Kotler & Andreasen (1991) ορίζουν το MKT ως εξής «MKT είναι η ανάλυση, ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και ο έλεγχος επιμελώς σχεδιασμένων προγραμμάτων και προσφορών, για τη δημιουργία, ανάπτυξη και διατήρηση ωφέλιμων σχέσεων συναλλαγής-ανταλλαγής με την αγορά-στόχος, προς επίτευξη των σκοπών και στόχων του οργανισμού» (Παγανός, 1998 σελ 13). Η στρατηγική, ο σχεδιασμός και η πολιτική αποτελούν βασική προϋπόθεση επιτυχίας όλων των οργανισμών (Σιώμοκος, 2004).

Εκπαιδευτικό Μάρκετινγκ είναι μια διαδικασία κατά την οποία ένα εκπαιδευτικό σύστημα ή μια ή περισσότερες εκπαιδευτικές μονάδες βασισμένες σε συντονισμένες μεθόδους διακρίνουν, προβλέπουν και ικανοποιούν τις επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα και ιδιαίτερα τις

τωρινές και μελλοντικές ανάγκες των εκπαιδευόμενων, προσαρμόζοντας τις υπηρεσίες τους με τρόπο επωφελή και αποδοτικό για το κοινωνικό σύνολο αλλά και για αυτούς(Kotler & Fox, 1995). Οι πρώτες προσπάθειες εφαρμογής του εκπαιδευτικού μάρκετινγκ εντοπίζεται στους John Maguire and Eugene Fram. Το μάρκετινγκ αποτελεί αρωγό της διοίκησης στην προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων της με τις διαδικασίες της ανάλυσης, του σχεδιασμού, της εφαρμογής και του ελέγχου. Η αποτελεσματικότητα βασίζεται στο σωστό σχεδιασμό και στον προγραμματισμό των προσφορών. Αυτό είναι αποτέλεσμα της συναλλαγής-ανταλλαγής του σχεδιασμού με το κοινό (π.χ. τι πρόγραμμα μπορεί να προσφέρει ένα σχολείο και να το επιθυμούν οι μαθητές για τη μείωση της ενδοσχολικής βίας) με στόχο την εκπλήρωση των αναγκών και των επιθυμιών των αγοραστών. Ο αποτελεσματικός προγραμματισμός ενός οργανισμού χρειάζεται και απαιτεί τη ξεκάθαρη εικόνα στόχων και βλέψεων. Οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί οι οποίοι αναγνώρισαν την ανάγκη του μάρκετινγκ ήταν τα σχολεία της Αμερικής στις αρχές του '70, με κίνητρο τη μείωση σπουδαστών λόγω των δημογραφικών και οικονομικών προβλημάτων και ενώ παράλληλα το λειτουργικό κόστος έμενε υψηλό. Ίδιο πρόβλημα στις αρχές του 1990 ξεκίνησε να αντιμετωπίζει η Ελλάδα (Πυργιωτάκης, 1991). Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα προκειμένου να αντιμετωπίσουν προβλήματα προσέλκυσης σπουδαστών, χορηγών ή την είσοδο νέων ανταγωνιστών, αναζητούν λύσεις στο μάρκετινγκ. Ο Pardey (1991) προσθέτει μια παράμετρο του μάρκετινγκ ώστε να μπορέσει ο οργανισμός να κατακτήσει τους στόχους του και αυτό αφορά την αναγνώριση, πρόβλεψη και ικανοποίηση των αναγκών του πελάτη. Παρόμοια είναι και η διαδικασία για την διοίκηση (Evans, 1995). Με το πέρασμα του χρόνου αρκετές σχολικές μονάδες, γεγονός που σημειώνεται και στην Ελλάδα, αν και δεν το αποδέχονται φανερά αλλά πλαγίως, οι εκπαιδευτικοί εξαιτίας του αυξανόμενου ανταγωνισμού και της ανάγκης της επιβίωσης και της διατήρησης του μεριδίου αγοράς σε μεγέθη μαθητών, αποτελεσμάτων αλλά και πόρων, εισήγαγαν το μάρκετινγκ για την προώθηση της εκπαιδευτικής υπηρεσίας στο εξωτερικό περιβάλλον (Davis & Ellison, 1997 ,). Η υιοθέτηση του μάρκετινγκ στο εκπαιδευτικό περιβάλλον είχε αρχικό στόχο την προσέλκυση μαθητών (Oplatka et al., 2002, Armstrong & Kotler, 2009). Εκτός από τις δημοσιεύσεις των Oplatka et al. (2002, 2004, 2007) που προσπαθούν να περιγράψουν και να καταγράψουν τον τρόπο εφαρμογής στρατηγικής μάρκετινγκ στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η διεθνής έρευνα δεν έχει να παρουσιάσει καμία ολιστική εννοιολογική προσέγγιση για τις σύγχρονες αλλαγές και τις οργανωσιακές διαδικασίες στις σχολικές μονάδες. Η διεθνής έρευνα προσανατολίζεται κατά κύριο λόγο στο ζήτημα επιλογής σχολείου και όχι στην επίδραση της αγοράς και του περιβάλλοντος στην εφαρμογή του

εκπαιδευτικού μάρκετινγκ στα σχολεία. Οι εμπειρικές έρευνες του Orlatka & al.(2002, 2004, 2007) αναφέρονται σε μελέτες περιπτώσεων (case studies) σχολείων- κυρίως σε Ισραήλ και Μ. Βρετανία- όπου εφαρμόζονται μηχανισμοί μάρκετινγκ. Το διαρκές μεταβαλλόμενο περιβάλλον απαιτεί από τα σχολεία αλλαγές στις λειτουργίες του παρόχου-χρηστών προκειμένου να εξασφαλίσει «συγκριτικό πλεονέκτημα». Το σχολείο δεν αρκεί απλώς να είναι αποτελεσματικό, αλλά χρειάζεται να μεταδίδει μια αποτελεσματική εικόνα (image) στους γονείς και στους εταίρους του (Evans, 1995). Το μάρκετινγκ στοχεύει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας βάση του Foskett (2002) ικανοποιώντας τις επιθυμίες και τις ανάγκες των γονέων και όχι απλώς πουλώντας προϊόντα κι υπηρεσίες σε πελάτες που πείθονται να αγοράσουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Τα σχολεία και οι διευθυντές-μάνατζερ που ακολουθούν το μάρκετινγκ πρέπει να ακολουθήσουν τα εξής συγκεκριμένα βήματα: 1)Έρευνα μάρκετινγκ και ανάλυση περιβάλλοντος (διερεύνηση των αναγκών μαθητών και γονιών) 2) Διαμόρφωση στρατηγικής και προγράμματος μάρκετινγκ 3)Εφαρμογή μίγματος μάρκετινγκ 4) Αξιολόγηση της όλης διαδικασίας (Davis & Ellison 1997, Foskett 2012, Kotler & Armstrong 2009). Οι εκπαιδευτικές μονάδες με προσανατολισμό προς το μάρκετινγκ σημαίνει πως έχει καταστήσει την κουλτούρα του μάρκετινγκ βασική και αναπόσπαστη φιλοσοφία της σχολικής μονάδας. Η κουλτούρα-φιλοσοφία του μάρκετινγκ μπορεί να αποκτήσει υπόσταση μόνο αν υπάρχει η απαραίτητη «κουλτούρα φιλοσοφία» στην επιχείρηση. Ο συνδυασμός κουλτούρας και πρακτικής προσφέρει τη δυνατότητα στον οργανισμό να γνωρίζει τις επικρατούσες συνθήκες της αγοράς. Ο συνδυασμός αυτός αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα του οργανισμού, που επηρεάζει την απόδοσή του σε σχέση με τους στόχους του αλλά και σε σχέση με την απόδοση των ανταγωνιστών. Το μάρκετινγκ στην εκπαίδευση αποτελεί στόχο όλων των εμπλεκόμενων για την βελτιστοποίηση των επιπέδων επίτευξης και έμπνευσης των μαθητών για τα επόμενα χρόνια (Foskett, 2012).

Κεφάλαιο 1ο

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση είναι μία μεγάλη θεματική ενότητα ανάπτυξης κάθε υγιούς κοινωνίας. Βασικό ερώτημα για όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι κατά πόσο τα εκπαιδευτικά προγράμματα και υπηρεσίες που προσφέρονται ανταποκρίνονται στις προσδοκίες, στις επιθυμίες και στην ικανοποίηση των αναγκών των εκπαιδευομένων και άλλων κοινωνικών ομάδων (Παγανός, 1998). Οι οργανισμοί για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πελατών στηρίζονται στο μάρκετινγκ. Σύμφωνα με τους Kotler and Fox (1995), όποιος οργανισμός συναλλάσσεται με το περιβάλλον του εφαρμόζει κάποιο είδος μάρκετινγκ. Το μάρκετινγκ στην εκπαίδευση δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, η συστηματική προσέγγιση και εφαρμογή του στα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί νέα στάση. Η συνύπαρξη των εννοιών Μάρκετινγκ και Εκπαίδευση συντελεί το Εκπαιδευτικό Μάρκετινγκ. Αρκετοί εκπαιδευτικοί όμως δεν αναγνωρίζουν τα προγράμματα και τις υπηρεσίες ως «προϊόντα» που προσφέρονται στους καταναλωτές. Το μάρκετινγκ των εκπαιδευτικών οργανισμών, χρειάζεται την ταυτοποίηση των αναγκών μαθητών και κοινότητας. Επίσης χρειάζεται τη δέσμευση για ολοκλήρωση όλων των αναγκών με την βοήθεια της ποιότητας που προσφέρει το εκπαιδευτικό προϊόν. Η δημόσια εκπαίδευση είναι σημαντικό να υπολογίζει τις προσδοκίες των πολιτών και την ικανοποίηση των αναγκών για την ανταπόκριση στην αγορά εργασίας, για αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαιδευτικής υπηρεσίας. Τονίζεται η ανάγκη της εποχής για αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Κάτι τέτοιο συμβαίνει λόγω της διαρκούς αλλαγής του περιβάλλοντος για την ικανοποίηση όλων των αναγκών, όσο αυτό είναι εφικτό (Παπασταμάτης, 1998).

Μάρκετινγκ στις σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας, σχεδιασμός και προγραμματισμός

Η στρατηγική όπως και ο σχεδιασμός και η πολιτική αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την επιτυχία της επιχείρησης στην εκάστοτε αγορά ή στο εκάστοτε κοινό απόλαυσης της υπηρεσίας, που επηρεάζεται από το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, την τεχνολογία, τη συμπεριφορά του καταναλωτή, αλλά και τις εξελισσόμενες ανάγκες του και τέλος από τα κίνητρά που υπάρχουν. Ο σχεδιασμός του σχεδίου μάρκετινγκ χρειάζεται σίγουρα τη διενέργεια ερευνών αγοράς ώστε να γίνει η επιλογή των ελκυστικών αγορών. Σημαντικός είναι ο ρόλος του ανταγωνισμού. Και αυτό εμπλέκεται στις αποφάσεις του μάρκετινγκ. Οι σχετικές με τις αποφάσεις ως προς τις υπηρεσίες, την τιμολόγησή τους, τη διανομή και την προβολή βασίζονται και επηρεάζονται από τον ανταγωνισμό. Έπειτα, μέσω των συγκρίσεων ο οργανισμός σχεδιάζει και ολοκληρώνει βελτιώσεις λειτουργιών και δραστηριοτήτων (Σιώμος, 2004). Η διαδικασία που διευκολύνει τη λήψη αποφάσεων για το παρόν και για το μέλλον είναι ο σχεδιασμός. Γρήγορα και με οικονομικές διαδικασίες ετοιμάζει τις μετέπειτα αποφάσεις με το όσο το δυνατόν ελάχιστο αντίκτυπο για τον οργανισμό και παράλληλα εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες και ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο. Η εφαρμογή του σχεδιασμού αποτελεί βασικό εργαλείο της διοίκησης. Εκεί ο ηγέτης επιβάλλεται να συνδυάζει πολλές ικανότητες όπως εξυπνάδα, ικανότητες σε σχέση με τη συμπεριφορά, τη δόμηση, τη φιλοσοφία του οργανισμού και τη διοίκηση. Ο σχεδιασμός πρέπει να έχει ακριβείς και ξεκάθαρους στόχους, να λαμβάνει υπόψη το μεταβαλλόμενο περιβάλλον, να επιμερίζει την ευθύνη και το λάθος και να κατευθύνει προς τη λήψη αποφάσεων. Η επιτυχία του προγράμματος μάρκετινγκ βασίζεται στην ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών των πελατών-καταναλωτών με στόχο την ωφέλεια του οργανισμού και την επίτευξη των προκαθορισμένων σκοπών και των στόχων. Η πλήρης αντίληψη των αναγκών και των επιθυμιών του καταναλωτή μπορεί να γίνει με έρευνες μάρκετινγκ. Αφού αποτελεί διοικητική διαδικασία εμπερικλείει την ανάλυση, το σχεδιασμό, την εφαρμογή και τον έλεγχο. Παρεμβαίνει ενεργά στο σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση προϊόντων-υπηρεσιών για την πραγματοποίηση της συναλλαγής. Η ανάλυση των τάσεων της αγοράς εξαρτάται από το περιβάλλον, που και αυτό εξαρτάται από τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες και από την ενδοεπιχειρησιακή και οργανωτική δομή του οργανισμού. Ο σχεδιασμός- προγραμματισμός είναι η κυριότερη και κρισιμότερη λειτουργία της διοίκησης και οι εκπαιδευτικές μονάδες είναι οργανισμοί που διοικούνται. Η διοίκηση μιας εκπαιδευτικής μονάδας αποτελεί διαδικασία συντονισμού ανθρώπων, δραστηριοτήτων

και υπαρχόντων μέσων με σκοπό την αποτελεσματική εκπαίδευση, το συγκριτικό πλεονέκτημα και την καλή εικόνα στη συγκεκριμένη αγορά. Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός σε ανθρώπινο δυναμικό θα βοηθήσει τη μονάδα να προβλέψει τις ανάγκες, τις αλλαγές και να προσπεράσει τυχόν δυσκολίες. Οι εκπαιδευτικές μονάδες είναι κοινωνικά συστήματα που αλληλοεπιδρούν με το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον και στον βωμό της αποτελεσματικότητας, εφαρμόζουν ορισμένες βασικές λειτουργίες: α) το σχεδιασμό-προγραμματισμό, β) την οργάνωση, γ) τη διεύθυνση και δ) τον έλεγχο (Σαΐτης, 2014). Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός αποτελεί τη βασικότερη λειτουργία της διοίκησης αφού «γεφυρώνει» το χάσμα του «εκεί που βρισκόμαστε» με το «εκεί που θέλουμε» να πάμε (Σαΐτης, 2014). Διακρίνεται σε λειτουργικό-τακτικό προγραμματισμό και στον στρατηγικό σχεδιασμό-προγραμματισμό. Ο λειτουργικός είναι βραχυπρόθεσμος, συνήθως ενός χρόνου και αναφέρεται στις καθημερινές λειτουργίες της σχολικής μονάδας. Ο δεύτερος, ο στρατηγικός είναι μακροχρόνιος και διαρκεί κατά μέσο όρο πέντε χρόνια (στις περισσότερες των περιπτώσεων). Η λειτουργία αυτή είναι απαραίτητη για την επιτυχία του οργανισμού αν και δεν της δίνεται η ανάλογη σημασία, ούτε καν από το βασικά στελέχη. Σε έρευνα ανίχνευσης για το πόσο οι διευθυντές τμηματοποιούν την αγορά, πόσο συγκεντρώνουν πληροφορίες για τις προτιμήσεις των πελατών και πόσο οργανώνουν σχέδια μάρκετινγκ, έδειξε πως δεν ακολουθείται συστηματική διαδικασία και πως δεν υπήρξαν στοχευόμενα προγράμματα μάρκετινγκ (Birch,1998, James and Philips,1995, Oplatka,2002, Foskett,2002).

Ο Bell (1999) παρουσιάζει και αποδεικνύει, πως κανένας διευθυντής δεν καταγράφει ξεκάθαρη πολιτική μάρκετινγκ αλλά και κανένα σχέδιο μάρκετινγκ. Ο Oplatka (2002) αποδεικνύει απουσία στοχοθεσίας συνεπώς και αποτυχία εφαρμογής συντονισμένων και δομημένων προγραμμάτων μάρκετινγκ. Ισραηλινοί διευθυντές προσπάθησαν να εφαρμόσουν το μάρκετινγκ αλλά συχνά περιορίζονταν σε στοιχεία δημοσιότητας του σχολείου του. Το Π.Δ. 200,201/98 αναφέρεται σχεδιασμό-προγραμματισμό, αλλά καλύπτει τις δραστηριότητες μιας σχολικής χρονιάς. Οι εκπαιδευτικές μονάδες θα πρέπει να εκπληρώνουν το γενικό-βασικό σκοπό της εκπαίδευσης και τις αποστολές που τους έχουν ανατεθεί βάση νόμου (Ν. 1566/85). Με τον στρατηγικό σχεδιασμό διεκπαιρεύουν την αποστολή τους και προσανατολίζουν τη δράση τους στο εκάστοτε εσωτερικό ή εξωτερικό περιβάλλον. Επιλέγουν την τοπική και δημόσια πολιτική που αφορά τις δημόσιες πολιτικές που εγγράφονται στην εκπαιδευτική δράση της μονάδας αλλά και η δημόσια τοπική πολιτική βοηθά στη γενική εκπαιδευτική πολιτική. Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός καταγράφει στόχους προς υλοποίηση μακροπρόθεσμα με τη δυνατότητα τροποποίησης λόγω εσωτερικών

ή εξωτερικών σημαντικών αλλαγών. Ως εργαλείο καθοδήγησης και προοπτικής θεωρεί και χαρακτηρίζει μεσοπρόθεσμα τα καθημερινά γεγονότα. Οι στρατηγικοί στόχοι πρέπει να βασίζονται σε πρόγραμμα δράσης και μέσων, που να παρακολουθούνται και να αξιολογούνται με δυνατότητα επανακαθορισμού των στόχων. Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός είναι η έκφραση της ταυτότητας της σχολικής μονάδας στο περιβάλλον της και επιβεβαιώνει το ρόλο της. Είναι σε θέση να εμπλέκεται στην τοπική πραγματικότητα όπως σε ημερίδες επιμόρφωσης αλλά και να ολοκληρώνει διάφορες πολιτικές όπως περιβαλλοντική πολιτική, προγράμματα αθλητισμού και υγείας κ.α. Οι κοινές αξίες και οι προσανατολισμοί φανερώνονται από τον σχεδιασμό-προγραμματισμό που έχει πλαισιώσει η μονάδα. Φανερώνει επίσης και την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής μονάδας. Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός φανερώνει αυτονομία σε μια εκπαιδευτική μονάδα και η έγκρισή του και η επικύρωσή του εκφράζει την πλήρη αποδοχή της πολιτικής μονάδας, διότι σέβεται την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία και τους κανονισμούς. Επίσης, αναφέρεται στην επίτευξη μελλοντικών στόχων. Αποτελεί σημαντικό εργαλείο στα χέρια των στελεχών ώστε να δουν ποιοι είναι οι εσωτερικοί και οι εξωτερικοί παράγοντες που θα προσφέρουν ευκαιρίες για εκμετάλλευση ή θα αποτελέσουν απειλές με στόχο την αποτροπή του σχεδίου (Σαΐτης,2014, Παγανός, 1998).

Ο προγραμματισμός είναι μια διαδικασία που καταλήγει σε κάποιο πρόγραμμα (market plan) με βασικά ερωτήματα τα εξής:1) Πού είμαστε; (τωρινή κατάσταση) 2) Πού έχουμε σκοπό να οδηγηθούμε; (ποια η φιλοσοφία της εκπαιδευτικής μονάδας, οι στόχοι, τι θέλει να πετύχει, ποιο το σχέδιο;) 3) Ποιος θα πάρει αποφάσεις; Ποιοι οι κίνδυνοι; 4)Ποιον πρέπει να υπερνικήσουμε; (ό,τι αφορά το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον) 5)Πώς θα πετύχουμε; (στρατηγική, σωστός σχεδιασμός) 6)Πόσο καλά έχουμε αναπτύξει τη στρατηγική; (σύστημα ελέγχου). Ο πετυχημένος σχεδιασμός-προγραμματισμός εξαρτάται από: 1) το νομικό πλαίσιο που προσδιορίζει την αποστολή της μονάδας 2) από το τοπικό περιβάλλον συνεργασίας με άλλους φορείς 3) από την συνολική πορεία της εκπαιδευτικής μονάδας, 4) Από τη συνοχή των σχεδίων σχολικής και κοινωνικής ζωής. Για να υπάρξει πετυχημένος σχεδιασμός-προγραμματισμός (π.χ. υποδοχή νέων μαθητών Ρομά) πρέπει να έχει προηγηθεί διαγνωστική αξιολόγηση. Αξιολόγηση εσωτερική και εξωτερική αναφορικά με τη θέση, την εικόνα, την ελκυστικότητα και την ιστορία της μονάδας και τις προοπτικές της και αναφορικά με τους εθνικούς και περιφερειακούς προσανατολισμούς. Με την αξιολόγηση θα σημειωθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία της μονάδας, θα γίνει προσπάθεια πρόγνωσης και πρόβλεψης, θα δημιουργηθεί ομάδα εργασίας για την καθοδήγηση, τον συντονισμό και την αξιολόγηση.

Με τον σχεδιασμό-προγραμματισμό ορίζονται βραχυπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι στόχοι βάση των ιδιομορφιών και των ιδιαιτεροτήτων της σχολικής μονάδας, συνυπολογίζοντας πάντα και τον κεντρικό σχεδιασμό του Υπουργείου Παιδείας, εξαιτίας του ιεραρχικού συστήματος στην Ελλάδα. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται σπατάλες σε ανθρώπινο δυναμικό και πόρους. Σημαντικό βήμα αποτελεί η αξιολόγηση του σχεδιασμού-προγραμματισμού. Η σχολική μονάδα για να ξεχωρίσει πρέπει στη στρατηγική της να υπολογίζει την τοποθέτησή της στην αγορά, τις δυνατότητες της και τους πόρους που διαθέτει. Η αξιολόγηση γίνεται σε διάφορα επίπεδα και για κάθε τμήμα του οργανισμού. Η αξιολόγηση μπορεί να αφορά τον αριθμό νέων εγγραφών, την αποτελεσματικότητα του προσωπικού. Τα αποτελέσματα θα είναι θετικά εφόσον η σχολική μονάδα παρέχει κατάλληλες υπηρεσίες στο σωστό χρόνο. Σαφώς και οι βελτιώσεις των προγραμμάτων συμβάλλουν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας. Η μέτρηση της αποτελεσματικότητας έχει στόχο τον καταναλωτή, τη θεσμική δέσμευση προς το μάρκετινγκ, την πληροφόρηση, τον στρατηγικό προσανατολισμό και τέλος την αποδοτική εφαρμογή των όλων των προγραμμάτων δράσης. Τα ερωτηματολόγια έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν μετρήσεις της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής του μάρκετινγκ. Τα αποτελέσματα των μετρήσεων θα προσφέρουν πληροφορίες για το ποια προγράμματα χρειάζονται βελτίωση ή ακόμα κατάργηση. Με δεδομένα τα οικονομικά και δημογραφικά ζητήματα σε μακροπρόθεσμο χρόνο, κανένας οργανισμός δεν έχει την ευχέρεια της διαρκούς εισαγωγής και απόσυρσης προγραμμάτων και υπηρεσιών. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός κάθε οργανισμός στο σχεδιασμό εξαιτίας του κόστους και της αποφυγής της αποτυχίας. Ο στρατηγικός σχεδιασμός αυξάνει την ικανότητα των οργανισμών που την εφαρμόζουν να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις αλλαγές του όλο και μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος. Για τα δεδομένα του ελληνικού δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος προτείνεται η υιοθέτηση του στρατηγικού σχεδιασμού αντί του συγκεντρωτικού συστήματος. Αυτό συμβαίνει γιατί κάθε σχολείο έχει ιδιαίτερες ανάγκες, δυνατότητες, χαρακτηριστικά τα οποία αν παραλειφθούν, ο όποιος σχεδιασμός από την κεντρική αρχή χαρακτηρίζεται ανεπιτυχής (Καράλλης, 2007). Μπορεί να συνυπολογίζεται με το σχεδιασμό του Υπουργείου Παιδείας για να επιτευχθεί η επιτυχία και να υπάρξει αυτονόμηση της σχολικής μονάδας. Η έλλειψη σταθερότητας της εποχής μας έχει αντίκτυπο στον εκπαιδευτικό χώρο και βάση με του Pashiaridis (2004) οι αλλαγές επηρεάζουν τα ανοιχτά κοινωνικά συστήματα – τα σχολεία. Ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι μια διαδικασία που προσφέρει τη δυνατότητα στον οργανισμό να αξιοποιήσει τις διαθέσιμες πληροφορίες και να αναπτύξει σχέδια που να βοηθούν την κατάκτηση της αποστολής του. Η επιτυχία της αποστολής του σχολείου εξαρτάται από

κατάλληλο σχεδιασμό (Tsiakkiros and Pashiardis, 2002). Προγράμματα στρατηγικού σχεδιασμού πλεονεκτούν διότι τα προγράμματα σχεδιασμού αποτελούν επιστημονική αντιμετώπιση των προβλημάτων του οργανισμού. Προσφέρουν ποιοτικές πληροφορίες που βοηθούν στη λήψη ορθολογικών αποφάσεων και στη συνεργασία των φορέων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών, ελαχιστοποιούν την αβεβαιότητα της πορείας του οργανισμού και είναι δείγμα δημοκρατικής διοίκησης. Τέλος αποτελούν εργαλεία έγκαιρης προετοιμασίας της οργάνωσης σε περιβαλλοντικές προκλήσεις (Κέφης, 1998). Το 1983 οι Coopers & Lybrand και Yankelovich και Skelly & White (Πολλλάλης, 2003) επιβεβαίωσαν τον βασικό ρόλο της λειτουργίας του σχεδιασμού. Το κλειδί της επιτυχίας κάθε οργανισμού είναι ο στρατηγικός σχεδιασμός γιατί προσφέρει κατεύθυνση την οποία ακολουθούν όλα τα μέλη. Δίχως την καθορισμένη στρατηγική ο οργανισμός είναι ένα καράβι που δε έχει πλοηγό και κάνει διαρκώς κύκλους (Bruce D. Henderson, 1989). Για τη λήψη αποφάσεων αναφορικά με τις παρεχόμενες εκπαιδευτικές υπηρεσίες απαραίτητη ενέργεια είναι η τμηματοποίηση της αγοράς των σχολικών μονάδων. Η κατάτμηση της αγοράς-στόχου σε διακριτές ομάδες είναι απαραίτητη εξαιτίας των διαφορετικών αναγκών και συμπεριφορών των καταναλωτών (James & Philips, 1995, Maguire et al. 2001, Oplatka, 2002). Οι Bagley et al (1996) και Oplatka (2002) διαπιστώνουν πως οι Βρετανοί και Ισραηλινοί διευθυντές τείνουν να επικεντρώνονται στις προσπάθειες τους στο μάρκετινγκ σχετικά με προνομιούχα τμήματα μελλοντικών μαθητών. Η εκπαιδευτική μονάδα πρέπει να εντοπίζει ευκαιρίες για καινούργιες δράσεις και να ψάχνει τρόπους ενίσχυσης της θέσης της στις σημερινές αγορές, με την βοήθεια της εισαγωγής νέων προγραμμάτων παράλληλα ή εκτός των ήδη υφισταμένων. Στο νου των ανθρώπων κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα βρίσκεται σε μια θέση αναλογικά με τα ανταγωνιστικά του. Είναι η αντίληψη των ανθρώπων για το σχολείο, που τείνουν να την χαρακτηρίζουν και να την περιγράφουν με συγκριτικούς όρους όπως, «το καλύτερο σχολείο», το «χειρότερο σχολείο». Η τοποθέτηση του ιδρύματος γίνεται με τη χρήση του σωστού μίγματος μάρκετινγκ, δηλώνοντας τη διαφορετικότητά του, δίνοντας έμφαση στα οφέλη που προσφέρει και το καθιστούν μοναδικό. Στην διαδικασία της τοποθέτησης το σχολείο χρειάζεται να γνωρίζει την υπάρχουσα θέση του στην αγορά, την επιλογή της επιθυμητής θέσης, το σχεδιασμό και την εφαρμογή της στρατηγικής για την επίτευξη της επιθυμητής κατάστασης, τον έλεγχο και την αξιολόγηση του σχεδίου δράσης. Μια αντικειμενική ερευνητική διαδικασία που θα σχετιζόταν με άτομα που δεν χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του σχολείου, θα προσέφερε πολύτιμες πληροφορίες. Η αλλαγή τοποθέτησης του σχολείου στην αγορά των εκπαιδευτικών υπηρεσιών είναι δύσκολη. Είναι

δύσκολη διότι οι ολοκληρωμένες αντιλήψεις αλλάζουν δύσκολα στην εκπαίδευση και αν αλλάζουν χρειάζεται πολύς χρόνος.

Όλοι οι οργανισμοί με την αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος αντιμετωπίζουν τα διάφορα προβλήματά τους. Λόγος αποτυχίας ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος μπορεί να είναι η ανταγωνιστικότητα με άλλα ιδρύματα και να αφορά την ίδια υπηρεσία. Λύση αποτροπής της αποτυχίας θα μπορούσε να είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του, επενδύοντας σε καινοτόμα προγράμματα (π.χ. φιλοξωίας, περιβαλλοντικά, εκμάθηση κολύμβησης) και διατηρώντας το συγκριτικό πλεονέκτημα. Μακροχρόνια ο ανταγωνισμός αποδίδει μεγαλύτερη ευημερία πελατών και προστατεύει το κοινό όφελος. Ο ανταγωνισμός μπορεί να σημειωθεί στη τιμή, στα καινούργια προϊόντα-υπηρεσίες, στο βαθμό εξυπηρέτησης πελατών, στη προώθηση και στη διανομή. Παράγοντες που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό είναι η κατάρτιση του προσωπικού, ο χώρος, η σωστή οργάνωση, η τεχνολογία, οι καινοτόμες υπηρεσίες. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα λόγω του ανταγωνισμού δεν μπορούν να μένουν αδρανή ιδίως όταν τα άλλα προσφέρουν ελκυστικά προγράμματα ίδια ή καλύτερα. Πιέζονται να προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις, προγράμματα καλύτερης δυνατής ποιότητας για την ικανοποίηση των πελατών. Τρόποι ανταγωνισμού είναι η φήμη και η εικόνα του ιδρύματος στην αγορά, η μοναδικότητα των προγραμμάτων, οι άριστες εγκαταστάσεις, το άριστα καταρτισμένο προσωπικό. Τρόπος σύγκρισης του εκπαιδευτικού ιδρύματος με άλλα ανταγωνιστικά αποτελεί το ερωτηματολόγιο (αποτύπωση της γνώμης της αγοράς, των σπουδαστών, των αποφοίτων), η συγκέντρωση πληροφοριών και δεδομένων από π.χ. φυλλάδια, καταλόγους ιδρυμάτων, δημοσιεύσεις, σχολικούς ιστότοπους στο διαδίκτυο. Η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών εξαρτάται από την προσπάθεια επίτευξης στόχων τόσο των εκπαιδευτικών, των μαθητών, της διοίκησης όσο και από οικογενειακούς και άλλους κοινωνικούς παράγοντες, ενώ τα οφέλη διαφαίνονται μακροπρόθεσμα. Η αποδοτικότητα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο θα κατακτηθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα με την όσο το δυνατόν μικρότερη ποσότητα πόρων. Οι όροι «ποιότητα» και «αποτελεσματικότητα» προέρχονται από το χώρο των οικονομικών επιστημών. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η επέκταση της επίδρασής τους στον εκπαιδευτικό χώρο. Ο Foskett (2002) πιστεύει πως το μάρκετινγκ, είναι μια ολιστική διαδικασία του μάνατζμεντ, που στοχεύει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας μέσω της ικανοποίησης των αναγκών και των προσδοκιών των γονέων και σπουδαστών. Η εισαγωγή του μάρκετινγκ στην εκπαιδευτική διοίκηση οδηγεί σε μια σχέση ιδανική ανάμεσα σχολείου και κοινότητας. Το μάρκετινγκ στην εκπαίδευση αποτελεί βασικό εργαλείο λειτουργίας της διοίκησης,

προκειμένου να επιβιώσει το σχολείο στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Το 1966 ολοκληρώθηκαν έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες αναφορικά με την αποστολή και τα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων του Coleman et al. Παρατηρήθηκε πως η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης δεν αποτελεί εγγύηση για τη μελλοντική επαγγελματική επιτυχία του ατόμου, αλλά πως η επιτυχία αποτελεί συνδυασμό της κοινωνικής και οικονομικής τους προέλευσης. Από το 1971 ως το 1985 νέες μελέτες, οι οποίες προώθησαν τη δημιουργία του Κινήματος των Αποτελεσματικών Σχολείων, αμφισβήτησαν τα αποτελέσματα της μελέτης του Coleman et al και κατέληξαν στα εξής: η κοινωνική και οικονομική προέλευση των μαθητών δεν αποτελεί παράγοντα επιτυχίας ή αποτυχίας αφού οι περισσότεροι μαθητές προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά, οικονομικά και μορφωτικά στρώματα και κατακτούν υψηλές επιδόσεις και έπειτα επαγγελματική και κοινωνική πρόοδο. Βαρύτητα δόθηκε στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και στη σπουδαιότητα του ρόλου των εκπαιδευτικών. Οι έρευνες συγκλίνουν στο ότι η αποτελεσματικότητα μιας εκπαιδευτικής μονάδας είναι ο συνδυασμός της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και της ισότητας των ευκαιριών για όλους τους μαθητές δίχως αποκλεισμούς (Lezotte, Πασιαρδής 2004). Η Παμουκτσόγλου (2001) αναφέρει ότι οι έρευνες θεωρούν δεδομένο πως το σχολείο επηρεάζει τη σχολική επιτυχία και επικεντρώνονται στις στρατηγικές που απαιτούνται, για να αναβαθμιστούν τα μη αποτελεσματικά σχολεία και τα αποτελεσματικά να βελτιωθούν και άλλο. Με την έννοια παραγωγικότητα δεν αποδεικνύεται το πόσο σκληρά και εντατικά εργάζεται κάποιος αλλά το πόσο έξυπνα, δημιουργικά και οργανωμένα. Οι όροι «ποιότητα», «αποτελεσματικότητα», «αποδοτικότητα», «ποιοτικός έλεγχος», «διασφάλιση της ποιότητας», «κριτήρια και δείκτες αξιολόγησης», είναι οι σημαντικότερες στην εκπαίδευση (Bouris, 2005). Αν και οι έννοιες προέρχονται από το χώρο της οικονομίας έχουν στενή σχέση με τον στόχο της αύξησης της αποτελεσματικότητας στον εκπαιδευτικό χώρο.

Μάρκετινγκ υπηρεσιών

Πολλοί θεωρούν πως το μάρκετινγκ συνδέεται με τα αγαθά και τα προϊόντα λόγω της φυσικής τους υπόστασης ενώ οι υπηρεσίες είναι δύσκολο να κατοχυρωθούν και να προστατευτούν επειδή έχει άυλη φύση. Η διάκριση μεταξύ προϊόντος και υπηρεσίας γίνεται όλο και πιο δύσκολη, γιατί οι παραγωγοί προσφέρουν στον καταναλωτή συνδυασμό αγαθών και υπηρεσιών και οι πάροχοι υπηρεσιών προσφέρουν υπηρεσίες με χειροπιαστά αγαθά. Πολλοί οργανισμοί παροχής υπηρεσιών όταν προσφέρουν ποιοτικές υπηρεσίες στους

πελάτες, αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, διότι ικανοποιούν διαρκώς τις προσδοκίες των πελατών τους και αναπτύσσουν ισχυρό δεσμό μαζί τους. Υπηρεσία παρέχεται κάθε φορά που ένα μέλος του οργανισμού αλληλοεπιδρά με έναν πελάτη. Το μάρκετινγκ υπηρεσιών ενδιαφέρεται για την υπηρεσία και συμπίπτει χρονικά με τη μετάβαση από τη βιομηχανική στη μεταβιομηχανική κοινωνία και εξελίσσεται ραγδαία (Bell, 1973). Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η Αγγλία ήταν η χώρα που εξήγαγε περισσότερες υπηρεσίες απ' ότι προϊόντα (Egan, 2001). Στην Αμερική (Henkoff, 1994) οι υπηρεσίες αποτελούν το 74% του εθνικού προϋπολογισμού, ενώ το 79% των εργασιών εντοπίζεται στον τομέα των υπηρεσιών. Στην Ελλάδα οι υπηρεσίες αναπτύσσονται άκρως ραγδαία τα τελευταία χρόνια και έφτασαν το 2002 ([www. statistics.gr](http://www.statistics.gr)) στο 76% της Ελληνικής Οικονομίας. Βάση των Kotler and Fox (1995) το μάρκετινγκ αποτελεί « διαδικασία που αφορά την προσπάθεια ανάπτυξης ή διατηρήσεως συναλλακτικών σχέσεων που αναφέρονται σε προϊόντα, υπηρεσίες, οργανισμούς, άτομα, τόπους ή σκοπούς». Ο συναλλακτικός ρόλος αναφέρεται σχετικά με το κέρδος που είναι συνδυασμός του βαθμού ικανοποίησης αναγκών κατά τρόπο επιστημονικά προγραμματισμένο και σε μακροχρόνια βάση. Τα καινοτόμα προγράμματα, όπως τα προγράμματα Αγωγής Υγείας, Περιβάλλοντος, Πολιτιστικές δράσεις, εκθέσεις ζωγραφικής, σε συνεργασία με όμορα σχολεία είναι δράσεις του μάρκετινγκ υπηρεσιών. Τη δεκαετία του 2000, οι ερευνητές του marketing service ενδιαφέρθηκαν για τον παράγοντα της επίδρασης των συναισθημάτων (Edvardsson,2005,2007) και για την έννοια της αριστείας (Johnston,2004). Όποιος γνωρίζει τις βασικές αρχές του μάρκετινγκ είναι σε θέση να σχεδιάσει και να υλοποιήσει αποτελεσματικά προγράμματα μάρκετινγκ για τον οργανισμό του. Ο Ronald Henkoff το 1994 υποστηρίζει πως οι υπηρεσίες είναι το «βαρύ πυροβολικού» των σύγχρονων οικονομιών. Είναι το στρατηγικό όπλο του πετυχημένου οργανισμού στη διοίκηση, στο τρόπο αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και στο σχεδιασμό της στρατηγικής. Το προφίλ των καταναλωτών μεταβάλλεται και διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στο μάρκετινγκ υπηρεσιών. Οι καταναλωτές δεν έχουν ανάγκη μόνο το προϊόν, π.χ. αίθουσες διδασκαλίας, αλλά και τις υπηρεσίες, π.χ. μέθοδο διδασκαλίας. Το ανθρώπινο δυναμικό του οργανισμού επιβάλλεται να είναι ευέλικτο, πληροφορημένο, ευρηματικό, επικοινωνιακό, να διαθέτει διάθεση για εξυπηρέτηση, ταχύτητα εξυπηρέτησης, ευγένεια κατά την εξυπηρέτηση και πάνω απ' όλα να κάνουν τον πελάτη να νιώθει ευχαριστημένος. Οι υπηρεσίες σύμφωνα με τους Kotler & Armstrong (1991, σελ:12) είναι «...οι δραστηριότητες ή τα πλεονεκτήματα που ο ένας αντισυμβαλλόμενος μπορεί να προσφέρει στον άλλο, τα οποία δεν είναι χειροπιαστά και δεν καταλήγουν στην ιδιοκτησία κάποιου αντικειμένου. Η δε παραγωγή τους μπορεί να είναι ή να μην είναι δεμένη με κάποιο φυσικό προϊόν». Σύμφωνα με τους Sasser et

al. (1982) «υπηρεσίες είναι μη απτά προϊόντα που συνίστανται σε μια δραστηριότητα ή προσπάθεια που δεν μπορεί κάποιος να έχει στην κατοχή της». Επίσης αναφέρουν πως οι υπηρεσίες σε συνδυασμό με προϊόντα δημιουργούν ένα συνεχές. Πολλές υπηρεσίες που δημιουργεί ο οργανισμός έχει ως τελικούς αποδέκτες τους ίδιους τους εργαζόμενους. Οι εσωτερικές υπηρεσίες έχουν την ίδια αξία με τις υπηρεσίες που ο οργανισμός προσφέρει στους πελάτες. Η αξία τους έγκειται στην επίτευξη των επιχειρησιακών και στρατηγικών στόχων. Το κόστος τους συνδέεται με την υλικοτεχνική υποδομή, με τους ανθρώπινους πόρους (Γούναρης, 2003).

Η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών βασίζεται στην προσπάθεια κατάκτησης στόχων τόσο των εκπαιδευτικών, των μαθητών, της διοίκησης όσο και από οικογενειακούς και άλλους κοινωνικούς παράγοντες δεδομένου των περιορισμένων πόρων, τα όμως οφέλη παρουσιάζονται μακροπρόθεσμα. Η αποδοτικότητα σχετίζεται με τον τρόπο τον οποίο θα φτάσουν το επιθυμητό αποτέλεσμα με την όσο δυνατόν μικρότερη ποσότητα πόρων. Οι έννοιες «ποιότητα» και «αποτελεσματικότητα» αν και προέρχονται από το χώρο των οικονομικών επιστημών, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η επέκτασή της επίδρασής τους στον εκπαιδευτικό χώρο. Ο Foskett (2002) θεωρεί το μάρκετινγκ, ως μια ολιστική διαδικασία του μάνατζμεντ, που στοχεύει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας μέσω της ικανοποίησης των αναγκών και των προσδοκιών γονέων και σπουδαστών, όχι απλώς πουλώντας προϊόντα και υπηρεσίες. Η εισαγωγή του μάρκετινγκ στην εκπαιδευτική διοίκηση οδηγεί σε μια σχέση ιδανική μεταξύ σχολείου και κοινότητας. Το μάρκετινγκ στην εκπαίδευση αποτελεί βασικό εργαλείο λειτουργίας της διοίκησης, για να μπορέσει να επιβιώσει το σχολείο στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Το σχολείο χρειάζεται να μεταδίδει και μια αποτελεσματική εικόνα (image) στους γονείς και εταίρους (stakeholders). Το 1966 έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες σχετικά με την αποστολή και τα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων του Coleman et al, έδειξε πως η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης δεν αποτελεί εγγύηση για τη μελλοντική επαγγελματική επιτυχία ενός ατόμου, αλλά η επιτυχία είναι συνάρτηση της κοινωνικής και οικονομικής τους προέλευσης. Το 1971 ως το 1985 νέες μελέτες, που ώθησαν στη δημιουργία του Κινήματος των Αποτελεσματικών Σχολείων, αμφισβήτησαν τα ευρήματα της μελέτης του Coleman et al και κατέληξαν στο εξής: η κοινωνική και οικονομική προέλευση των μαθητών δεν αποτελεί παράγοντα επιτυχίας ή αποτυχίας αφού οι περισσότεροι μαθητές προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά, οικονομικά και μορφωτικά στρώματα και πετυχαίνουν υψηλές επιδόσεις και αργότερα επαγγελματική και κοινωνική ανέλιξη. Έμφαση δόθηκε στην ποιότητα της

παρεχόμενης εκπαίδευσης και στη σπουδαιότητα του ρόλου των εκπαιδευτικών. Οι έρευνες συγκλίνουν ότι η αποτελεσματικότητα μιας εκπαιδευτικής μονάδας είναι συνδυασμός ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και ισότητα ευκαιριών για όλους τους μαθητές χωρίς αποκλεισμούς (Lezotte Πασιαρδής 2004). Η Παμουκτσόγλου (2001) αναφέρει πως οι έρευνες θεωρούν σίγουρο ότι το σχολείο επηρεάζει τη σχολική επιτυχία και επικεντρώνονται στις στρατηγικές που απαιτούνται, ώστε τα μη αποτελεσματικά σχολεία να αναβαθμιστούν και τα αποτελεσματικά να βελτιωθούν και άλλο. Με τον όρο παραγωγικότητα δεν εννοείται πόσο σκληρά και εντατικά εργάζεται κάποιος αλλά το πόσο έξυπνα, δημιουργικά και οργανωμένα εργάζεται κάποιος. Οι έννοιες «ποιότητα», «αποτελεσματικότητα», «αποδοτικότητα», «ποιοτικός έλεγχος», «διασφάλιση της ποιότητας», «κριτήρια και δείκτες αξιολόγησης», είναι βασικές και ιδιαίτερες στην εκπαίδευση (Bouris, 2005). Αν και οι έννοιες προέρχονται από το χώρο της οικονομίας έχουν σχέση με τον στόχο της αύξησης της αποτελεσματικότητας στον εκπαιδευτικό χώρο με τη διαμόρφωση στρατηγικών και μεθοδολογίες ανάπτυξης των εκπαιδευτικών συστημάτων (Mortimore et al, 1995; και Πασιαρδή 2001). Στην εκπαίδευση η αποτελεσματικότητα σχετίζεται με την αποτίμηση ή την αξιολόγηση των εξής: 1) Εκπαιδευτική ηγεσία-οργάνωση και διεύθυνση σχολείου. 2) Έμφαση στη σχολική διδασκαλία. 3) Διαπροσωπικές σχέσεις. 4) Υψηλές προσδοκίες των εκπαιδευτικών για όλους τους μαθητές. 5) Αξιολόγηση. Μέτρηση επίδοσης των μαθητών και αξιολόγηση των προσφερόμενων προγραμμάτων. 6) Συμμετοχή των γονέων στο σχολείο. 6) Παροχή χωριστού προϋπολογισμού σε κάθε σχολική μονάδα. Οι Καψάλης (1999) και Ματσαγγούρας (2000) πιστεύουν πως το αποτελεσματικό σχολείο έχει οργανωμένη εργασιακή ατμόσφαιρα που στηρίζεται στη συνεργασία και στη διαπροσωπική επικοινωνία μεταξύ μαθητών-δασκάλων. Ο Mortimore et al. (1995) αναφέρεται στην ανταλλαγή απόψεων μεταξύ μαθητών αλλά και εκπαιδευτικών, που καλούνται να αφήσουν τη μοναξιά της τάξης, να ανοίξουν την πόρτα και να συνεργαστούν με τους συναδέλφους. Ο Πασιαρδής (2004) επικεντρώνεται στο κλίμα της τάξης, το οποίο όταν είναι μαθητοκεντρικό η διδασκαλία θεωρείται αποτελεσματική. Η αποτελεσματική μονάδα προϋποθέτει την αρμονική λειτουργία του κάθε υποσυστήματος της (διευθυντής, διδακτικό προσωπικό, μαθητές, γονείς) με σκοπό την κατάκτηση των στόχων που έχουν τεθεί. Κύρια χαρακτηριστικά κάθε μονάδας είναι η αποστολή, ο σκοπός, οι στόχοι, η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα. Ο διευθυντής πρέπει να λειτουργεί ως ηγέτης για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής μονάδας. Ο δάσκαλος είναι ο υπεύθυνος της προαγωγής του διδακτικού προγράμματος, αναπτύσσοντας την κατάλληλη συμπεριφορά. Ο μαθητής αποτελεί τον αποδέκτη της παρεχόμενης εκπαίδευσης, που επενδύει το χρόνο του και που αξιολογείται

για τις επιδόσεις του. Η επιτυχία ενός οργανισμού είναι η αναβάθμισή του και η αύξηση της αποτελεσματικότητάς του, όταν οι στόχοι του και το όραμα του γίνονται αποδεκτά από το προσωπικό, το οποίο ενδιαφέρεται για τη συνεχή εκπαίδευσή του. Οι εργαζόμενοι ενισχύονται με αυτοπεποίθηση και κίνητρα όταν συμμετέχουν στο σχεδιασμό των παρεχόμενων υπηρεσιών. Βασικός δείκτης θα είναι πάντα η μέτρηση της ικανοποίησης των πελατών και ο δείκτης ποιότητας των υπηρεσιών, εργαλεία για την άσκηση της εσωτερικής πολιτικής και της στοχοθεσίας του οργανισμού. Για την επίτευξη των στόχων της εκπαιδευτικής μονάδας πρέπει οι εργαζόμενοι να διακρίνονται από υψηλό βαθμό δέσμευσης, εκπαίδευσης και ανάμιξης στις παρεχόμενες υπηρεσίες (Tummala & Tang, 1996). Ο Likert με τις έρευνές του διαπίστωσε πώς οι προσανατολισμένοι προς τους υπαλλήλους προϊστάμενοι, παρουσιάζουν καλύτερη απόδοση- παραγωγικότητα. Η έρευνα κατέληξε πως το προσωπικό ανταποκρίνεται περισσότερο στις προσδοκίες του προϊσταμένου τους και δείχνουν εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του με αποτέλεσμα την υψηλή απόδοση. Οι υψηλές προσδοκίες καταλήγουν σε υψηλή εκτέλεση, η οποία ενισχύει τις υψηλές προσδοκίες με αποτέλεσμα την υψηλότερη παραγωγικότητα (Κανελλόπουλος, 1983). Τα ικανά και δυνατά στελέχη αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά την οποιαδήποτε δυσαρέσκεια ή άρνηση των εργαζομένων, εκμεταλλεύονται τις καινοτόμες ιδέες και πρωτοβουλίες, αλλά επαναξιολογούν διαρκώς την εξέλιξη του προγραμματισμού και της στρατηγικής. Οι ηγέτες θα πρέπει να διατηρούν ένα χαμηλό επίπεδο συγκρούσεων, διότι οι αλλαγές δημιουργούν αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ ομάδων ή ατόμων, να προωθούν το δημιουργικό πνεύμα και την αποδοχή των αλλαγών. Η διάθεση της άρνησης σε αλλαγές σημειώνεται και στους εργαζόμενους και στα ηγετικά στελέχη, όταν οι αλλαγές απειλούν την κοινωνική ή οικονομική θέση τους. Κυριότερα σημειώνεται αντίσταση στην τεχνολογική αλλαγή διότι ίσως να σημαίνει και την πλήρη απώλεια εργασίας. Η αποτελεσματική διοίκηση συγκρούσεων προϋποθέτει την ενδυνάμωση της επικοινωνίας και την αλληλεπίδραση των ατόμων ή ομάδων. Ο έλεγχος εκτιμά την αποδοτικότητα του μάρκετινγκ για μια σχολική μονάδα με σκοπό τη βελτίωσή της και τη διασφάλιση της ολικής ποιότητας. Ο έλεγχος μάρκετινγκ είναι η συνολική, συστημική, ανεξάρτητη και περιοδική εξέταση του περιβάλλοντος, των στόχων, της στρατηγικής και των δραστηριοτήτων του ιδρύματος, με σκοπό τον καθορισμό προβλημάτων, ευκαιριών και προγραμμάτων ενεργειών για τη βελτίωση της λειτουργίας του μάρκετινγκ (Παγανός, 1998). Ο έλεγχος σχετίζεται με όλες τις δράσεις του οργανισμού, θα πρέπει να είναι συστηματικός και περιοδικός, να απασχολεί το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον του οργανισμού, τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σχέδια δράσης, τη στρατηγική μάρκετινγκ που ακολουθεί ο οργανισμός, το

σύστημα πληροφόρησης, τις παρεχόμενες υπηρεσίες-προγράμματα. Η πιο χρονοβόρα διαδικασία ελέγχου είναι η συγκέντρωση βασικών πληροφοριών. Μετά τη συλλογή ακολουθεί η ανάλυση των πληροφοριών αν είναι αντικειμενικές, αναγκαίες ή θα πρέπει να αναζητηθούν πρόσθετες. Κατόπιν συντάσσεται γραπτή έκθεση με τα αποτελέσματα του ελέγχου και των προτάσεων. Οι προτάσεις οδηγούν στο σχεδιασμό προγράμματος και στρατηγικής μάρκετινγκ σε συνεργασία με το προσωπικό. Ο έλεγχος ανακαλύπτει σημεία βελτίωσης υπηρεσιών και προγραμμάτων ή ακόμη και αλλαγής για τη βελτίωση της αποδοτικότητας του οργανισμού. Οι σχολικοί οργανισμοί χρησιμοποιούν δημόσιους πόρους (Guclu, 2003). Ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι απαραίτητος για την αποτελεσματικότητα και την παραγωγικότητα που συνοδεύεται από αποτελεσματική και παραγωγική αξιοποίηση των δημόσιων πόρων. Θεμέλιος λίθος είναι ο ακριβής προσδιορισμός της αποστολής και του οράματος κάθε οργανισμού. Η αποστολή μιας σχολικής μονάδας είναι η ικανοποίηση των μορφωτικών αναγκών των νέων. Σκοπός (π.χ. ομαλή λειτουργία του σχολείου) είναι η γενική προώθηση του οργανισμού ενώ ο στόχος πρέπει να είναι εξειδικευμένος (π.χ. η ελαχιστοποίηση της σχολικής βίας, δημιουργική απασχόληση μαθητών στα διαλείμματα κ.α.). Μέσω του στρατηγικού σχεδιασμού οι σχολικές μονάδες θα εφαρμόσουν ολοκληρωμένο πλάνο προκειμένου να ανταποκριθούν στην αποστολή τους και στο όραμά τους. Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός είναι κύρια προϋπόθεση για τη λήψη αποφάσεων και για ακριβείς προβλέψεις και λήψεις αποφάσεων για το μέλλον στα πλαίσια μιας ευρύτερης προοπτικής. Κρίσιμη είναι η συλλογική συμμετοχή του προσωπικού για τη διαμόρφωση της πολιτικής του οργανισμού. Η επιτυχία αποτελεσμάτων βασίζεται στον κοινό καθορισμό στόχων, οι οποίοι θα πρέπει να είναι σαφείς και εφικτοί όπως επίσης και της αποδοχής του οράματος. Το στρατηγικό σχέδιο πρέπει να χαρακτηρίζεται από ευελιξία και να μεταβάλλεται εξαιτίας του διαρκούς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος. Οι Shahaida et al (2009), προτείνουν την ολιστική προσέγγιση του μαθητή και τη συνεισφορά του στην τελική αξία της υπηρεσίας. Ο μαθητής χαρακτηρίζεται εταίρος (stakeholder), άμεσος επενδυτής στη διαδικασία εκπαίδευσης, συν-δημιουργός στη διανομή της υπηρεσίας. Η αποτελεσματικότητα για τις σχολικές μονάδες είναι έννοια πολυδιάστατη αφού κανένα κριτήριο δεν μπορεί να συλλάβει τη σύνθετη φύση τους, ούτε μερικοί στόχοι του σχολείου είναι δυνατόν να μετρηθούν (Παπαναούμ, 2000). Καινούργιες τεχνικές προσέγγισης της ποιοτικής εκπαίδευσης είναι η «διασφάλιση της ποιότητας» (quality assurance), η «λογοδότηση ή απόδοση λόγου» (accountability), «οι δείκτες απόδοσης» (performance indicators), τα «σταθμισμένα κριτήρια» (standards), η «ποιοτική διαχείριση» (quality management). Βασικό παράγοντα της αποτελεσματικότητας είναι ο διευθυντής, διότι εκτός του γραφειοκρατικού ρόλου ασκεί και

ηγετικό ρόλο. Άλλος παράγοντας είναι η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών, όπως και η ποιοτική διδασκαλία, τα θετικά αποτελέσματα του έργου, το θετικό κλίμα, η αποτελεσματική επικοινωνία με τους γονείς και η ενημέρωση για τον καθορισμό των κοινών στόχων του προγράμματος (Πασιαρδής, 2001). Οι Rosenbusch & Huber και Wissinger (2002), τονίζουν την αξία και τη συμβολή του διευθυντή για την πραγμάτωση στόχων του σχολείου. Ο διευθυντής ενθαρρύνει τα μέλη για την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων – υπηρεσιών, προωθεί τη συνεργασία, αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις και προσφέρει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να επιλέξουν τη μέθοδο διδασκαλίας, χτίζει το προφίλ του σχολείου (Παπαχρήστου, 2011) και μετατρέπει το σχολείο σε μια κυψέλη που εκπαιδευτικοί, μαθητές, σχολείο και κοινωνία συνεργάζονται για τους στόχους της παιδείας. Οι εκπαιδευτικές μονάδες με εξωστρεφή πολιτική έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες ανανέωσης γιατί διαθέτουν ευελιξία και εστίαση. Με την εστίαση εντοπίζουν τα δυνατά τους σημεία, αναγνωρίζουν τις ανάγκες και προβαίνουν στην παροχή των κατάλληλων υπηρεσιών. Η ευελιξία τους παρατηρείται στην ετοιμότητά τους στις περιβαλλοντικές αλλαγές και εκμετάλλευση των ευκαιριών. Η εκπαιδευτική μονάδα θα πρέπει να επικεντρώνεται στο εσωτερικό της περιβάλλον. Η αποδοτικότητα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο θα επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα με την όσο δυνατόν μικρότερη ποσότητα πόρων. Η παροχή αυτονομίας στις σχολικές μονάδες προσφέρει τη δυνατότητα άσκησης εσωτερικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Αναφορικά με τον Πασιαρδή (2004), η σχολική μονάδα γνωρίζει τις πραγματικές της ανάγκες και αξιοποιεί τον προϋπολογισμό σωστά. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η διοικητική εκπαιδευτική δομή είναι γραφειοκρατική και συγκεντρωτική και η σχολική μονάδα βρίσκεται στη βάση της ιεραρχίας, με αποτέλεσμα οι αποφάσεις να λαμβάνονται κεντρικά και η εκπαιδευτική μονάδα στερείται να εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, τις ανάγκες της μικρό-κοινωνίας του (Μαυρογιώργος, 1999). Προϋπόθεση για αποτελεσματικά σχολεία είναι η παροχή χωριστού προϋπολογισμού για το καθένα, με τη βοήθεια του οποίου επιτυγχάνεται καλύτερη αξιοποίηση του δημόσιου χρήματος, αποκέντρωση, ευελιξία και έμφαση στις πραγματικές ανάγκες των μαθητών. Οι εκπαιδευτικές μονάδες αποτελούν κοινωνικά συστήματα και η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τις σχέσεις αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης τις οποίες δημιουργούν οι εμπλεκόμενοι, με τη μονάδα και μεταξύ τους (Κατσαρός, 2008). Αποτελεσματικές σχολικές μονάδες μπορούν να χαρακτηριστούν αυτές που εφαρμόζουν και συνδυάζουν κατάλληλα με τις δημοκρατικές διαδικασίες και τη συλλογική συμμετοχή το στρατηγικό σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και το μάρκετινγκ στην εκπαιδευτική πραγματικότητα (Bucher & Krotee, 1998). Δημόσιες εκπαιδευτικές μονάδες που θα κάνουν χρήση των αρχών του μάρκετινγκ θα

διαφοροποιηθούν θετικά από τους ανταγωνιστές, θα ικανοποιήσουν καλύτερα τις ανάγκες, θα βελτιώσουν τη ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Το μάρκετινγκ υπηρεσιών σχετίζεται και με την αποτελεσματική επικοινωνία, την αμφίδρομη συνδιαλλαγή με οφέλη για τον παραγωγό αλλά και για τον καταναλωτή. Η εκπαίδευση είναι υπηρεσία με υψηλή αλληλεπίδραση μεταξύ του πελάτη και του παρόχου υπηρεσιών, η οποία δεν ολοκληρώνεται με το τέλος του προγράμματος αλλά αποτελεί σχέση ζωής (Lovelock, 1983). Τα σχολεία πρέπει αρχικά να καθορίζουν την ταυτότητά τους, τα στοιχεία της ποιότητας των υπηρεσιών, τους αποδέκτες, αξιοποιώντας τα εργαλεία του μάρκετινγκ. Η επιτυχία βασίζεται στην αποδοχή και στη συνεργασία όλων των υποσυστημάτων που έχουν σχέση με την εκπαίδευση με τη βοήθεια του σύγχρονου μάρκετινγκ. Οι εκπαιδευτικές μονάδες πρέπει να ξεφύγουν από τα αυστηρά πλαίσια που ορίζουν τα κάγκελα και να δημιουργήσουν λειτουργίες με κατεύθυνση την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, αξιοποιώντας τις επιστημονικές μεθόδους του μάρκετινγκ υπηρεσιών και ανασυντάσσοντας την επιχειρησιακή στρατηγική τους. Τελικά η εφαρμογή στρατηγικών μάρκετινγκ απαιτεί τη διατύπωση ενός στρατηγικού σκοπού της σχολικής μονάδας που προϋποθέτει την ύπαρξη κοινού οράματος για την παιδεία και την κουλτούρα μεταξύ των εκπαιδευτικών, οι οποίοι είναι οι πρωταγωνιστές της επιτυχίας.

Κεφάλαιο 2°

Εισαγωγή

Είτε αγοράζουμε προϊόντα είτε απολαμβάνουμε υπηρεσίες θεωρούμαστε καταναλωτές. Η American Marketing Association (Bennett 1995, σελ.59) ορίζει την συμπεριφορά του καταναλωτή ως εξής: «τη δυναμική αλληλεπίδραση του συναισθήματος και της γνώσης, της συμπεριφοράς και του περιβάλλοντος μέσω της οποίας οι άνθρωποι διεξάγουν συναλλαγές στη ζωή τους». Βάση του παραπάνω ορισμού στη συμπεριφορά του καταναλωτή συμπεριλαμβάνονται τα συναισθήματα, οι σκέψεις και οι ενέργειες των ανθρώπων. Όπως επίσης και οι επιδράσεις στα συναισθήματα, τις σκέψεις και τις ενέργειες από το περιβάλλον. Αυτά μεταβάλλονται συνεχώς, γεγονός που καθιστά τη συμπεριφορά του καταναλωτή δυναμική και τη μελέτη της καθοριστικής σημασίας.

Η σημασία της κουλτούρας στη συμπεριφορά του καταναλωτή

Ως κουλτούρα θεωρούμε τις αξίες και τις συμπεριφορές που τις μαθαίνουμε. Αυτές πρέπει να είναι αποδεκτές από την κοινωνία και να σχεδιάζονται ώστε να αυξάνονται οι πιθανότητες επιβίωσης μια κοινωνίας. Είναι λογικό, η κουλτούρα να επηρεάζει τις επικοινωνίες, τις νομικές, πολιτικές και εκπαιδευτικές διαδικασίες. Επίσης, τη γλώσσα, τα έθιμα και την τεχνολογική ανάπτυξη. Έτσι, κατανοούμε πως η κουλτούρα είναι ανθρώπινο δημιούργημα και περιλαμβάνει παράγοντες και στοιχεία όπως πολιτιστικές αξίες, πεποιθήσεις, έθιμα, τεχνολογία, ιδεολογία, γλώσσα, κανόνες κοινωνικής δομής, θρησκεία, τέχνες, γνώσεις κ.α. Οι ιδέες αλλά και οι αξίες των Ελλήνων προσφέρουν το στίγμα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας και κουλτούρας, όπως ακριβώς έδειξε μια έρευνα που έγινε από την Κάπα Research για την εφημερίδα Το Βήμα (1 Ιουνίου 2001, σελ. Α8). Στην έρευνα αυτή η οικογένεια, ο στρατός, ο εθελοντισμός, η εκκλησία και το κράτος είναι τα πέντε πρώτα στοιχεία στα οποία οι Έλληνες δίνουν θετική εντύπωση. Έχουν γίνει πολλές έρευνες για τη συμπεριφορά του καταναλωτή σε πολλά κράτη και για πολλά θέματα. Για παράδειγμα οι Wallendorf και Arnould (1991) ολοκλήρωσαν έρευνα για την καταναλωτική συμπεριφορά των Αμερικάνων την ημέρα των ευχαριστιών.

Επιδράσεις της επιμέρους κουλτούρας ανάλογα με τη βάση του ορισμού της

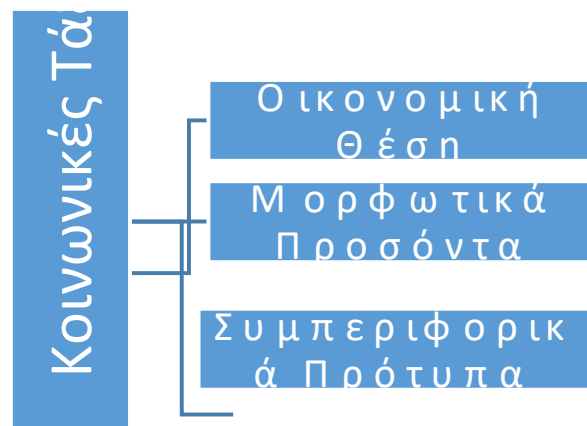
Με τον όρο «επιμέρους κουλτούρα» αναφερόμαστε σε συγκεκριμένα τμήματα ατόμων μια κουλτούρας που παρουσιάζουν ομοιογένεια σε αξίες, ήθη και έθιμα τα οποία τους διαφοροποιούν από άλλες ομάδες της ίδιας κοινωνίας. Οι διαφορετικές αυτές κουλτούρες αποτελούν τμήματα μιας κουλτούρας, στην οποία υπάρχουν κοινές αξίες και συμπεριφορές. Οι κουλτούρες αυτές διαφέρουν μεταξύ τους. Σε μια κουλτούρα είναι δυνατόν να υπάρχουν υποκουλτούρες και μπορούμε να τις διακρίνουμε με βάση κάποιο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, την ηλικία, την θρησκεία, την γεωγραφική περιοχή, την πολιτική σκέψη καθώς και την πυκνότητα του πληθυσμού αυτού. Σε κάθε τύπο κουλτούρας εντοπίζονται διαφορετικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αγοραστική σκέψη. Το σχολείο προσφέρει υπηρεσίες, επομένως και οι γονείς και οι μαθητές θεωρούνται «αγοραστές»- «καταναλωτές» και λειτουργούν επηρεαζόμενοι από αυτές τις κουλτούρες (Σιώμκος,2002).

Κοινωνικές τάξεις

Οι κοινωνικές τάξεις είναι μια δέσμη από κοινωνικές θέσεις ή κοινωνικά στρώματα που παρουσιάζουν κάποιες διαφορές ως προς την κοινωνική θέση, τον πλούτο, την ισχύ, την μόρφωση, το επάγγελμα, τα προνόμια, τις αξίες, την απόκτηση υλικών αγαθών, τον τρόπο ζωής, τις φιλίες και τον τρόπο συμπεριφοράς. Αυτές οι κοινωνίες έχουν διαφορετικές

ιεραρχικές δομές, οι οποίες βάζουν τους πληθυσμούς σε «τάξεις». Αυτοί οι πληθυσμοί συνήθως συναναστρέφονται μόνο με άτομα της ίδιας «τάξης». Έτσι οι πληθυσμοί αυτοί ορίζονται ως ξεχωριστές ομάδες ατόμων οι οποίες διαφέρουν μεταξύ τους σε αρκετούς τομείς όπως το εισόδημα, το επάγγελμα κ.α. Ως καταναλωτές στις υπηρεσίες του σχολείου η θέση τους σε αυτές εξαρτάται από την οικογενειακή τους ιστορία, την κοινωνική αποδοχή κ.α. Ένας σημαντικός θεωρητικός των κοινωνικών τάξεων ήταν ο Coleman(1983) ο οποίος στήριξε την άποψη πως οι κοινωνικές τάξεις είναι πολυδιάστατες και διαφοροποιούνται μεταξύ τους βάση τριών κεντρικών αξόνων, την οικονομικής θέσης, των μορφωτικών προσόντων και των συμπεριφορικών προτύπων. Η κοινωνική θέση ορίζεται βάση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, την επαγγελματική θέση, το κύρος, το οικονομικό εισόδημα.

Σχήμα1: Κοινωνικές Τάξεις σύμφωνα με τον Coleman(1983)

Ανάλογα με τη συγκεκριμένη κοινωνία η δομή καθώς και η ιεραρχία των κοινωνικών τάξεων διαφέρουν πολύ. Οι κοινωνιολόγοι είχαν αρχικά αναπτύξει γενικές κατηγορίες και ιεραρχίες των τάξεων αυτών. Η ιεραρχία των Coleman και Rainwater (1978) παρουσιάζεται ως εξής, 1.Ανώτατες τάξεις (Ανώτερη- Ανώτερη(0,3%) – Κατώτερη-Ανώτερη(1,2%)- Ανώτερη-Μεσαία(12,5%), 2. Μεσαίες τάξεις (Μεσαία Τάξη(32%)- Εργαζόμενη Τάξη(38%), 3. Κατώτερες Τάξεις (Κατώτερη αλλά όχι η Κατώτατη (9%)- Πραγματικά Κατώτερη-Κατώτερη(7%). Βάση των παραπάνω θεωρείται πως υπάρχει μια κατηγοριοποίηση τριών κύριων ομάδων (Coleman & Rainwater,1978). Τις κοινωνικές τάξεις μπορούμε να τις μετρήσουμε με πολλούς τρόπους. Με υποκειμενικές μεθόδους, με μετρήσεις υπόληψης, με δείκτες μιας μεταβλητής, με δείκτες πολλαπλών μεταβλητών (Σιώμοκος, 2002). Αρκετά χρόνια μετά τον Coleman και τον Rainwater ο Sivadas και οι ομάδα του παρουσίασαν μια

ιεραρχία πέντε κοινωνικών τάξεων, την οποία χρησιμοποιούμε ακόμα και σήμερα. Σε αυτή την ιεραρχία διακρίνουμε τις εξής τάξεις: Ανώτερη, Ανώτερη-Μεσαία, Μεσαία, Εργαζόμενη Τάξη και την Κατώτερη (Sivadas et al.1997).

Ορισμός και έννοια της «Ομάδας»

Οι επιδράσεις που δέχονται οι καταναλωτές από το κοινωνικό τους περιβάλλον εκφράζονται με τους συντελεστές της ακόλουθης ιεραρχίας. Ο καθένας ασκεί κάποιες περιβαλλοντικές επιδράσεις στον καταναλωτή : άτομο, προσωπική επίδραση, οικογένεια, κοινωνική ομάδα, κοινωνική τάξη, επιμέρους κουλτούρα, κουλτούρα. Ομάδα δεν είναι ένα οποιοδήποτε σύνολο ανθρώπων. Αυτή θα πρέπει να έχει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Θα πρέπει να αποτελείται από τουλάχιστον δύο άτομα και να έχουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό. Θα πρέπει επίσης να έχουν αναπτύξει ένα αίσθημα σχετικότητας σαν αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης τους. Μέσα από την αλληλεπίδραση τους, μπορούν να φτάσουν σε κοινούς στόχους. Οι ομάδες επηρεάζουν την αγοραστική συμπεριφορά με δύο βασικούς τρόπους. Είτε ως μέλη ομάδων παίρνοντας μερικές φορές συνολικά αποφάσεις ως ομάδα ή επηρεάζοντας αποφάσεις καταναλωτών- ατόμων. Οι ομάδες έχουν δύο βασικές ιδιότητες, την θέση και τον ρόλο. Η θέση συνδέεται με τη θέση που κατορθώνει να αποκτήσει ένα άτομο μέσα σε μια ομάδα ή στην κοινωνία. Η θέση επίσης μπορεί να αναφέρεται στο φύλο, στη θρησκεία, στο επάγγελμα, την ηλικία κ.α. Οι ρόλοι από την άλλη αναφέρονται στην δυναμική όψη της θέσης. Κάθε ρόλος είναι ικανός να περιλαμβάνει αξίες, στάσεις και συμπεριφορές. Ένας ρόλος αποτελείται από συμπεριφορές τις οποίες πρέπει το άτομο να τις αναπτύξει. Ένας ρόλος επίσης μπορεί με την πάροδο του χρόνου να αλλάξει. Οι κανόνες, οι δομές, οι αξίες και τα συμπεριφορικά πρότυπα που ισχύουν σε κάθε ομάδα πρέπει να υιοθετηθούν από όλα τα μέλη της (Σιώμκος.2002).

Κεφάλαιο 3°

Εισαγωγή

Ο Φωτόπουλος (2013), πιστεύει πως η σύγχρονη Ελλάδα πλήττεται από το φαινόμενο της σχολικής διαρροής, ενώ γίνεται λόγος όχι μόνο για εκπαιδευτική κρίση, αλλά και για ανθρωπιστική. Αυτή η κατάσταση καθρεπτίζει την αποτυχία της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής οργάνωσης της χώρας, όπως και την αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος για την παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης και συμμετοχής για όλους, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, εθνικότητας. Υπό από αυτές τις συνθήκες, το εκπαιδευτικό σύστημα αποδεικνύεται

αναξιόπιστο. Η πορεία των νέων και εφήβων παρουσιάζεται αβέβαιη και για αυτό χρήζει βοήθειας από την ελληνική πολιτεία και την εκάστοτε κυβέρνηση (Φωτόπουλος,2013). Βάση του Φωτόπουλου (2013), στατιστικές πιστοποιούν μεγάλα ποσοστά νέων που έχουν εγκαταλείψει την εκπαίδευση σε χώρες της Ευρώπης όπως και στην Ελλάδα με 23,2% αύξηση από το 2008 έως το 2011 της τάξης του 54,7%. Με τις συνθήκες αυτές στη Ελλάδα, απαιτούνταν πιο ισχυρό δίκτυο κοινωνικής αλληλεγγύης για να γίνει λήψη των απαραίτητων μέτρων για τις ομάδες υψηλού κινδύνου στον εκπαιδευτικό και κοινωνικό αποκλεισμό. Η παραπάνω έρευνα δείχνει πως το φαινόμενο της σχολικής διαρροής πλήττει την Ελλάδα, καθώς ένα τμήμα των νέων ηλικίας 16-29 βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης. Πρόκειται για μια καινούργια κοινωνική κατηγορία, που αποκαλείται Neet (Not in Education ,Employment or Training) και αφορά εκείνους που βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία απέδειξε πως από τον Ιανουάριο έως το Μάρτιο του 2018 υπήρξαν 808.000 χιλιάδες νέοι ηλικίας 16-24 εκτός εκπαιδευτικού συστήματος. Ο αριθμός αυτός ήταν αυξημένος κατά 14.000 χιλιάδες σε σχέση με την περίοδο Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2017 και κατά 8.000 χιλιάδες από την περίοδο Ιανουάριος-Μάρτιος 2017. Πρόσφατες έρευνες έρχονται να επιβεβαιώσουν όσα προαναφέρθηκαν, σχετικά με τη σχολική διαρροή και τον αποκλεισμό των νέων από εκπαιδευτικό και κοινωνικό σύστημα. Σύμφωνα με την Τζιτζίκου (2017), η πρόσβαση του παιδιού στην εκπαίδευση καθορίζεται και επηρεάζεται από συγκεκριμένους παράγοντες. Παράγοντες είναι το φύλο, η τοποθεσία, οι συγκρούσεις και το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας, που αποτελούν εμπόδιο για 61 εκατομμύρια παιδιά της πρωτοβάθμιας σχολικής ηλικίας να εισέλθουν στο εκπαιδευτικό σύστημα και να έχουν ίσες ευκαιρίες, ώστε να εξελίξουν τις δυνατότητές τους. Τα παιδιά έτσι όχι μόνο χάνουν την ευκαιρία για μόρφωση και αξιοποίηση των ικανοτήτων τους, αλλά δημιουργούνται κύκλοι μειονεξίας μεταξύ γενεών, διασπάται η κοινωνική συνοχή, ενώ το εκπαιδευτικό σύστημα σταματάει να είναι πηγή δυναμικής ανάπτυξης. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν πως σε όλο τον κόσμο: 61 εκατομμύρια παιδιά πρωτοβάθμιας σχολικής ηλικίας (6-11 ετών) δεν φοιτούν στο σχολείο, 60 εκατομμύρια έφηβοι δευτεροβάθμιας σχολικής ηλικίας (12-15 ετών) δεν φοιτούν στο σχολείο και πως το 53% των παιδιών εκτός σχολείου είναι κορίτσια. Επίσης 1 στα 4 παιδιά εκτός σχολείου ζουν σε χώρες που πλήττονται από κρίσεις. Τα κορίτσια αντιπροσωπεύουν πάνω από το ήμισυ των παιδιών που είναι εκτός σχολείου ηλικίας δημοτικού. Τα παιδιά που προέρχονται από μειονότητες αντιμετωπίζουν εμπόδια κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, για λόγους καταγωγής και μητρικής γλώσσας, η οποία δεν αξιοποιείται σωστά. Το διδακτικό υλικό παρουσιάζεται ακατάλληλο για τα παιδιά

αυτά, καθώς δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους. Λόγω της οικονομικής κρίσης και της εξάντλησης των διεθνών εκπαιδευτικών πόρων, έχουν ελαχιστοποιηθεί οι διαθέσιμες πηγές για τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης, ενώ ο αριθμός των παιδιών εκτός σχολείου θα εξακολουθήσει να είναι στάσιμος με ταυτόχρονη μείωση της ποιότητας των σχολείων. Προβλέπεται πως τα παιδιά από φτωχότερες οικογένειες είναι πιο πιθανό να μείνουν εκτός σχολείου σε σχέση με τα παιδιά πλουσίων οικογενειών, καθώς τα παιδιά από φτωχές οικογένειες αναγκάζονται να εργαστούν για να συνεισφέρουν οικονομικά στην οικογένειά τους. Τα παιδιά που ζουν σε αγροτικές περιοχές έχουν λιγότερες πιθανότητες να πάνε σχολείο, συγκριτικά με τα παιδιά που ζουν σε πόλεις (Τζιτζίκου, 2017). Γίνεται λοιπόν φανερό πως η έξαρση του φαινομένου της σχολικής διαρροής καθιστά αναγκαία την περαιτέρω εξέτασή της. Άλλωστε αυτός είναι και ο σκοπός της παρούσας μελέτης, όπως προαναφέρθηκε.

Μαθητική διαρροή

Το φαινόμενο της σχολικής διαρροής χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και συνθετότητα, αφού επηρεάζεται από πλήθος κοινωνικών και εκπαιδευτικών παραγόντων. Καθίσταται πολύ δύσκολο να του αποδοθεί ένας μόνο ορισμός (PLANET, 2007). Ο όρος Μαθητική Διαρροή (ΜΔ) είναι συνυφασμένος με όρους όπως «εγκατάλειψη σχολείου» (Drop out), «πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου», «διακοπή φοίτησης», «απομάκρυνση από το σχολικό περιβάλλον» και «πρόωρη απομάκρυνση από το σχολείο» (early school leaving). Όσοι μιλούν για το φαινόμενο αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν τυποποιημένα ένα μόνο όρο, εναλλάσσοντας έτσι τις λέξεις, όπως, «διακοπή», «απομάκρυνση», «εγκατάλειψη» και «διαρροή» (Κουρουτσίδου, 2012). Στην εκπαιδευτική γλώσσα ο όρος «διαρροή» αναφέρεται σε όποιους δεν ολοκληρώνουν την εκπαίδευση που ορίζεται από την νόρμα ως η ελάχιστη αναγκαία εκπαιδευτική προ απαίτηση στην κοινωνία όπου ζουν (Κουρουτσίδου 2012). Η «Νόρμα» σε φάση αυτή αποτελεί την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Στις εκπαιδευτικές αυτές βαθμίδες, τα εφόδια που αποκτά το άτομο θεωρούνται απαραίτητα, έτσι ώστε να επιτευχθεί η συνέχιση των σπουδών σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα, η παρακολούθηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και η ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας σε δραστηριότητες χαμηλών απαιτήσεων. Εξαιτίας της συνθετότητας και της πολυπλοκότητας του φαινομένου, χρησιμοποιούνται διαφορετικοί ορισμοί για τη διαρροή

των μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα, ανάλογα με τη σημασία που δίνεται σε επιμέρους παραμέτρους του φαινομένου, που αναφέρονται με τα αίτια, τις συνθήκες, τη διάρκεια, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και τη χρονική στιγμή της διαρροής. Οι διαφορετικοί αυτοί ορισμοί γίνονται ακόμα πιο κατανοητοί, όταν καθίσταται σαφής η διαφορά ανάμεσα: α) στην οριστική εγκατάλειψη του εκπαιδευτικού συστήματος γενικότερα και στην εγκατάλειψη ενός συγκεκριμένου σχολείου και συνέχιση των σπουδών σε κάποιο άλλο, β) στην οριστική εγκατάλειψη του σχολείου και στην προσωρινή εγκατάλειψη και επιστροφή σε αυτό μετά από κάποιο μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, γ) στην εγκατάλειψη του σχολείου λόγω ελλιπούς φοίτησης και στην εγκατάλειψη του σχολείου από ανάγκη να μείνει ο νέος στο σπίτι για την παροχή φροντίδας σε κάποιο μέλος της οικογένειάς του, δ) στην εγκατάλειψη του σχολείου λόγω χαμηλών επιδόσεων και στην εγκατάλειψη από ανάγκη, έτσι ώστε ο νέος να εισέλθει στην αγορά εργασίας, προκειμένου να ενισχύσει οικονομικά την οικογένειά του, ε) στη μη εγγραφή σε μια υποχρεωτική σχολική βαθμίδα και στη διακοπή της φοίτησης κατά τη διάρκεια των σπουδών στη βαθμίδα αυτή, στ) στην εγκατάλειψη του σχολείου στην αρχή του σχολικού έτους και στην εγκατάλειψη στο τέλος της σχολικής χρονιάς, ζ) στην εγκατάλειψη των σπουδών στην υποχρεωτική εκπαίδευση και στην εγκατάλειψη των σπουδών σε βαθμίδες μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης

Ο ρόλος του σχολείου

Η εκάστοτε σχολική μονάδα θα πρέπει να προωθεί διαπολιτισμικές δραστηριότητες για την ενσωμάτωση μαθητών που κατάγονται από μειονότητες και κινδυνεύουν να διακόψουν το σχολείο λόγω του στιγματισμού και των ρατσιστικών συμπεριφορών που δέχονται. Η ύπαρξη και άλλων μαθημάτων για τη βελτίωση της επικοινωνίας στη γλώσσα της χώρας-υποδοχής αποδεικνύεται καθοριστική σε μεγάλο βαθμό. Αυτό γίνεται διότι οι μαθητές από μειονότητες διευκολύνονται περισσότερο στην μαθητική διαδικασία και στην παρακολούθηση της διδασκαλίας και δεν οδηγούνται στην εγκατάλειψη του σχολείου λόγω αδυναμίας κατανόησης. Το σχολείο για τους μαθητές με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά πρέπει να μάχεται διαρκώς έναντι των προκαταλήψεων και των στερεοτυπικών αντιλήψεων που εδραιώνονται για αυτούς. Από κάθε σχολική μονάδα απαιτείται μεγαλύτερη ευελιξία και αυτονομία, για να διαχειρίζονται με μεγαλύτερη ελευθερία τα προγράμματα σπουδών και να προβαίνουν σε αναδιαμορφώσεις, όπου είναι αναγκαίο. Η έμφαση στην αξιολόγηση και όχι στις εξετάσεις, βοηθά στην αποφυγή φαινομένων κρίσης άγχους που αποθαρρύνουν τους μαθητές και τους απομακρύνουν από την εκπαίδευση. Η ψυχολογική υποστήριξη των

μαθητών από τους εκπαιδευτικούς σε συνδυασμό και με την οικονομική ενίσχυση, βοηθούν πολύ στην επίδοση των μαθητών και στην σχολική τους επιτυχία. Η οργάνωση επισκέψεων σε ιδρύματα που υποστηρίζουν προγράμματα τα οποία βοηθούν στην επιτυχία των μαθητών, είναι μια από τις δράσεις που διεγείρουν το ενδιαφέρον των μαθητών και τους δημιουργεί κίνητρα για μάθηση. Απαραίτητη είναι η έμφαση στην επαγγελματική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, το σχολείο θα μπορούσε να δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν τον τομέα της εργασίας, για να βοηθηθούν έπειτα να κάνουν καλές και σωστές επιλογές. Βάση της Παναγιωτάκη (2016) το σχολείο θα ήταν καλό να αναπτύξει στο σύνολό του στρατηγικές που να λαμβάνουν υπόψη πολλούς και διάφορους παράγοντες όπως το φύλο, τον τόπο διαμονής, τη καταγωγή, αλλά και το σοκ που υφίστανται οι περισσότεροι μαθητές από τη μετάβασή τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα, όπως αυτή του Δημοτικού στο Γυμνάσιο. Οι μαθητές αυτοί χρειάζονται συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να αναλάβει το ρόλο του καθοδηγητή και να σταθεί αρωγός στην προσπάθεια του μαθητή για πρόοδο και επιτυχία (Παναγιωτάκη, 2016). Ιδιαίτερα στα σχολεία που εντοπίζονται μεγάλα ποσοστά διαρροής των μαθητών είναι σημαντικό να σχεδιαστούν προγράμματα αναδόμησης, που να σχετίζονται με την αναθεώρηση και την ανανέωση των προγραμμάτων σπουδών, με καλύτερα και πιο εξελιγμένα βιβλία, που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των νέων(Παναγιωτάκη, 2016) . Αναφορικά με τον Τσιάκαλο (2008), χρειάζεται μια αντιρατσιστική και διαπολιτισμική εκπαίδευση που να απευθύνεται σε όλους τους μαθητές δίχως διακρίσεις. Απαραίτητη επομένως είναι η χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών που προέρχονται από μειονότητες, για να καλλιεργείται ως μέσο διδασκαλίας άλλων μαθημάτων. Βοηθητική για τα παιδιά των μειονοτήτων είναι η αναφορά σε γεγονότα που καθιστούν τα παιδιά αυτά περήφανα για τους γονείς τους και κερδίζουν το σεβασμό των άλλων. Ταυτόχρονα κρίνεται απαραίτητη η έμφαση στις δυνάμεις και όχι στις αδυναμίες των μαθητών, για να ενισχυθεί η αυτοπεποίθησή τους (Παναγιωτάκη, 2016). Οποιοδήποτε μέτρο και πολιτική εφαρμόζεται για την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής, θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στο μαθητή στον οποίο απευθύνεται. Ο κάθε μαθητής αποτελεί μια ξεχωριστή προσωπικότητα με διαφορετικές ανάγκες που απαιτούν και τον αντίστοιχο χειρισμό, για να κατακτηθούν οι επιθυμητοί στόχοι (Ρουσέας-Βρετάκου, 2006). Η εφαρμογή κατάλληλων μέτρων θα βοηθήσει στο φαινόμενο της σχολικής διαρροής ,θα μειωθεί σημαντικά, αφού οι μαθητές θα βρίσκονται σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις επιθυμίες τους. Θα παρέχονται όλα τα απαραίτητα εφόδια για την ομαλή κοινωνική τους ένταξη και τη μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία (Ρουσέας-Βρετάκου, 2006). Ο Μεσσήνης (2003) θεωρεί πως το

ελληνικό σχολείο έχει μετατραπεί σε κέντρο εξετάσεων, αδιαφορώντας αν όχι αγνοώντας τον πραγματικό στόχο του, την εκπαίδευση για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με αξίες, ιδανικά και κριτική σκέψη. Στόχο αποτελεί η εξέταση για την εισαγωγή των μαθητών σε ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης θυσιάζοντας την αληθινή ανάγκη για γνώση και μόρφωση στο όνομα των πανελλαδικών εξετάσεων. Με αυτόν τον τρόπο προωθείται η αποστήθιση και η στείρα γνώση από τον δημοτικό, με τους μαθητές να δέχονται έναν καταϊγισμό ανούσιων πληροφοριών. Παράλληλα δεν αναδεικνύονται κλίσεις, ταλέντα και ιδιαίτερες ικανότητες, καθώς η γραφειοκρατία που επικρατεί δεν ευνοούν την οργάνωση και το σχεδιασμό δράσεων που θα βοηθήσουν στην μόρφωση του πνεύματος και της ψυχής των μαθητών (Μεσσήνης, 2003). Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών προωθεί το κυνήγι των βαθμών και καλλιεργεί το άγχος των μαθητών. Αυτό γίνεται διότι η αξιολόγηση βασίζεται αποκλειστικά στο βαθμό επίδοσης των μαθητών, δίχως να αναφέρονται στοιχεία για τη συμπεριφορά και την προσωπικότητα του παιδιού. Ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών για άλλες δραστηριότητες περιορίζεται, με αποτέλεσμα το άγχος και η πίεση να λειτουργούν ως αντικίνητρα για την επιθυμία για εκπαίδευση και μόρφωση. Ο μεγάλος όγκος της διδακτέας ύλης με την ταυτόχρονη απαίτηση για αποστήθιση πιέζουν τους μαθητές για την κατάκτηση του καλύτερου αποτελέσματος, χωρίς όμως να πραγματώνονται οι πραγματικές ανάγκες και επιθυμίες των μαθητών (Μεσσήνης, 2003). Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις κάθε φορά δεν έχουν κάποιο ουσιαστικό περιεχόμενο, απλώς διαιώνίζουν η υπάρχουσα προβληματική κατάσταση της παιδείας, προσφέροντας μια εικόνα σπασμωδικών αλλαγών. Ο γραφειοκρατικός χαρακτήρας του σχολείου μένει ίδιος, με τον παράλληλο εξονυχιστικό έλεγχο από το Υπουργείο Παιδείας, περιορίζοντας έτσι την αυτονομία και την ελευθερία του σχολείου (Κουλούρη, 2013).

Γενικότερα οι μαθητές κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής τους εκπαίδευσης, τοποθετούνται σε μια συγκεκριμένη φόρμα και ασχολούνται αποκλειστικά με τα μαθήματα που θα εξεταστούν πανελλαδικά. Οι απαιτήσεις είναι πολύ υψηλές, ενώ ακόμη και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί αδυνατούν να βοηθήσουν αποτελεσματικά τους μαθητές τους λόγω της ανεπαρκούς επιμόρφωσης σε εξειδικευμένα γνωστικά αντικείμενα, όπως είναι η πληροφορική. Για το λόγο αυτό οι μαθητές προσφεύγουν στη λύση των φροντιστηρίων περιορίζοντας ακόμη περισσότερο τον ελεύθερό τους χρόνο. Τη λύση αυτή όμως μπορούν να την έχουν μαθητές με καταγωγή από υψηλό οικογενειακό περιβάλλον. Φανερό είναι πως το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις ως προς το γενικότερο σχεδιασμό, την οργάνωση και τις υποδομές του. Την ίδια στιγμή αποδεικνύεται πως ο

γραφειοκρατικός και συγκεντρωτικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης αποτελούσε ένα πάγιο στο χρόνο πρόβλημα. Ο Μαυρογιώργος (1992) επισημαίνει πως στα σχολεία παρέχονται έτοιμα προγράμματα διδασκαλίας, με περιορισμένο βαθμό πρωτοβουλιών, καθώς ο εκπαιδευτικός είναι ένας απλός εκτελεστής εντολών με συγκεκριμένα καθήκοντα και υποχρεώσεις. Απαιτείται λοιπόν το σημερινό Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα να αλλάξει αμέσως ως προς την οργάνωση του, το σχεδιασμό και το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων, τις υποδομές, δίνοντας ταυτόχρονα κατάλληλο εκπαιδευτικό προσωπικό με την απαιτούμενη επιμόρφωση και εξειδίκευση. Το σχολείο οφείλει να προάγει την ισότητα, την αξιοκρατία, τη δικαιοσύνη και να έχει μαθητοκεντρικό χαρακτήρα, για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες, στις επιθυμίες και στα ενδιαφέροντα των μαθητών. Σκοπός του σχολείου είναι η καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας των μαθητών, με την ψυχική και πνευματική μόρφωση και ανάπτυξη (Μεσσήνης, 2003). Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα χρειάζεται ενίσχυση με τις αξίες του διαλόγου, της επικοινωνίας, της ανταλλαγής απόψεων, ιδεών και συναισθημάτων, για να λύνονται προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές, πριν αυτά οξυνθούν επηρεάζοντας την ομαλή σχολική τους πορεία και επίδοση. Τα μαθήματα και οι δράσεις του σχολείου, θα πρέπει να στοχεύουν στην ανάδειξη των ικανοτήτων, των ιδιαίτερων κλίσεων και των ταλέντων των μαθητών. Η παροχή γνωστικών αντικειμένων, που δεν είναι για εξέταση, ελκύουν περισσότερο το ενδιαφέρον των μαθητών, αφού απαλλάσσονται από την υπερβολική πίεση και το άγχος που προσφέρει ο θεσμός των εξετάσεων. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές θα είναι σε θέση να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα με αξίες και ηθικές αρχές και οι εκπαιδευτικοί θα μπορούν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις και στο ρόλο τους επάξια (Μεσσήνης, 2003).

Η σχολική διαρροή στην Ελλάδα

Η μαθητική διαρροή αποτελεί παγκόσμιο εκπαιδευτικό φαινόμενο με διαχρονική διαδρομή που προέρχεται κυρίως από τις κοινωνικές ανισότητες, την αλληλεπίδραση σχολικής και οικογενειακής κουλτούρας, αλλά και από το ίδιο το σχολείο και τους συντελεστές του. Χρησιμοποιούνται πολλοί ορισμοί και ποικιλία όρων για τη διαρροή των μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα (dropouts), ανάλογα με την έμφαση η οποία σημειώνεται σε επιμέρους παραμέτρους του φαινομένου που σχετίζονται με τα αίτια, τις συνθήκες, τη διάρκεια, την βαθμίδα εκπαίδευσης, τη χρονική στιγμή της διαρροής κτλ. Στην εκπαιδευτική γλώσσα ο όρος «διαρροή» αναφέρεται στους νέους εκείνους οι οποίοι δεν ολοκληρώνουν την εκπαίδευση που ορίζεται ως η ελάχιστη αναγκαία εκπαιδευτική προαπαίτηση στην κοινωνία

όπου ζουν. Ένας δεύτερος ορισμός της «διαρροής» αναφέρεται στους νέους εκείνους οι οποίοι δεν ολοκληρώνουν την εκπαίδευση που έχουν ξεκινήσει. Υπό μία έννοια θεωρείται ευρύτερος, εφόσον περιλαμβάνει και άτομα που διακόπτουν τις σπουδές τους σε ανώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες, ώστε να εμπεριέχει και τη σπουδαστική διαρροή γενικότερα.

Επιπτώσεις μαθητικής διαρροής

Η διαρροή έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις στη ζωή των παιδιών μετά, με αποτέλεσμα να εμποδίζεται η ομαλή εξέλιξη και πρόοδός τους. Η Παναγιωτάκη (2016) σημειώνει πως η σχολική διαρροή θέτει σε αμφισβήτηση τον θεσμό της εκπαίδευσης και τις αξίες της ίδιας της κοινωνίας, αφού παρατηρείται καταπάτηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Η σχολική αποτυχία βιώνεται ως καθολική αποτυχία όχι μόνο για το παιδί, αλλά και για την οικογένεια του. Το ίδιο το παιδί που διαρρέει, δέχεται ψυχοκοινωνικές συνέπειες, που εμποδίζουν τη ομαλή ανάπτυξή του στην εφηβεία και τη μετέπειτα ζωή του. Τα παιδιά που εγκαταλείπουν νωρίς το σχολείο βιώνουν ψυχολογικά προβλήματα και χρειάζονται κοινωνική υποστήριξη (Παναγιωτάκη, 2016). Γίνεται φανερό πως τα παιδιά αυτά μετά την απόφασή τους για διακοπή της φοίτησής τους, έρχονται αντιμέτωπα με την ανεργία, ενώ είναι συχνές οι περιπτώσεις που παρουσιάζουν παραβατικές συμπεριφορές ή σημειώνεται και χρήση ναρκωτικών ουσιών. Όσα παιδιά γνωρίζουν από νωρίς το χώρο εργασίας αντιμετωπίζουν έντονο ανταγωνισμό, βιώνοντας μια απότομη μετάβαση από το ήρεμο περιβάλλον του σχολείου στον δύσκολο κόσμο της αγοράς (Παναγιωτάκη, 2016). Η παιδική εργασία και η εκμετάλλευση εδραιώνονται όλο και περισσότερο, καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΕΠ, εκτιμάται πως το 70% των μαθητών που αφήνουν το σχολείο, εισέρχονται στην αγορά εργασίας και υπολογίζεται πως στην Ελλάδα οι ανήλικοι εργαζόμενοι ξεπερνούν τις 100.000 χιλιάδες (Παναγιωτάκη, 2016). Το άτομα που σταματάει την εκπαίδευσή του, βιώνει καταστάσεις που επηρεάζουν αρνητικά στο ψυχικό του κόσμο. Υπάρχει χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση, καθώς δημιουργείται η εικόνα του μη έξυπνου και μη ικανού. Ταυτόχρονα, χάνουν την ευκαιρία να κοινωνικοποιηθούν και να αναπτύξουν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις με συμμαθητές αλλά και εκπαιδευτικούς. Αντιθέτως, καταφεύγουν σε αποκλίνουσες ομάδες, απουσιάζουν από το κοινωνικό γίγνεσθαι και στιγματίζονται για τη μετέπειτα ζωή τους. Αυτό συμβαίνει γιατί διαφοροποιούν τον εαυτό τους από τους υπόλοιπους που είναι μορφωμένοι και επιλέγουν να απομονωθούν και να απέχουν από τα κοινωνικά δρώμενα (Παναγιωτάκη, 2016). Η οικογενειακή αστάθεια είναι μια επίπτωση για τα άτομα αυτά, ενώ αποδίδουν τις ευθύνες στον ίδιο τους τον εαυτό και στο σχολείο για την κατάσταση που βιώνουν. Τα μεγάλα διαστήματα ανεργίας και περιστασιακές οι εργασίες

προκαλούν απογοήτευση, ενώ παρατηρείται αδυναμία ανταπόκρισης στις απαιτήσεις της σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Αυτό οδηγεί συχνά σε παραβατικές συμπεριφορές και στη χρήση απαγορευμένων ουσιών (Παναγιωτάκη, 2016). Σχεδόν είναι βέβαιο πως τα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική τους εκπαίδευση, θα βιώσουν την ανεργία λόγω της αδυναμίας τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των νέων οικονομικών και τεχνολογικών δεδομένων. Δυστυχώς, είναι πολύ πιθανό τα άτομα που έχουν διαρρεύσει από τη σχολική κοινότητα, μελλοντικά να είναι εξαρτημένα από την κοινωνική πρόνοια, ενώ ελλοχεύει ο κίνδυνος για την εμπλοκή τους σε παραβατικές ομάδες. Οι νέοι αυτοί χαρακτηρίζονται ως «μειονεκτούντες» και εμπεριέχονται συχνά στην ίδια κατηγορία με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους τσιγγάνους, που αντιμετωπίζουν τον ίδιο αποκλεισμό από το κοινωνικό περιβάλλον. Η αβεβαιότητα για το μέλλον λόγω της ανεργίας, οδηγεί στην αδράνεια των ατόμων αυτών με έντονα συναισθήματα μειονεξίας και ανασφάλειας (Ρουσέας-Βρετάκου, 2006).

Ο ρόλος της σχολικής κουλτούρας, του εκπαιδευτικού συστήματος και της οργάνωσης

Η σχολική κουλτούρα αποτελεί κύριο παράγοντα που συμβάλλει στην σχολική διαρροή. Πιο συγκεκριμένα, μελέτες αποδεικνύουν πως η κουλτούρα του σημερινού εκπαιδευτικού συστήματος καθίσταται τέτοια, ώστε πολλοί μαθητές να εκτοπίζονται από την εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα ποσοστά της μαθητικής διαρροής. Η σχολική κουλτούρα διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην αποτελεσματικότητα ενός εκπαιδευτικού συστήματος. Κάθε σχολική μονάδα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες που επιδρούν στην αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα του σχολείου, όπως και σε κάθε προσπάθεια βελτίωσης. Η κουλτούρα *«αποτελείται από βασικές παραδοχές, αξίες και πιστεύω, τα οποία γίνονται αποδεκτά και μεταδίδονται στα καινούρια μέλη του οργανισμού»* (Πασιαρδή,2007). Διαπιστώνεται από έρευνες πως η στάση, η συμπεριφορά και οι απόψεις της κάθε σχολικής μονάδας απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες μαθητών επιδρούν αρνητικά στην ομαλή ανάπτυξη και πρόοδο των μαθητών, και έτσι να ενδυναμώνεται η σχολική διαρροή. Βάση της Κουρουτσίδου (2012) και της έρευνας που ολοκληρώθηκε στα πλαίσια της σχολικής διαρροής, η έλλειψη ενός κλίματος φροντίδας και υποστήριξης αυξάνει τα ποσοστά σχολικής εγκατάλειψης (Κουρουτσίδου, 2012). Είναι πολλές οι περιπτώσεις μαθητών που αντιμετωπίζουν προβλήματα, δίχως να έχουν βοήθεια. Η έλλειψη κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων που θα υποστήριζαν το μαθητή, δημιουργεί ένα αφιλόξενο περιβάλλον για τα παιδιά, με αποτέλεσμα να οδηγούνται στην πρόωρη εγκατάλειψη (Κουρουτσίδου, 2012). Η στάση και η συμπεριφορά του σχολείου σε συγκεκριμένες ομάδες μαθητών όπως είναι οι

μετανάστες και οι Ρομά, καθίσταται τέτοια που θέτει στο περιθώριο τους μαθητές αυτούς. Οι εκπαιδευτικοί δε γνωρίζουν πράγματα για τις ιδιαιτερότητες των μαθητών αυτών και τις θεωρούν πρόβλημα στη μαθητική διαδικασία (Χαρίτος, 2016). Ο Τσιάκαλος (2006, σελ.241) υποστηρίζει πώς « το σχολείο σήμερα προσανατολίζεται μόνο στα χαρακτηριστικά των λεγόμενων κανονικών παιδιών, δηλαδή παιδιών με γνωστικές ικανότητες ορισμένου τύπου και συχνά, με συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτισμικές καταβολές». Στο ίδιο θέμα οι Ρουσέας-Βρετάκου (2006) απαντούν πως τα παιδιά από διαφορετικούς πολιτισμούς ή παιδιά με γλωσσικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες ή εκτοπίζονται από το χώρο της εκπαίδευσης στην αρχή της σχολικής χρονιάς ή βιώνουν τη σχολική αποτυχία με αποτέλεσμα να απογοητεύονται και να σταματούν την εκπαίδευσή τους (PLANET, 2007). Ο άκαμπος χαρακτήρας του σχολείου και της διοίκησης του δυσκολεύει περισσότερο τη μάθηση, ειδικά για τους μαθητές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ανάγκες (PLANET, 2007). Βάση της έρευνας του διετούς προγράμματος Erasmus + KA2 (2016) η μαθητική διαρροή στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις δυσλειτουργίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Το παρόν εκπαιδευτικό σύστημα βασίζεται ως επί το πλείστο στη θεωρητική γνώση και όχι στην πρακτική, με αποτέλεσμα να μη δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να έχουν ενεργό μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παράλληλα, δεν λαμβάνεται υπόψη καμία ιδιαιτερότητα των μαθητών, με συνέπεια την ενδυνάμωση του κινδύνου διαρροής. Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών δεν παρουσιάζονται καθόλου ευέλικτα και έτσι δεν ελκύουν την προσοχή των μαθητών, από τη στιγμή που δεν τους κάνουν δημιουργικούς και δεν τους προσφέρουν πολλά κίνητρα για μάθηση και μόρφωση. Τα πολύ απαιτητικά προγράμματα οδηγούν σε έλλειψη χρόνου για τις δράσεις των μαθητών και για τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα. Οι μελέτες και οι έρευνες παρουσιάζουν πως ιδιαίτερα τα διαπολιτισμικά σχολεία δε λειτουργούν όπως θα έπρεπε, αφού η επιβολή της κυρίαρχης κουλτούρας και ιδεολογίας στις μειονότητες προσδίδει αισθήματα καταπίεσης στους μαθητές που ανήκουν σε αυτές, οδηγώντας τους στην απόφαση για πρόωρη αποχώρηση. Παράλληλα, αποκαλύπτεται πως η δυσκολία μετάβασης από τη μια βαθμίδα εκπαίδευσης στην άλλη, είναι μεγάλο και σημαντικό εμπόδιο για τους μαθητές και πολλές φορές γίνεται αιτία για τη διακοπή της φοίτησης. Τα σχολεία τα οποία βρίσκονται στα αστικά κέντρα έχουν μεγάλο αριθμό μαθητών, με αποτέλεσμα να σημειώνεται μεγάλη αναλογία μαθητών ανά εκπαιδευτικό. Το γεγονός αυτό δυσκολεύει τη μαθητική διαδικασία, ενισχύοντας και πολλαπλασιάζοντας έτσι τα ποσοστά εγκατάλειψης (Κουρουτσίδου, 2012). Αναφορικά με τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, ο Koedel (2008) στο βιβλίο της Κουρουτσίδου (2012), πρεσβεύει πως η ποιότητα των εκπαιδευτικών διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στα ποσοστά αποφοίτησης των μαθητών και

παράλληλα στην έκταση του φαινομένου της σχολικής εγκατάλειψης. Επίσης, πιστεύει και υποστηρίζει πως όσο περισσότερα είναι τα προσόντα ενός εκπαιδευτικού τόσο περισσότερο αυτό θα βοηθούσε στη ελαχιστοποίηση του φαινομένου της διαρροής των μαθητών. Η παραδοσιακή και δασκαλοκεντρική διδασκαλία επηρεάζουν αρνητικά την σχολική πορεία των μαθητών. Την ίδια στιγμή, η περιορισμένη χρήση σύγχρονων εργαλείων και εκπαιδευτικών μέσων και στρατηγικών δεν εξυπηρετεί στο να ενισχυθούν οι μαθητές με τα απαραίτητα και τα κατάλληλα εφόδια. Ταυτόχρονα, η λήξη παροχής τεχνικών και επαγγελματικών ειδικοτήτων, ξεδιπλώνει την αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να προετοιμάσει σωστά και επαρκώς τους μαθητές για την αγορά εργασίας. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται πιο εύκολη η απόφαση των μαθητών για την εγκατάλειψη του σχολείου (PLANET, 2007). Βάση έρευνας που πραγματοποιήθηκε και ολοκληρώθηκε (ΑΣΠΑΙΤΕ, Αλμής και συν. 2007) σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες στο Νομό Αχαΐας, αναφορικά με το φαινόμενο της σχολικής διαρροής και τη θέση και την οργάνωση του σχολείου για την αντιμετώπιση του θέματος, διατυπώθηκαν και σημειώθηκαν τα συμπεράσματα που ακολουθούν. Αρχικά, οι αρμόδιοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ήταν υπεύθυνοι για να κρατούν τα στατιστικά στοιχεία και να κατευθύνουν τις πρακτικές των σχολείων της περιοχής ευθύνης τους, δεν είχαν κανένα κεντρικό σχεδιασμό, στόχο και ενημέρωση για το θέμα της σχολικής διαρροής και την αντιμετώπισή της. Διαπιστώθηκε πως δεν προβλεπόταν κάποια δράση ή ενέργεια και καμία θεσμοθετημένη πρακτική από το Υπουργείο για ένα οργανωμένο σχέδιο δράσης για την σχολική διαρροή, για να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί από την εκάστοτε σχολική μονάδα και να βοηθηθούν οι μαθητές που κινδυνεύουν να διαρρεύσουν. Από την άλλη μεριά, οι ενέργειες των εκπαιδευτικών περιορίζονταν απλώς στον απλό εντοπισμό του μαθητή που βρισκόταν σε κίνδυνο, καθώς ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας της διοίκησης δεν επέτρεπε στους εκπαιδευτικούς να εμπλακούν περισσότερο. Σε τέτοιου είδους καταστάσεις οι εκπαιδευτικοί αποκάλυψαν πως αισθάνονταν αμηχανία, αδυναμία και φόβο πως, εάν πάρουν θέση επί του θέματος, αυτό θα προκαλούσε προβλήματα, διότι δεν προβλεπόταν κάτι τέτοιο από τη θέση τους και δεν ήταν στις αρμοδιότητές τους. Διαπιστώθηκε επομένως πως δεν υπήρχε καμία πρόνοια, έτσι ώστε να αποφευχθεί η απόρριψη του μαθητή και να ελεγχθεί ο λόγος που κινδυνεύει να διαρρεύσει κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Κεφάλαιο 4°

Εισαγωγή

Η οργάνωση, η νοοτροπία και η κουλτούρα του εκπαιδευτικού συστήματος βγάζουν στην επιφάνεια ανισότητες δημιουργώντας κοινωνικό και εκπαιδευτικό αποκλεισμό ενός μεγάλου ποσοστού μαθητών. Η γραφειοκρατία ενός σχολείου και η μετωπική διδασκαλία ενδυναμώνουν την λογική της αποστήθισης, τον σκληρό ανταγωνισμό και τη βαθμοθηρία. Ο δάσκαλος παρουσιάζεται ως η μοναδική αυθεντία της τάξης. Λειτουργεί και ο ίδιος μέσα σε ένα περιορισμένο πλαίσιο πρωτοβουλιών ακολουθώντας ένα αυστηρά δομημένο και τεχνοκρατικό αναλυτικό πρόγραμμα. Ταυτόχρονα οι μαθητές χάνουν την ευκαιρία να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα με ηθικές αξίες και αρετές. Ο εκπαιδευτικός έχει αποστασιοποιηθεί από το ρόλο της αληθινής αποστολής του, την καλλιέργεια του πνεύματος και της ψυχής των παιδιών. Η απομάκρυνση του σχολείου από τη σύγχρονη καθημερινότητα και η αδιαφορία του να συμβαδίσει με τη νέα τεχνολογία και τις αντίστοιχες ανάγκες των μαθητών, αναπτύσσει αντικίνητρα και οδηγεί τους μαθητές στην απόφαση να αφήσουν τη βασική τους εκπαίδευση. Οι συνέπειες της σχολικής διαρροής, είναι σοβαρές και έχουν αντίκτυπο σε ατομικό και σε κοινωνικό επίπεδο. Καταπατείται το δικαίωμα των παιδιών για εκπαίδευση η οποία θα τα αντιμετωπίζει ισότιμα και θα δώσει την ευκαιρία να έχουν μια ομαλή ανάπτυξη και πρόοδο. Οι μαθητές που διαρρέουν στιγματίζονται και βιώνουν τον αποκλεισμό από το σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Δημιουργούνται διαθέσεις κατωτερότητας για τους μαθητές αυτούς με αποτέλεσμα να εντάσσονται σε περιθωριακές ομάδες και να ταλανίζονται από αισθήματα μειονεξίας και υποτίμησης που δεν κατάφεραν να ενσωματωθούν στη σχολική κοινότητα, χωρίς όμως να φέρουν οι ίδιοι την ευθύνη για το αποτέλεσμα αυτό. Επιτακτική επομένως είναι η ανάγκη για τη λήψη δραστικών μέτρων για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της σχολικής διαρροής. Συγκεκριμένα, απαιτείται ριζική αλλαγή του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος, της οργάνωσης και της κουλτούρας του, προκειμένου να ανοίξει το δρόμο της επιτυχίας σε όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως προέλευσης, γλώσσας και κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου. Σύμφωνα με τον Τσιάκαλο (2008), πρέπει κανείς να θυμάται πως η εκπαίδευση ταυτίζεται με την υπόσχεση και την ελπίδα πως όποιος την απολαμβάνει, θα εξασφαλίζει παράλληλα τις βέλτιστες συνθήκες διαβίωσης για μια αξιοπρεπή πορεία στη ζωή. Η έννοια της εκπαίδευσης είναι συνδεδεμένη με τη δυνατότητα του ανθρώπου να αποκτήσει όλες τις απαραίτητες γνώσεις που θα τον θωρακίσουν από τον κίνδυνο της περιθωριοποίησης, της αποξένωσης και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Παράγοντας: πολιτισμός

Ο Pierre Bourdieu (1993), υπερασπιστής της θεωρίας του πολιτισμικού παράγοντα, υποστηρίζει πως το παιδί κατά την είσοδό του στο σχολείο, αντιμετωπίζει μια κουλτούρα ξένη προς αυτή της οικογένειάς του, με αποτέλεσμα η διαδικασία της μάθησης να μοιάζει ως μια διαδικασία δύσκολη και κοπιαστική. Ο Bourdieu θεωρεί το εκπαιδευτικό σύστημα μηχανισμό αναπαραγωγής και νομιμοποίησης των κοινωνικών ανισοτήτων. Καταλήγει στο συμπέρασμα πως το σχολείο βοηθά στη διατήρηση μιας άνισης και ταξικά διαιρεμένης κοινωνίας. Επομένως, η εκπαίδευση, ως σύστημα μετάδοσης γνώσεων και ιδεών θεωρείται αποτυχημένη. Κάτι τέτοιο σημειώνεται διότι, η πρόοδος στην εκπαίδευση επηρεάζεται από την κουλτούρα που παίρνει το παιδί από την οικογένειά του, ενώ η κουλτούρα της εκπαίδευσης ταυτίζεται με εκείνη της ανώτερης τάξης. Οι οικογένειες της κυρίαρχης τάξης προσφέρουν στα παιδιά τους το πολιτισμικό υπόβαθρο, που τους δίνει τη δυνατότητα να προοδεύσουν στην εκπαίδευση. Η κουλτούρα των ανώτερων τάξεων επίσης καθορίζει τα κριτήρια βάση των οποίων οι μαθητές διακρίνονται σε «καλούς» ή «κακούς». Έτσι, τα παιδιά των ανώτερων τάξεων καταλήγουν να έχουν άριστες επιδόσεις, εφόσον το εκπαιδευτικό σύστημα συνάδει με την κουλτούρα και τις ανάγκες τους, όμως τα παιδιά από τα χαμηλότερα στρώματα έχουν ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010). Ο Bourdieu παρουσιάζει πρώτος την έννοια των «αυθαίρετων πολιτιστικών σταθερών». Κάθε κουλτούρα έχει αυθαίρετα χαρακτηριστικά, όπως και η κουλτούρα του εκπαιδευτικού συστήματος έχει αυθαίρετες πολιτιστικές σταθερές που είναι παραλλαγές των πολιτιστικών σταθερών των κυρίαρχων τάξεων. Με λίγα λόγια τα παιδιά των ανώτερων στρωμάτων βρίσκουν την εκπαίδευση κατανοητή και φιλική προς αυτά πετυχαίνοντας άριστες επιδόσεις, τη ώρα που τα παιδιά των κατώτερων στρωμάτων επιδέχονται ένα είδος «συμβολικής βίας». Είναι δηλαδή επιβολή ενός συγκεκριμένου τύπου πολιτισμού, αυτού της κυρίαρχης τάξης, που δίνει την ευκαιρία εξέλιξης και ανάπτυξης στα παιδιά (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010). Ο Bourdieu συμπερασματικά καταγράφει πως οι μαθητές που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα βρίσκονται σε διαφορετικό σημείο εκκίνησης συγκριτικά με τους μαθητές των ανώτερων τάξεων, κάτι που καθορίζει την μελλοντική πορεία τους στην εκπαίδευση. Τα παιδιά των ανώτερων τάξεων πηγαίνουν σχολείο εφοδιασμένα με μια ελεύθερη κουλτούρα, που ανοίγει το δρόμο για υψηλές επιδόσεις και επιτυχία. Αντίθετα, η σχολική επιτυχία για τους μαθητές των μη προνομιούχων στρωμάτων, αποτελεί έναν σκληρό στόχο, που πρέπει να πραγματοποιηθεί με κόπο και στερήσεις. Κανείς όμως, δεν εγγυάται πως και μέσα από αυτό τον αγώνα τα αποτελέσματα θα είναι θετικά για τους μαθητές αυτούς (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010).

Παράγοντας: γλώσσα

Βασικός παράγοντας της μαθητικής διαρροής είναι η γλώσσα, καθώς διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο για την σχολική επιτυχία των παιδιών. Ο Bernstein πιστεύει πως η γλώσσα δεν αποτελεί απλώς ένα μέσο επικοινωνίας, αλλά το ιδίωμα που χρησιμοποιεί ο καθένας αντικατοπτρίζει ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής. Ενώ ένα παιδί μαθαίνει τη μητρική του γλώσσα, μέσω αυτής μαθαίνει μια δομή που αποτελείται από ρόλους, αξίες, σχέσεις και νοήματα. Μέσα σε αυτή τη δομή το άτομο καταλαμβάνει μια συγκεκριμένη θέση και μαθαίνει να συμπεριφέρεται αναλόγως (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010). Ο Bernstein διαχωρίζει τη γλώσσα σε δυο κατηγορίες, την επίσημη (formal language) και την κοινή (public language). Η επίσημη γλώσσα χαρακτηρίζεται από επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα που εμπεριέχει πλούσιο λεξιλόγιο και αυστηρή γραμματική και συντακτική δομή. Αυτή χρησιμοποιείται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και το παιδί μαθαίνει από νωρίς να εκφράζεται και να επικοινωνεί με ευελιξία και ευχέρεια στον προφορικό του λόγο. Η κοινή γλώσσα είναι αυτή που χρησιμοποιείται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και αποτελείται από ένα περιορισμένο γλωσσικό κώδικα με βασικά χαρακτηριστικά τις απλές προτάσεις, οι οποίες κάποιες φορές δεν ολοκληρώνονται (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010). Αυτή η διάκριση στον γλωσσικό κώδικα θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, αφού έχει στενή σχέση με την εκπαίδευση και τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία του παιδιού. Η γλώσσα του σχολείου είναι η επίσημη και τα παιδιά των ανώτερων στρωμάτων μπορούν με τεράστια ευκολία να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις αυτής της γλώσσας. Η επικοινωνία των μαθητών με το δάσκαλο είναι εύκολη, καθώς βρίσκονται σε ένα οικείο γλωσσικό περιβάλλον (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010). Αντίθετα τα παιδιά των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία χρησιμοποιούν τη κοινή γλώσσα, δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς βρίσκονται σε μη οικείο γλωσσικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται η επίδοσή τους και να βιώνουν την αποτυχία. Εφόσον το παιδί δε γνωρίζει την επίσημη γλώσσα, δεν έχει τη δυνατότητα να επικοινωνήσει και να κατανοήσει βασικά νοήματα. Επίσης, δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί τη σωστή χρήση λεξιλογίου (Χριστίνα Νόβα-Καλτσούνη 2010).

Παράγοντας: οικογένεια

Αναφορικά με έρευνες της ΑΣΠΑΙΤΕ για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής, η οικογένεια είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την ανάλυση αυτού του φαινομένου.

Διαπιστώθηκε πως στοιχεία όπως το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας, ο αριθμός των μελών και οι ενδοοικογενειακές σχέσεις, διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη σχολική πορεία των παιδιών (ΑΣΠΑΙΤΕ, Αλιμήσης και συν. 2007). Οι οικογένειες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο μεταδίδουν στα παιδιά τους ένα εξίσου χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, με αποτέλεσμα τη χαμηλή επίδοση των μαθητών αυτών. Τα παιδιά αυτά στιγματίζονται ως «κακοί μαθητές», με αποτέλεσμα να απογοητεύονται και στο τέλος να αποχωρούν από την εκπαίδευση (ΑΣΠΑΙΤΕ, Αλιμήσης και συν. 2007). Τα παιδιά πολυμελών οικογενειών, κυρίως αυτών με χαμηλό εισόδημα, τις περισσότερες φορές αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και έτσι εγκαταλείπουν το σχολείο (ΑΣΠΑΙΤΕ, Αλιμήσης και συν. 2007). Η Κουρουτσίδου (2012) θεωρεί πως το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας αποτελεί σημαντικό κριτήριο στη σχολική επίδοση των παιδιών. Ειδικότερα, υποστηρίζεται πως οι γονείς με υψηλό μορφωτικό επίπεδο παρέχουν στα παιδιά τους τα κατάλληλα ερεθίσματα προκειμένου να έχουν μια ομαλή σχολική πρόοδο και ανάπτυξη. Οι γονείς με υψηλό επίπεδο παροτρύνουν τα παιδιά τους για περισσότερη μόρφωση και παράλληλα ελέγχουν τη σχολική τους πορεία και λειτουργούν υποστηρικτικά και βοηθητικά σε κάθε πρόβλημά τους και απορία. Μέσα από τη διαδικασία αυτή οι γονείς θέτουν ως πρωταρχικό στόχο την καλλιέργεια της γλώσσας και της σύνθετης έκφρασης, παράγοντες σημαντικοί για την επίδοση του εκάστοτε μαθητή. Οι γονείς με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο σε λίγες περιπτώσεις ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να μορφωθούν, επηρεάζοντας έτσι την παραμονή τους στο σχολικό περιβάλλον. Έτσι, γίνεται φανερό η σπουδαιότητα των προσδοκιών των γονέων για τη σχολική πορεία των παιδιών τους. Αν είναι υψηλό το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, τόσο υψηλότερες είναι και οι προσδοκίες για την επίδοση των παιδιών τους. Αν οι γονείς έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στη γνώση, δεν λειτουργούν υποστηρικτικά για τα παιδιά τους αναφορικά με την σχολική επιτυχία και την παραμονή τους στο σχολείο. Στην περίπτωση αυτή εξετάζεται και το επάγγελμα των γονέων, καθώς φαίνεται να διαδραματίζει βασικό ρόλο στη σχολική πορεία και επίδοση του εκάστοτε μαθητή. Έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως τα παιδιά των γονέων που ασχολούνται με δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα, έχουν περισσότερες πιθανότητες να εγκαταλείψουν το σχολείο, αφού εμπλέκονται με τις γεωργικές εργασίες, για να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένεια. Βάση ερευνών το μεγαλύτερο ποσοστό νέων που έχουν εγκαταλείψει την εκπαίδευση αναφέρουν πως ο πατέρας ασχολούνταν με γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, ενώ η μητέρα δηλώνει ως βασική δραστηριότητα τα οικιακά (Κουρουτσίδου, 2012). Σημαντικό ρόλο με το μορφωτικό επίπεδο διαδραματίζει και το κοινωνικό επίπεδο της οικογένειας, καθώς επηρεάζει σημαντικά την μαθητική επίδοση και επιτυχία. Υποστηρίζεται πως οι μαθητές που

προέρχονται από οικογένειες με υψηλό κοινωνικό status δέχονται περισσότερα ερεθίσματα και έχουν εφοδιαστεί με πιο ποιοτικές εμπειρίες. Η αυτοεκτίμηση αποτελεί βασικό παράγοντα που λειτουργεί ενθαρρυντικά και βελτιωτικά για το μαθητή που προσπαθεί να βελτιώσει τις επιδόσεις του (Κουρουτσίδου, 2012). Οι ενδοοικογενειακές σχέσεις εντείνουν πολλές φορές το φαινόμενο της σχολικής εγκατάλειψης, όταν τα παιδιά μεγαλώνουν απροστάτευτα σε ένα εχθρικό για αυτά περιβάλλον (ΑΣΠΑΙΤΕ, Αλιμήσης και συν. 2007). Η Κουρουτσίδου (2012) υπογραμμίζει πως οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και το κλίμα που υπάρχει επηρεάζουν πολύ και αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την επίδοση του μαθητή. Το αρμονικό οικογενειακό περιβάλλον επιδρά στη ψυχосύνθεση του παιδιού και συμβάλλει θετικά στη συναισθηματική ανάπτυξη και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του. Το ήρεμο κλίμα στα πλαίσια της οικογένειας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, ώστε ο μαθητής να σημειώσει υψηλές επιδόσεις στο σχολείο. Πρέπει να τονιστεί πως η ψυχική υγεία αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα για τη διαμόρφωση ενός ισορροπημένου χαρακτήρα, που θα είναι σε θέση να επιφέρει και την καλύτερη δυνατή απόδοση. Η αμοιβαία κατανόηση και ο σεβασμός είναι η βάση για τη δημιουργία θετικού αυτο-συναίσθηματος, ως βασικού παράγοντα της σχολικής επιτυχίας. Οι γονείς πρέπει να μεταλαμπαδεύσουν αξίες στα παιδιά τους, για να εξασφαλίσουν την βέλτιστη πορεία τους και να συμβάλλουν στην ορθή διαπαιδαγώγησή τους. Ο δημοκρατικός τρόπος λήψης αποφάσεων με την ταυτόχρονη συμμετοχή των παιδιών σε αυτές, ενθαρρύνουν τα παιδιά και τα βοηθά αποτελεσματικά στην αρμονική ανάπτυξή τους. Η έλλειψη αξιών ή ο αυταρχικός τρόπος διαπαιδαγώγησης σημειώνουν αρνητικά αποτελέσματα στους μαθητές (Κουρουτσίδου, 2012). Τακτικές είναι οι περιπτώσεις που οι γονείς πιέζουν τα παιδιά τους για υψηλές βαθμολογίες, ενώ ο τρόπος τους έχει αποδειχθεί αρνητικός και τα αποπροσανατολίζει από τον στόχο τους. Τα αγόρια δέχονται μεγαλύτερη πίεση συγκριτικά με τα κορίτσια, για να σπουδάσουν και να κατακτήσουν την αγορά εργασίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στη δομή της ελληνικής κοινωνίας και στις στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με την κοινωνικοποίηση των δύο φύλων στο σχολείο και στην οικογένεια (Κουρουτσίδου, 2012). Η συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία και η στάση που έχουν στη μόρφωση αποτελούν πρωταρχικό παράγοντα που συμβάλλει στην επιτυχία ή αποτυχία του μαθητή, με κίνδυνο τη διαρροή του από τη σχολική κοινότητα. Οι γονείς που εμπλέκονται στη μαθησιακή πράξη και δρουν υποστηρικτικά, επηρεάζουν θετικά τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών τους και αυξάνουν τα κίνητρά τους για συμμετοχή. Υπάρχουν ωστόσο περιπτώσεις που η συμπεριφορά των γονέων επιδρά αρνητικά στα παιδιά (Κουρουτσίδου, 2012). Οι γονείς που εμπλέκονται δυναμικά ενισχύουν την σχολική επίδοση των παιδιών του και αργότερα συμβάλλουν στην ακαδημαϊκή τους

πορεία (Κουρουσιδου, 2012). Οι γονείς μεταδίδουν στα παιδιά τους μια μορφωτική κληρονομικότητα, η επιρροή της οποίας γίνεται εντονότερη στα ανώτερα στρώματα. Γονείς οι οποίοι δεν δίνουν αξία στη μόρφωση, δεν λειτουργούν υποστηρικτικά για τα παιδιά τους και δεν τα ενθαρρύνουν για την παραμονή τους στην εκπαίδευση. Το ενδιαφέρον, των γονέων για το σχολικό μέλλον των παιδιών τους, αποδεικνύεται πολύ πιο βασικός παράγοντας συγκριτικά με το οικονομικό και το κοινωνικό τους επίπεδο (PLANET, 2007). Οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής αποδεικνύονται από έρευνες σημαντικοί παράγοντες για τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία. Έρευνες έδειξαν πώς η παρουσία και των δύο γονέων, σε αντιδιαστολή με τις μονογονεϊκές οικογένειες, συμβάλει θετικά στην απόδοση των μαθητών. Ο δημοκρατικός τρόπος λήψης αποφάσεων, καθώς και η συμμετοχή των παιδιών σε αυτές συμβάλλει στην ομαλή ανάπτυξη τους. Ταυτόχρονα η δημιουργία θετικού αυτοσυναισθήματος, η ενθάρρυνση, η υποστήριξη και η μετάδοση αξιών στο παιδί από τους γονείς, ενδυναμώνουν την απόδοσή του. Αντίθετα, ένας αυταρχικός τρόπος διαπαιδαγώγησης και η διαρκής πίεση για υψηλή βαθμολογία επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα, αυξάνοντας και τη μαθητική διαρροή. Όσον αφορά το ρόλο της μητέρας, έχει υποστηριχθεί πως οι μητέρες πιέζουν πολύ περισσότερο τα αγόρια από τα κορίτσια για μεγάλες βαθμολογίες. Αυτό βασίζεται στη διαφορετική αντιμετώπιση των δυο φύλων από την οικογένεια, το σχολείο και την κοινωνία (PLANET, 2007). Καταστάσεις όπως η ενδοοικογενειακή βία, η παραμέληση και η κακοποίηση αναπτύσσουν σοβαρά προβλήματα στην ένταξη του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον και τις περισσότερες φορές ενισχύουν τη διαρροή των μαθητών από την εκπαίδευση (PLANET, 2007). Πρόσφατα στοιχεία αναδεικνύουν τη συμβολή του παράγοντα της οικογένειας στη μαθητική διαρροή. Στα πλαίσια του διετούς προγράμματος Erasmus + KA2 (2016) με θέμα τη μαθητική διαρροή «Edu-living & Edu-leaving», που συμμετείχε το 2^ο Γενικό Λύκειο Ξάνθης, πιστοποιούνται τα παραπάνω φαινόμενα, αναφορικά με το οικογενειακό περιβάλλον και τη σύνδεσή του με τη σχολική διαρροή. Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές και εκπαιδευτικοί από την Ελλάδα, την Τουρκία, την Πολωνία, την Ιταλία και την Πορτογαλία. Παρατηρείται πως δυσλειτουργικές ή διαλυμένες οικογένειες λόγω διαζυγίου πολλές φορές αδιαφορούν για την πρόοδο των παιδιών τους στο σχολείο. Οικονομικά προβλήματα της οικογένειας κάποια ασθένεια των μελών της οικογένειας θεωρούνται λόγοι μαθητικής εγκατάλειψης (PLANET, 2007).

Παράγοντας: οικογενειακό εισόδημα

Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας επηρεάζει τη σχολική επίδοση των παιδιών, αφού

το οικογενειακό εισόδημα καθορίζει τις εκπαιδευτικές επιλογές των γονέων για τα παιδιά τους. Μια οικογένεια με μεγάλο εισόδημα τις περισσότερες φορές προσπαθεί να διαμορφώσει τις βέλτιστες συνθήκες διαβίωσης, προκειμένου να δημιουργούν κίνητρα στα παιδιά τους για περισσότερη μόρφωση και πνευματική καλλιέργεια. Αυτές οικογένειες φροντίζουν τα παιδιά τους να είναι σε επαφή με γνωστικά αντικείμενα (π.χ. ξένες γλώσσες, μουσική, ζωγραφική, γυμναστική θέατρο, κ.α.) με σκοπό τον εμπλουτισμό του γνωστικού και νοητικού τους υπόβαθρου. Οξύνεται έτσι η κριτική ικανότητα των νέων και αυξάνεται ο βαθμός δημιουργικότητάς τους. Γενικότερα, το υψηλό εισόδημα προσφέρει τη δυνατότητα για περισσότερες ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές επιλογές, γεγονός που επηρεάζει θετικά την ανάπτυξη των παιδιών. Μια εκπαιδευτική επιλογή των οικογενειών με υψηλό εισόδημα αποτελεί και η προτίμηση τους για μια εκπαίδευση υψηλής ποιότητας σε πλούσια πολιτισμικά περιβάλλοντα, για να ενισχυθούν όλες οι δεξιότητες των παιδιών, είτε γνωστικές είτε όχι (Κουρουτσίδου, 2012). Αντίθετα, υποστηρίζεται πως τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα παρουσιάζουν ζητήματα συμπεριφοράς και συναισθηματικές ελλείψεις, ενώ οι επιδόσεις τους στο σχολείο είναι αρκετά χαμηλές. Αυτό συμβαίνει διότι, ο εισοδηματικός περιορισμός των οικογενειών αυτών δεν εξυπηρετεί τη χρηματοδότηση για τη συνέχιση και ολοκλήρωση των σπουδών των νέων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μη δίνεται η απαραίτητη και η απαιτούμενη έμφαση στη μόρφωση των παιδιών κατά την εφηβική ηλικία. Αξίζει να αναφερθεί πως έχουν παρατηρηθεί πολλές περιπτώσεις παιδιών που ενώ προέρχονται από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, σημειώνουν υψηλές επιδόσεις στο σχολείο και δεν εγκαταλείπουν τη φοίτησή τους. Αντίθετα, καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια και παρουσιάζουν ιδιαίτερο ζήλο για να εξασφαλίσουν την επιτυχία τους. Εξετάζοντας κριτικά τα γεγονότα αυτά, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα πως το οικογενειακό εισόδημα, δεν αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για τη σχολική επιτυχία (Κουρουτσίδου,2012).

Παράγοντας: γεωγραφική περιοχή

Αποδεικνύεται μέσω ερευνών, πως η γεωγραφική καταγωγή αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα της μαθητικής διαρροής. Παρατηρείται μεγάλη διαφορά στην πρόοδο των μαθητών που κατοικούν σε αγροτικές περιοχές συγκριτικά με εκείνους που ζουν σε αστικές περιοχές (Κουρουτσίδου, 2012). Έχει αποδειχθεί ότι η μαθητική διαρροή είναι εντονότερη στις αγροτικές περιοχές απ' ότι στις αστικές. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται μέσω του κοινωνικού κεφαλαίου. Όταν μιλάμε για κοινωνικό κεφάλαιο, εννοούνται τα κοινωνικά

δίκτυα της εκάστοτε κοινωνίας και την πρόσβαση που έχουν σε αυτά τα μέλη της κοινωνίας. Καθίσταται σαφές πως τα κοινωνικά δίκτυα στις πόλεις είναι περισσότερα και συνδέονται με ισχύ, εξουσία, υψηλές προσδοκίες καθώς και επαγγελματική και εκπαιδευτική ανέλιξη. Τα κοινωνικά δίκτυα στις αγροτικές περιοχές είναι λιγότερα και δεν σχετίζονται με υψηλά κίνητρα και φιλοδοξίες για ένα επαγγελματικό μέλλον. Επομένως, οι μαθητές αυτών των περιοχών οδηγούνται εύκολα στη σχολική εγκατάλειψη (Κουρουτσίδου, 2012). Ο Φωτόπουλος (2010) σε δημοσίευσή του «Μαθητική Διαρροή και πρόωρη σχολική εγκατάλειψη σε Ελλάδα και Ευρώπη», αναφέρει πως η μαθητική διαρροή στις αγροτικές περιοχές οφείλεται στο ότι οι μαθητές των περιοχών αυτών καταπιάνονται από νωρίς με γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, ενώ σε νησιωτικές περιοχές τα παιδιά εντάσσονται στην αγορά εργασίας για τις υπηρεσίες του τουρισμού, έτσι αυξάνονται τα ποσοστά της μαθητικής εγκατάλειψης. Στις περιπτώσεις αυτές η στάση της οικογένειας στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και της ένταξης στην αγορά εργασίας είναι θετική. Πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου οι γονείς ενθαρρύνουν τα παιδιά τους στην απόφασή τους να αποχωρήσουν από την εκπαίδευση (PLANET, 2007). Και στις πόλεις δεν παύει όμως να εντοπίζεται σχολική διαρροή, καθώς δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις της μαθητείας δίπλα σε κάποιον εμπειροτέχνη. Στη σύγχρονη κοινωνία μάλιστα είναι αρκετά έντονα τα φαινόμενα του trafficking, παιδιά των φαναριών, παιδιά που πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης και σεξουαλικής παρενόχλησης (Φωτόπουλος, 2010).

Παράγοντας: οικονομία

Η σχολική διαρροή χαρακτηρίζει κατά ένα μεγάλο ποσοστό τις οικονομικά ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις. Ζητήματα όπως η φτώχεια, η ανεργία, τα χαμηλά εισοδήματα, η έλλειψη μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης, είναι αίτια της μαθητικής διαρροής. Αυτό συμβαίνει διότι, οι οικογένειες που βιώνουν τέτοιου είδους καταστάσεις υποχρεώνουν τα παιδιά τους να ενταχθούν από νωρίς στην αγορά εργασίας εγκαταλείποντας το σχολείο, για να συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα. Χαρακτηριστικό των οικογενειών αυτών είναι η αδυναμία κατανόησης της σπουδαιότητας της μόρφωσης και της εκπαίδευσης, όπως και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις πως η μόρφωση δεν αρκεί για την ανάπτυξη και τη βελτίωση του οικονομικού επιπέδου (PLANET, 2007). Ο Ersado (2005) στη Κουρουτσίδου (2012:77) σημειώνει πως *«είναι ευρέως αποδεκτή η άποψη ότι η γονική εκπαίδευση είναι ο πιο καθοριστικός παράγοντας της εκπαίδευσης των παιδιών και της απόφασης για απασχόληση»*.

Παράγοντας: προσωπικότητα μαθητή

Για την Κουρουτσίδου (2012), η επιθετική συμπεριφορά των μαθητών οδηγεί εύκολα στη σχολική διαρροή και έπειτα στη σχολική αποτυχία. Παιδιά που εμφανίζουν τέτοιου είδους παραβατικές συμπεριφορές απουσιάζουν συχνά από το σχολείο. Έτσι υστερούν στις εκπαιδευτικές διαδικασίες και παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις, μη έχοντας κίνητρα και ενδιαφέρον για παρακολούθηση της διδασκαλίας. Εύκολα έτσι οδηγούνται στην απόφαση της εγκατάλειψης του σχολείου. Οι δάσκαλοι σε αυτές τις περιπτώσεις, προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση με τιμωρίες και πειθαρχικές ποινές προς συμμόρφωση. Τα αποτελέσματα όμως αυτής της τακτικής επιφέρει είναι αρνητικά, διότι οι μαθητές απογοητεύονται περισσότερο και προτιμούν να αποχωρήσουν από την εκπαίδευση (Κουρουτσίδου, 2012). Ένας ακόμα παράγοντας που έχει μελετηθεί είναι αυτός της αυτοεκτίμησης. Έρευνες έχουν δείξει πως υπάρχει άριστη σχέση μεταξύ αυτοεκτίμησης και σχολικής προόδου. Δεν είναι όμως σαφές για το αν υπάρχει σχέση αιτίας και αιτιατού. Η εικόνα που θα σχηματίσει το άτομο για τον εαυτό του επηρεάζεται σημαντικά από τις προσδοκίες που έχουν γι' αυτόν οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς, οι φίλοι και ο κοινωνικός του περίγυρος. Δεν θεωρείται τυχαίο πως τα παιδιά που οδηγούνται στη σχολική εγκατάλειψη είναι αυτά για τα οποία το σχολείο και η ίδια η οικογένεια έχει επενδύσει λιγότερο και θεωρούν δεδομένη τη διαρροή τους από τη σχολική κοινότητα (PLANET, 2007).

Παράγοντας: εθνικές μειονότητες- Ρομά

Παιδιά που προέρχονται από εθνικές μειονότητες σημειώνουν πολύ μεγάλα ποσοστά σχολικής διαρροής. Σύμφωνα με την Cornelius (2002), τα μεγάλα αυτά ποσοστά οφείλονται στις πολιτισμικές διαφορές των μεταναστών με τους υπόλοιπους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Οι καθηγητές αδυνατούν να αντιληφθούν τον διαφορετικό τρόπο σκέψης και μάθησης των μαθητών αυτών, ενώ οι ίδιοι μαθητές δεδομένων των συνθηκών αυτών, παρουσιάζουν αδιαφορία για το σχολείο θεωρώντας το περιβάλλον αυτό ξένο και εχθρικό. Οι μαθητές μειονοτήτων έρχονται αντιμέτωποι με ένα σύνολο διαφορετικών κοινωνικών αξιών, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουν ποιο να ακολουθήσουν και να αποδεχθούν. Οι χαμηλές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες που έχουν οι εθνικές μειονότητες στην χώρα υποδοχής, λειτουργούν αποθαρρυντικά για τη συνέχιση των σπουδών των παιδιών που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες (Cornelius, 2002 στο Κουρουτσίδου, 2007). Για τον Φωτόπουλο (2010) η σχολική διαρροή για τα παιδιά Ρομά στα ελληνικά σχολεία ξεπερνά το 75% και ο αναλφαβητισμός το 90%. Σχολιάζεται η ζοφερή εικόνα των ελληνικών σχολείων για τα παιδιά Ρομά, καθώς οι ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και υγείας, η παιδική εργασία λόγω

φτώχειας και εξαθλίωσης, είναι βασικοί παράγοντες σχολικής διαρροής για τα παιδιά αυτά. Αυτό σημαίνει καταπάτηση και παραβίαση κύριων δικαιωμάτων του παιδιού με τις σχετικές επιπτώσεις στη μαθητική πρόοδο, αφού οι μαθητές οδηγούνται στη σχολική εγκατάλειψη και στην σχολική αποτυχία (Φωτόπουλος, 2010). Πρόσφατες έρευνες επιβεβαιώνουν την άσχημη αυτή πραγματικότητα αναφορικά με τον αποκλεισμό των παιδιών Ρομά από την εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον Χαρίτο (2016) η σχολική διαρροή και στις μέρες μας συνεχίζει να αυξάνεται ιδιαίτερα για τους μαθητές Ρομά. Οι σημαντικότεροι λόγοι εγκατάλειψης της εκπαίδευσης είναι ο σχολικός διαχωρισμός και οι φυλετικές διακρίσεις. Επίσης είναι οι στερεοτυπικές και ρατσιστικές αντιλήψεις των γονέων των άλλων μαθητών. Ο νομαδικός τρόπος ζωής, οι γλωσσικές δυσκολίες, η μη αποδοχή από το σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον αλλά και οι ελάχιστη γνώση των εκπαιδευτικών για τις ιδιαιτερότητες των μαθητών αυτών αποτελούν λόγους εγκατάλειψης (Φωτόπουλος, 2010).

Κεφάλαιο 5°

Εισαγωγή

Στην επίσημη εφημερίδα της ευρωπαϊκής ένωσης το 2013 παρουσιάστηκαν κάποιες συστάσεις ως προς την αντιμετώπιση των πληθυσμών Ρομά. Σκοπός των συστάσεων ήταν η παροχή καθοδήγησης προς τα κράτη μέλη προκειμένου να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για την ομαλή και άμεση ένταξη των Ρομά μέσα από την εφαρμογή οικείων εθνικών στρατηγικών και ολοκληρωμένων μέτρων πολιτικής στο πλαίσιο ευρύτερων πολιτικών κοινωνικής ένταξης για να επιτευχθεί η βελτίωση της κατάστασης των Ρομά αλλά και για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ αυτών και του υπόλοιπου πληθυσμού. Το μέγεθος, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση των Ρομά ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών. Έτσι, οι εθνικές προσεγγίσεις για την ένταξη των Ρομά θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες περιπτώσεις και ανάγκες επιτόπου, μεταξύ άλλων υιοθετώντας ή συνεχίζοντας την εφαρμογή πολιτικών που απευθύνονται στις περιθωριοποιημένες και μειονεκτούσες ομάδες, όπως οι Ρομά. Η σύσταση αυτή επικεντρώνεται σε μέτρα για την προώθηση της ένταξης των Ρομά δίχως να επιδιώκει τον αποκλεισμό άλλων περιθωριοποιημένων και μειονεκτουσών ομάδων. Τα μέτρα θα πρέπει να στηρίζονται στις ίδιες αρχές και σε συγκρίσιμες συνθήκες. Ως προς την εκπαίδευση θα πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα εξασφαλίζουν την ισότιμη μεταχείριση αλλά και την πλήρη πρόσβαση όλων των Ρομά στην γενική εκπαίδευση προκειμένου να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση. Αυτό θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα με τα ακόλουθα μέτρα:

- i. κατάργηση ύπαρξης διαχωρισμού στα σχολεία,
- ii. τέλος στην απρόσφορη τοποθέτηση μαθητών Ρομά σε σχολεία ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης,
- iii. μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (και δευτεροβάθμιας και επαγγελματικής εκπαίδευσης),
- iv. αύξηση της πρόσβασης σε προσχολική αγωγή και βελτίωση της ποιότητάς της,
- v. συνεκτίμηση των αναγκών μεμονωμένων μαθητών καθώς και δέουσα αντιμετώπισή τους, σε στενή συνεργασία με τις οικογένειές,

- vi. χρήση ειδικά προσαρμοσμένων μεθόδων διδασκαλίας και εκμάθησης δίχως αποκλεισμούς, συμπεριλαμβανομένης της μαθησιακής υποστήριξης για άτομα που εμφανίζουν δυσκολίες μάθησης,
- vii. ενθάρρυνση της μεγαλύτερης συμμετοχής των γονέων και βελτίωση της εκπαίδευσης των διδασκόντων,
- viii. ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση
- ix. διεύρυνση της πρόσβασης σε εκπαίδευση δεύτερης ευκαιρίας και σε εκπαίδευση ενηλίκων και διευκόλυνση της μετάβασης μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης καθώς και στήριξη της απόκτησης δεξιοτήτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες της αγοράς εργασίας (Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε., 2013)

Καινοτόμες πρακτικές στην εκπαίδευση Ρομά

Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής κοινότητα έκανε προσπάθειες εφαρμογής της καθολικής Δήλωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένης και της σχολικής πρόσβασης. Πέραν της προόδου που παρουσιάστηκε, υπάρχουν ακόμη, περίπου 875 εκατομμύρια ενήλικες που είναι αναλφάβητοι και πάνω από 100 εκατομμύρια παιδιά πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στον κόσμο που δεν έχουν καν πρόσβαση σε ένα σχολείο. Αρκετοί από εκείνους που δεν έχουν πρόσβαση σε σχολείο ανήκουν σε εθνοτικές μειονότητες. Αυτή η μελέτη αναφέρεται στις προσπάθειες που γίνονται για να δοθεί πρόσβαση σε σχολεία σε μέλη μιας ιδιαίτερης εθνοτικής μειονότητας, τους Ρομά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης δραστηριοποιείται στον τομέα της εκπαίδευσης εδώ και είκοσι χρόνια τώρα, ιδίως με βάση το ψήφισμα του 1989 και τη σύσταση 2000 για την εκπαίδευση παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων στην Ευρώπη, συνεπώς και στην Ελλάδα. Είναι απαραίτητο να παρέχεται εκπαίδευση για τη μειονότητα των Ρομά. Μέλη αυτών που έχουν μια υγιή βασική εκπαίδευση έχουν περισσότερες ευκαιρίες να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας τους και τη δυνατότητα συμμετοχής στις αποφάσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο της κοινότητας και της κοινωνίας στο σύνολό της. Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλά εμπόδια στην ενσωμάτωση της μειονότητας των Ρομά στα σχολεία και την εκπαίδευση γενικά: πολιτικά και θεσμικά προβλήματα, κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες, πολιτιστικά εμπόδια που σχετίζονται με τις παραδόσεις και την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και σκεπτόμενοι τις κοινωνικές και πολιτικές διαφορές στις χώρες όπου οι Ρομά ζουν, διάφοροι παράγοντες έχουν ζωτική επιρροή:

1) Τα χαμηλά εισοδήματα των γονέων των Ρομά και το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορούν ούτε να επενδύσουν στην εκπαίδευση ούτε να ζητήσουν από τα παιδιά τους να συνεχίσουν τις σπουδές τους.

2) Ο πολύ μεγάλος αριθμός πρώιμων γάμων μεταξύ των Ρομά υποχρεώνει τους εφήβους να αναλάβουν ευθύνες σε πολύ νεαρή ηλικία, κάτι που δεν τους δίνει την ευκαιρία ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους.

3) Η έλλειψη γνώσης της επίσημης γλώσσας της χώρας στην οποία ζουν, η οποία εμποδίζει τα παιδιά να συνεχίσουν τις σπουδές τους.

4) Η γεωγραφική θέση και το χαμηλό επίπεδο των περισσότερων σχολείων που παρακολουθήθηκαν από παιδιά Ρομά όπου οι εκπαιδευτικοί δεν ενδιαφέρονται να συνεργαστούν με παιδιά από αυτό μειονότητα. Όμως, η επένδυση στην πρόσβαση στην εκπαίδευση φαίνεται να είναι αποφασιστικός παράγοντας για τη βοήθεια των μελών του. Πρέπει τώρα να εξετάσουμε τι πρέπει να γίνει για να βρεθεί μια ικανοποιητική λύση για τις δυσκολίες που συνεχίζει να αποδίδει η σχολική εκπαίδευση της μειονότητας των Ρομά. Σύμφωνα με το πλαίσιο το έγγραφο στο οποίο βασίζεται το έργο αρχικά, η εργασία συνίσταται:

1) Προσδιορισμός του είδους εκπαίδευσης που απαιτείται για τους Ρομά, υπό το πρίσμα των ιδιαιτεροτήτων της κοινότητας των Ρομά και τις επακόλουθες ανάγκες της ·

2) Προσδιορισμός των κριτηρίων για τον ορισμό των "καινοτόμων πρακτικών" που προτείνει η Ευρωπαϊκή ομάδα εργασίας για την εκπαίδευση τσιγγάνων (ομάδα που απαρτίζεται μόνο από Ρομά με εμπειρία σε αυτόν τον τομέα).

3) Συγκέντρωση παραδειγμάτων πρωτοβουλιών που πληρούν αυτά τα κριτήρια, με στόχο τη σταδιακή κατάρτιση ενός ευρωπαϊκού εγχειριδίου που ενημερώνεται τακτικά με τις δραστηριότητες που διεξάγονται, το οποίο θα μπορούσε να διανεμηθεί σε έντυπη μορφή και σε ηλεκτρονική μορφή (CD και Internet).

Βάση των ερευνών που διεξήγαγε το UNDP, η φτώχεια αποτελεί το βασικότερο εμπόδιο για την πρόσβαση στην εκπαίδευση. Οι οικογένειες Ρομά, οι οποίες συχνά είναι πολύ φτωχές, δεν μπορούν να αντέξουν το βασικό εκπαιδευτικό υλικό, όπως τα βιβλία, για τα παιδιά τους. Οι κακές συνθήκες στις οποίες ζουν τα παιδιά κάνουν αδύνατη την ολοκλήρωση των εργασιών τους και οι γονείς τους, οι οποίοι είναι συχνά αναλφάβητοι, δεν μπορούν να τους βοηθήσουν. Η πρόσβαση των Ρομά στην εκπαίδευση εξαρτάται άμεσα από το προσφερόμενο επίπεδο εκπαίδευσης τους. Συχνά σημειώνεται ότι το επίπεδο σχολικής εκπαίδευσης που παρέχεται στα παιδιά Ρομά είναι χαμηλότερο από αυτό που δόθηκε στο υπόλοιπο πληθυσμό. Η έλλειψη κινήτρων των εκπαιδευτικών να συνεργαστούν τα παιδιά άλλης κουλτούρας, οι

προκαταλήψεις για τις οικογένειες Ρομά και η έλλειψη κατάρτισης είναι παράγοντες που συμβάλλουν στο χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης που προσφέρεται στους Ρομά. Η ανάγκη ανάπτυξης διδακτικού υλικού στη γλώσσα των Ρομά γίνεται όλο και περισσότερο επιτακτική. Η ύπαρξη σχολικών εγχειριδίων στη γλώσσα των Ρομά μπορεί να συμβάλει στην ενθάρρυνση αυτών ώστε να πάνε στο σχολείο και να σπουδάσουν. Ενθαρρύνει επίσης τους γονείς τους να τα στείλουν σχολείο. Τα σχολικά εγχειρίδια στη γλώσσα των Ρομά συμβάλλουν επίσης στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των Ρομά. Το πρόβλημα της παραγωγής διδακτικού υλικού στη γλώσσα Ρομά είναι οικονομικό και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποφασιστικότητα των κρατών να διαθέσουν ένα τέτοιο υλικό στα σχολεία. Η αναφορά στην κουλτούρα και τις παραδόσεις των Ρομά στα σχολικά εγχειρίδια δίνει επίσης μια θετικότερη εικόνα των Ρομά. Ένα τέτοιο υλικό μπορεί ως εκ τούτου να χρησιμεύσει και ως σύνδεσμος μεταξύ Ρομά και μη Ρομά και να είναι χρήσιμο για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των προκαταλήψεων και των αρνητικών εικόνων. Τα σχολικά εγχειρίδια για τον πολιτισμό των Ρομά παρέχουν πληροφορίες για όλους, Ρομά και μη-Ρομά. Η γνώση μιας άλλης κουλτούρας μπορεί να αποτελέσει πλεονέκτημα μόνο όταν πρόκειται για διαπολιτισμικές σχέσεις και για την αυτοπεποίθηση των ατόμων. Οι δομές των σχολείων και το πρότυπο των εκπαιδευτικών υπηρεσιών είναι σημαντικές πτυχές της αρχής του δικαιώματος πρόσβασης στα σχολεία. Τα περισσότερα παιδιά Ρομά παρακολουθούν σχολεία ή τάξεις όπου η πλειοψηφία είναι Ρομά. Σε πολλές χώρες, τα σχολεία που παρακολουθούνταν κυρίως από τους Ρομά βρίσκονται στις περιφέρειες όπου ζουν οι Ρομά και το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται είναι χαμηλότερο από ό, τι σε άλλα σχολεία. Στην Βουλγαρία, για παράδειγμα, το γεγονός πως οι περισσότεροι Ρομά ζουν μαζί σε γκέτο είχε αποφασιστική επιρροή όσον αφορά τον χωρικό διαχωρισμό. Τα παιδιά Ρομά συχνά φοιτούν σε "σχολές αποκατάστασης για παιδιά με ψυχικές αναπηρίες". Μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στην Τσεχική Δημοκρατία το 1997 έδειξαν ότι το 63% των παιδιών Ρομά παρακολούθησαν ειδικά σχολεία σε σύγκριση με το 4% του συνολικού πληθυσμού. Βάση επίσημων στατιστικών, υπάρχουν 246 ειδικά σχολεία στη Ρουμανία και ο αριθμός των παιδιών Ρομά που είναι καταχωρημένα σε αυτά ήταν 48.237. Στην Ουγγαρία, διάφορες έρευνες δείχνουν πως το 90% των μαθητών είναι σε ειδικά σχολεία. Μια έρευνα έδειξε τα εξής ως εμπόδια στην πρόσβαση στη σχολική φοίτηση: τη φτώχεια και την απομόνωση των Ρομά, τον πρόωρο γάμο και τον τοκετό, τα αρνητικά στερεότυπα των ατόμων Ρομά, την άγνοια της επίσημης γλώσσας της χώρας που εμποδίζει τα παιδιά να συνεχίσουν σε υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης, τη γεωγραφική θέση, την έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, τον χωρικό διαχωρισμό των παιδιών Ρομά και την συχνή ανάθεση τους σε σχολεία για τα παιδιά με διανοητική αναπηρία ή τα παιδιά με καθυστέρηση.

Οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική φοίτηση παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων, είναι :α)η συμμετοχή μεσολαβητών, β) κίνητρο και κατάρτιση των εκπαιδευτικών, γ) συνεργασία με τους γονείς και δ)ανάπτυξη της διδασκαλίας στη γλώσσα των Ρομά (και γενικότερα των δραστηριοτήτων ενσωματώνοντας θετικές πτυχές της κουλτούρας και της γλώσσας στη διδακτική διαδικασία). Επιπλέον, τα κριτήρια και οι προτεραιότητες που ορίζουν μια καινοτόμο πρακτική και είναι δυνατόν να βελτιωθούν είναι: α)Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ώστε να μπορέσουν τα παιδιά Ρομά να φοιτήσουν στο σχολείο. Β)Υποχρεωτική παρακολούθηση προπαρασκευαστικών τάξεων για παιδιά Ρομά ώστε να μπορούν να μάθουν την επίσημη γλώσσα της χώρας διαμονής τους. Γ)Εργασία για την παροχή κινήτρων στους γονείς (ιδιαίτερα με την παροχή πληροφοριών) ώστε να συμμετέχουν στις εκπαιδευτικές διαδικασίες των παιδιών τους. Δ)Ενθάρρυνση και προετοιμασία εκπαιδευτικών για εργασία με παιδιά Ρομά. Ε) Συμμετοχή των ιδρυμάτων στις συμπράξεις εργασίας. Στ) Εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής των ΜΜΕ στη διαδικασία ενσωμάτωσης των παιδιών Ρομά στο σχολείο. Ζ)Εισαγωγή της γλώσσας και του πολιτισμού των Ρομά στο σχολείο, ιδίως με την παραγωγή Ρωμαϊκά βιβλία. Η) Ανάπτυξη του αναλυτικού προγράμματος για παιδιά Ρομά. Θ)Συνεργασία με τους τοπικούς φορείς για την εφαρμογή στρατηγικών σχολικής φοίτησης. Ι)Την επίβλεψη της διαδικασίας εκπαίδευσης και τη συμμετοχή των παικτών Ρομά, συμπεριλαμβανομένων των επιθεωρητών από την κοινότητα των Ρομά.

Τα αρχικά αυτά συμπεράσματα υπογράμμισαν επίσης την ανάγκη:

- παρατήρησης της ειδικής κατάστασης και τα χαρακτηριστικά κάθε χώρας που κατοικείται από παιδιά Ρομά παιδιά,
- να αναπτύξει την ανταλλαγή πληροφοριών και τις επαφές μεταξύ των διαφόρων εταίρων και να δημιουργήσει μέσω της διασφάλισης της συνεργασίας μεταξύ των εμπειρογνομόνων και της εμπλοκής τους σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριότητες

Στο προσάρτημα της σύστασης αριθ. R(2000) όπου αναφέρονται κατευθυντήριες αρχές για την εκπαιδευτική πολιτική των παιδιών Ρομά/ Τσιγγάνων σημειώνονται τα παρακάτω ως προς τις δομές, το εκπαιδευτικό υλικό, το πρόγραμμα σπουδών, την έρευνα, την κατάρτιση και εξασφάλιση εκπαιδευτικού προσωπικού. Οι εκπαιδευτικές πολιτικές για τα παιδιά Ρομά / Τσιγγάνων πρέπει να συνοδεύονται από επαρκείς πόρους

και τις ευέλικτες δομές που είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση της ποικιλομορφίας του πληθυσμού Ρομά / Τσιγγάνων στην Ευρώπη και οι οποίες λαμβάνουν υπόψη την ύπαρξη ομάδων Ρομά / Τσιγγάνων που οδηγούν σε πλανόδια ή ημι-διασκεδαστικό τρόπο ζωής. Από την άποψη αυτή, θα μπορούσε να προβλεφθεί η προσφυγή στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση,

με βάση τις νέες τεχνολογίες επικοινωνιών. Πρέπει να δοθεί έμφαση στην ανάγκη καλύτερου συντονισμού των διεθνών, εθνικών, περιφερειακών και σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου να αποφευχθεί η διασπορά των προσπαθειών και να προωθηθούν συνέργειες. Για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη πρέπει να κάνουν το Υπουργείο Παιδείας ευαίσθητο στο ζήτημα εκπαίδευση παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η πρόσβαση των παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων στο σχολείο, τα προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης πρέπει να αναπτυχθούν ευρέως και να έχουν πρόσβαση σε αυτά. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει επίσης να δοθεί στην ανάγκη να εξασφαλισθεί καλύτερη επικοινωνία με γονείς, όπου είναι απαραίτητο, χρησιμοποιώντας διαμεσολαβητές από την κοινότητα Ρομά / Τσιγγάνων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη συνέχεια σε συγκεκριμένες δυνατότητες καριέρας. Ειδικές πληροφορίες και συμβουλές πρέπει να παρέχονται στους γονείς σχετικά με την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης και τους μηχανισμούς υποστήριξης που μπορούν να προσφέρουν οι δήμοι σε οικογένειες. Πρέπει να υπάρξει αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των γονέων και των σχολείων. Ο αποκλεισμός των γονέων και η έλλειψη γνώσεων και εκπαίδευσης (ακόμη και του αναλφαβητισμού) εμποδίζει επίσης τα παιδιά να επωφελούνται από το εκπαιδευτικό σύστημα. Θα πρέπει να δημιουργηθούν κατάλληλες δομές στήριξης, ώστε να μπορέσουν τα παιδιά Ρομά / Τσιγγάνων να ωφεληθούν, ιδίως μέσω της θετικής δράσης, από την ισότητα ευκαιριών στο σχολείο. Τα κράτη μέλη καλούνται να παράσχουν τα απαραίτητα μέσα για την εφαρμογή του προαναφερθέντος κανονισμού, προκειμένου να καλύψει το χάσμα μεταξύ των μαθητών Ρομά / Τσιγγάνων και των Τσιγγάνων πλειοψηφία μαθητών. Πρέπει να εφαρμοστούν εκπαιδευτικές πολιτικές υπέρ των παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων των ευρύτερων διαπολιτισμικών πολιτικών, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πολιτισμού των Ρομά και η μειονεκτική θέση πολλών Ρομά / Τσιγγάνων στα κράτη μέλη. Το πρόγραμμα σπουδών, συνολικά, και το υλικό διδασκαλίας πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να λαμβάνουν υπόψη την πολιτιστική ταυτότητα των παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων. Η ιστορία και ο πολιτισμός των Ρομά πρέπει να εισαχθεί στο διδακτικό υλικό για να αντανakλά την πολιτιστική ταυτότητα των Ρομά / Τσιγγάνων παιδιά. Πρέπει να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή εκπροσώπων της κοινότητας Ρομά / Τσιγγάνων στην ανάπτυξη διδακτικού υλικού για την ιστορία, τον πολιτισμό ή τη γλώσσα των Ρομά / Τσιγγάνων. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διδακτικού υλικού βασισμένου σε καλές πρακτικές προκειμένου να βοηθηθούν οι καθηγητές στην καθημερινή τους εργασία με μαθητές Ρομά / Τσιγγάνων. Στις χώρες όπου μιλιέται η γλώσσα Ρομά, ευκαιρίες μάθησης στη μητρική γλώσσα πρέπει να προσφέρονται στο σχολείο σε παιδιά Ρομά / Τσιγγάνων. Είναι σημαντικό οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί να έχουν στη διάθεσή τους συγκεκριμένες γνώσεις και

εκπαίδευση για να κατανοήσουν καλύτερα τους μαθητές Ρομά / Τσιγγάνων. Η εκπαίδευση των μαθητών Ρομά / Τσιγγάνων πρέπει να παραμείνει αναπόσπαστο μέρος του γενικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η κοινότητα Ρομά / Τσιγγάνων θα πρέπει να συμμετέχει στο σχεδιασμό τέτοιων προγραμμάτων σπουδών και πρέπει να συμμετέχουν άμεσα στην παροχή πληροφοριών στους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς. Θα πρέπει επίσης να υποστηριχθεί η κατάρτιση και η πρόσληψη καθηγητών στο εσωτερικό της ΕΕ Κοινότητα Ρομά / Τσιγγάνων. Τα κράτη μέλη πρέπει να ενθαρρύνουν τα καινοτόμα σχέδια έρευνας / μικρής κλίμακας δράσεις να βρεθούν τοπικές απαντήσεις στις τοπικές ανάγκες. Τα αποτελέσματα των σχεδίων αυτών πρέπει να διαδοθούν. Τα αποτελέσματα των εκπαιδευτικών πολιτικών για τους Ρομά / Τσιγγάνους μαθητές θα πρέπει να παρακολουθούνται προσεκτικά. Όλα τα οι συμμετέχοντες στην εκπαίδευση παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων (σχολικές αρχές, δάσκαλοι, γονείς, μη κυβερνητικές οργανώσεις) πρέπει να κληθούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία παρακολούθησης. Πρέπει να ληφθεί υπόψη η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των εκπαιδευτικών πολιτικών έναντι των παιδιών Ρομά / Τσιγγάνων

πολλών κριτηρίων, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης, χωρίς να περιορίζεται σε αυτά εκτιμήσεις για το ποσοστό συμμετοχής στα σχολεία και τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου. Η συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών (υπουργείο Παιδείας, σχολικές αρχές, Ρομά οικογένειες και οργανώσεις) στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση των εκπαιδευτικών πολιτικών για το Οι Ρομά / Τσιγγάνοι πρέπει να προωθούνται από το κράτος. Θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιηθούν διαμεσολαβητές από την κοινότητα των Ρομά / Τσιγγάνων, ειδικότερα προς να διευκολύνει τις επαφές μεταξύ των Ρομά / Τσιγγάνων, του πλειοψηφικού πληθυσμού και των σχολείων και να αποφεύγει συγκρούσεις στο σχολείο. αυτό θα πρέπει να ισχύει για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν περαιτέρω την ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών.

Ενσωμάτωση του πληθυσμού των Ρομά μέσα από την Εκπαίδευση.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η εκπαίδευση και η κατάρτιση θεσπίστηκαν από το 2009, με τις τελευταίες αποφάσεις του Συμβούλιο Παιδείας, Νεολαίας και Πολιτισμού, με την υιοθέτηση νέου στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία το 2005 Εκπαίδευση και κατάρτιση. Το παρόν έγγραφο προβλέπει τη διενέργεια εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μέχρι το 2020 και καθορίζει τέσσερις νέους στρατηγικούς στόχους συνεργασίας σε επίπεδο ΕΕ. Ο

στρατηγικός στόχος ο οποίος ορίζει την επιτυχή εκπαίδευση εμπειρίες και προωθεί την ενσωμάτωση των Ρομά μέσα από την εκπαίδευση, στοχεύει στην καλύτερη ενσωμάτωση των Ρομά που μπορεί να επιτευχθεί κυρίως μέσω της εκπαίδευσης και που μπορεί επίσης να φέρει κοινωνικοοικονομική πρόοδο. Αυτά τα θέματα αφορούν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, η οποία εξαρτάται άμεσα από την εκπαίδευση. Έτσι, η συμμετοχή τους στην εκπαίδευση πρέπει να εξετάζεται μόνιμα σε όλες τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές (Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία το 2005 Εκπαίδευση και Κατάρτιση).

Η μεγάλη πρόκληση για τη μελέτη αυτή ξεκίνησε από την υπάρχουσα πραγματικότητα στο Πανεπιστήμιο Καλών Τεχνών "George Enescu" στο Ιασι, όπου οι φοιτητές των Ρομά παρευρίσκονται πάντοτε στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών και στη συνέχεια κατεβαίνουν αριθμητικά στο τμήμα των Τεχνών και του Θεάτρου που δεν διαθέτουν αποκλειστικά μέρη για μειονότητες. Δεδομένου ότι το Υπουργείο Παιδείας χορήγησε μόνο ένα χρόνο, οι υποψήφιοι Ρομά που επιθυμούν να σπουδάσουν στο πανεπιστήμιο παρέλειψαν να δηλώσουν την εθνικότητά τους. Η ανάλυση που σκοπεύουμε να επιτύχουμε με αυτή τη μελέτη βασίζεται στην πραγματική κατάσταση στη Ρουμανία, στην πρόσβαση και ολοκλήρωση πανεπιστημιακών σπουδών από πολίτες Ρομά. Αλλά για να φτάσει ένας φοιτητής στο Bachelor of Arts πρέπει να είναι πτυχιούχος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο). Η μειονότητα των Ρομά αναγνωρίστηκε ως εθνική μειονότητα στη Ρουμανία μετά το 1990. Αναλύοντας τις εκθέσεις το 0,6% των Ρομά ηλικίας 25-29 ετών ολοκλήρωσε την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με την απογραφή του 2002, το 2,5% του πληθυσμού ήταν Ρομά, και το 2011 το ποσοστό αυτό ήταν 3,2%. Η παρουσία των νέων Ρομά στην προ-πανεπιστημιακή εκπαίδευση, σύμφωνα με τις πληροφορίες που ανακοινώθηκαν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, τον αριθμό των εγγεγραμμένων στα γυμνάσια της Ρουμανίας αυξήθηκε κατά 44,3% από το 2009/2010 έως το 2011/2012(Τελική Έκθεση για τις Υποχρεώσεις της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση Περιοχή Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης - EHEA- και η αξιολόγηση της εφαρμογής τους σε εθνικό επίπεδο το 2013, σελ. 25). Ακόμη και αν υπάρχει σημαντική αύξηση των θέσεων που ζητήθηκαν, το 40,1% των ειδικών θέσεων στα γυμνάσια ειδικά σχεδιασμένα για αυτή την κατηγορία, παραμένουν κενές. Ο πληθυσμός Ρομά στη Βουλγαρία αναγνωρίζεται ως εθνοτική μειονότητα και αντιπροσωπεύει σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν κυκλοφορήσει το 4,8% του πληθυσμού (σύμφωνα με την απογραφή του 2001, οι ειδικοί επιβεβαίωσαν ότι το ποσοστό είναι στην πραγματικότητα δύο φορές υψηλότερο). Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας, η κατάσταση στην προσχολική ηλικία είναι 12% των παιδιών Ρομά και 46,2% των Ρομά έχουν ολοκληρώσει το δημοτικό σχολείο. Το

ποσοστό των ατόμων που δεν ολοκλήρωσαν την πρώτη τάξη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι πολύ υψηλό, περίπου 20,5%, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι αναλφάβητοι. (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και (2007) Amalipe Center, Ετήσια έκθεση για την εφαρμογή των πολιτικών ενσωμάτωσης των Ρομά στη Βουλγαρία -2006) .Οι Ρομά στην Ελλάδα δεν αναγνωρίζονται ως εθνική μειονότητα. Για το λόγο αυτό, το ελληνικό κράτος δεν απαιτούσε μια ειδική εκπαιδευτική πολιτική για τους Ρομά, διότι η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι ίση για όλους τους Έλληνες πολίτες. Ωστόσο, παρουσιάζονται επίσημα για πρώτη φορά σε επίσημα έγγραφα στην εκπαίδευση το 1987, αλλά υπάρχει πλήρης απουσία παιδιών Ρομά στην προσχολική εκπαίδευση καθώς και περιορισμένος αριθμός Ρομά στην εγγραφή πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η Ισπανία έχει πληθυσμό περίπου 600.000-700.000 Ρομά, αναγνωρισμένος ως εθνοτική μειονότητα μετά το 1960. Η πρόσβαση στην εκπαίδευση αποκτήθηκε πριν από λιγότερο 50 χρόνια. Φαίνεται ότι οι Ρομά της Ισπανίας έχουν αυξηθεί με την άφιξη ομάδων μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη. Τα σχολεία με την πλειονότητα του πληθυσμού των Ρομά έχουν πολύ χαμηλότερα αποτελέσματα από άλλα σχολεία. Το πρόβλημα των φτωχών αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης για τους νομαδικούς Ρομά στην Ιρλανδία έχει παρατηρηθεί από καιρό και οι προσπάθειες έχουν αναληφθεί στον τομέα αυτό από διαδοχικές κυβερνήσεις τα τελευταία χρόνια στην Ιρλανδία. Ωστόσο, ισχυρές ανισότητες μεταξύ των παιδιών των νομαδικών Ρομά και του πλειοψηφικού πληθυσμού είναι αυτά που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Πρόωρη σχολή τα drop outs ήταν ένα ιδιαίτερο πρόβλημα για αυτούς, αν και υπήρξαν κάποιες μικρές βελτιώσεις στο πρόσφατο χρόνια. Σύμφωνα με την απογραφή του 2006, το 53% των νομαδικών Ρομά ηλικίας άνω των 15 ετών έχει πρωτοβάθμιο επίπεδο 3% έχουν ολοκληρώσει το δεύτερο επίπεδο και 0,57% έχουν ολοκληρώσει το σχολείο στο τρίτο επίπεδο. Από το 2000, μέσω των ευρωπαϊκών πολιτικών, έχουν δρομολογηθεί δράσεις υπέρ του πληθυσμού των Ρομά, στην την εξάλειψη των μέτρων πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και βελτίωσης της ανάκαμψης. (Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης,2000). Μεταξύ των ειδικών στόχων στον τομέα της εκπαίδευσης για τους Ρομά περιλαμβάνονται τα εξής: διοργάνωση μαθημάτων σε γλώσσα Ρομά για μαθητές, υποστήριξη σχολείων για να προσλάβουν προσωπικό για τη διδασκαλία της γλώσσας των Ρομά, ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, εγχειρίδια και βοηθητικά υλικά για τη διδασκαλία γλωσσών των Ρομά, την παρουσία σε κάθε Περιφερειακή Σχολική Επιθεώρηση επιθεωρητής της μειονότητας των Ρομά, παρακολούθηση της συμμετοχής στην εκπαίδευση παιδιών και νέων Ρομά, "Δεύτερη Ευκαιρία", "Σχολείο μετά το Σχολείο", "Λειτουργική Γραμματεία" για άτομα που επιθυμούν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους μελέτες διορθώνοντας την εγκατάλειψη του σχολείου, ως

θετική δράση για τα παιδιά που επιθυμούν να αποκτήσουν πρόσβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και για τα παιδιά που επιθυμούν να παρακολουθήσουν ακαδημαϊκές σπουδές. Τα επίσημα έγγραφα που ορίζουν την εκπαίδευση και την εκπαιδευτική ενσωμάτωση των Ρομά στη Βουλγαρία μπορούν να βρεθούν στο κοινό μέσω του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης της Εκπαίδευσης για την εκπαιδευτική ενσωμάτωση των παιδιών. Οι σπουδαστές από τις εθνικές μειονότητες (SEICSEM), οι οποίοι καθορίζουν τρεις προτεραιότητες: την πλήρη ενσωμάτωση των παιδιών και των Ρομά φοιτητές μέσω της αποδέσμευσης των σχολείων και των νηπιαγωγείων σε μεμονωμένες γειτονικές περιοχές των Ρομά, υποστηρίζοντας κεντρικά σχολεία για να εξασφαλίσουν πρόσβαση στην ποιοτική εκπαίδευση, προωθώντας τη διαπολιτισμική εκπαίδευση ως μέρος του εκπαιδευτικού την ένταξη των παιδιών και των φοιτητών από τις εθνοτικές μειονότητες στη διαδικασία εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης συστήματος στη Βουλγαρία Σύμφωνα με τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα έχει αναπτύξει μια εθνική στρατηγική για την κοινωνική ένταξη των Ρομά, η οποία καθορίζει συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους για την εκπαίδευση. Ο κύριος στόχος του ελληνικού εκπαιδευτικού προγράμματος είναι η συμπερίληψη των παιδιών Ρομά στο σχολείο, η μείωση της εγκατάλειψης του σχολείου, η αποτυχία και η τις ιδιαιτερότητες της εκπαίδευσης τους σε όλα τα επίπεδα στην καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων των τοπικών κοινοτήτων, αυξάνοντας κοινωνικό, πολιτιστικό και λειτουργικό γραμματισμό, ένταξη των Ρομά στο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, ενίσχυση του οι σχέσεις μεταξύ των οικογενειών των Ρομά και του σχολείου, υποστηρίζουν τις θετικές επιπτώσεις της εκπαίδευσης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του Ρομά, ανάπτυξη ενός μηχανισμού παρακολούθησης και καταγραφής για τον πληθυσμό των Ρομά, την ανάπτυξη των εξωσχολικών δραστηριοτήτων, με έμφαση σε προγράμματα ειδικών δεξιοτήτων (μουσική, χορός, εικαστικά) για την καταπολέμηση η βία στα σχολεία, οι κλάσεις υποστήριξης κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, το πρόγραμμα "Δεύτερη Ευκαιρία" και τα "Κέντρα Εκπαίδευσης" για ενηλίκους, πληροφορίες σχετικά με θέματα σεξουαλικής εκπαίδευσης και πρόληψη εφηβικής εγκυμοσύνης, υποστήριξη για οικογένειες Ρομά, με μεσολαβητές, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, αλλά και οικονομικά κίνητρα.

Η σημασία της τέχνης στους Ρομά

Καθώς οι εκπαιδευτικοί γίνονται ευαίσθητοι στις πολυάριθμες εκπαιδευτικές προκλήσεις των Ρομά, ευελπιστούμε πως θα δουν την τέχνη και τη χρήση της εικαστικής τέχνης ως άμεσο μέσω οικοδόμησης εμπιστοσύνης και μάθησης. Ενώ δεν προτείνεται πως η εκπαίδευση στην τέχνη και οι εικαστικές εμπειρίες είναι η απάντηση η επίλυση όλων των προκλήσεων της εκπαίδευσης των Ρομά, μέσω των τεχνών όμως, μια πολιτιστική σύνδεση μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς και τους σπουδαστές που δεν είναι Ρομά να αποκτήσουν μεγαλύτερη ακρίβεια την κατανόηση της κουλτούρας των Ρομά που έχει επισκιάσει για πολύ καιρό αρνητικά τα στερεότυπα, τις ψευδείς αντιλήψεις και τις εξαγριωμένες διακρίσεις. Βάση εμπειριών στη διδασκαλία της τέχνης για πολλά χρόνια στα δημόσια σχολεία, σε πρόγραμμα με παιδιά Ρομά στο Κοσσυφοπέδιο αποδείχθηκε πως οι πρακτικές της τέχνης -εκπαίδευσης μέσα σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα τέχνης μπορούν να προσφέρουν στους μαθητές Ρομά θετικές εμπειρίες μάθησης. Στη Σλοβακία, ο καθηγητής τέχνης Jan Sajko ανέπτυξε ένα μοναδικό και παραδειγματικό πρόγραμμα τέχνης για παιδιά Ρομά. Το σχολικό πρόγραμμα, το οποίο δεν ακολουθεί ένα παραδοσιακό Σλοβακικά προγράμματα σπουδών, έχει αποδειχθεί εξαιρετικά επιτυχημένο και έχει κερδίσει διεθνή αναγνώριση. Ο Sajko ανέπτυξε τις δικές του μεθόδους διδασκαλίας για τα περιθωριοποιημένα παιδιά Ρομά και δηλώνει "εάν χρησιμοποιήσαμε μια παραδοσιακή εντολή, οι φοιτητές Ρομά θα αποτύχουν ακαδημαϊκά, θα γίνουν ακαδημαϊκά ανάπηροι και θα χάσουν την αυτοπεποίθηση και κίνητρο για ακαδημαϊκή μάθηση στο σχολείο, το οποίο συχνά οδηγεί σε αρνητική στάση απέναντι ένα ακαδημαϊκό θέμα και προς το σχολείο εν γένει" (Sajko, 2000, παρ. 3). Ο Sajko διαπιστώνει ότι οι οικογένειες Ρομά στο χωριό του Jaronnice, βιώνουν το 100% ανεργία. Λέει πως όταν τα παιδιά αρχίζουν στο σχολείο δεν είναι ακόμη έτοιμα. Παιδιά από κοινωνικά και οικονομικά μειονεκτούσες συνθήκες δεν μπορούν να ταιριάζουν με τις οδηγίες, τα προγράμματα σπουδών και το ρυθμό ενός παραδοσιακού σχολείου. Ο Jan Sajko ανέπτυξε μια πρωτότυπη μεθοδολογία διδασκαλίας για τα παιδιά των Ρομά στη χώρα σχολείο του, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να αξιοποιήσουν τις εμπειρίες της πραγματικής τους ζωής καταστάσεις, επικοινωνώντας με τους μαθητές του για τη ζωή και τον πολιτισμό τους και μέσα από αυτό τη χρήση παιχνιδιωδών δραστηριοτήτων, που ενθάρρυναν τις δημιουργικές αντιδράσεις των μαθητών στην τέχνη (Europra, 2009). Η μεθοδολογία του Sajko βοηθά να «... απελευθερωθεί το καλλιτεχνικό δυναμικό των Ρομά παιδιά και να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους» (Europra, 2009, σελ. 2). Ο Sajko κατάλαβε ότι οι σπουδαστές των Ρομά με τους οποίους συνεργαζόταν χρειάζονταν περισσότερο ατομική προσοχή και ευαισθησία από τους εκπαιδευτικούς. Λέει πως αυτά τα θέματα είναι σημαντικά γιατί "μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με άλλους ανθρώπους,

καλύτερη στάση απέναντι στο καλλιτεχνικό έργο των φοιτητών και σεβασμό προς το έργο των μαθητών "(Sajko, 2000, Εκπαιδευτικά Θέματα στην εργασία μου, παράγραφος 1). Το πρόγραμμα του Sajko αποτελεί παράδειγμα επιτυχημένου προγράμματος τέχνης που βοηθά τους Ρομά ,τα παιδιά οικοδομούν την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και στις ικανότητές μάθησης τους. Παρόλο που το πρόγραμμα τέχνης του Sajko στη Σλοβακία αποτελεί εξαίρεση, στην Ανατολική Ευρώπη, αποτελεί απόδειξη της μεγάλης δύναμης της εικαστικής τέχνης για τα παιδιά Ρομά. Οι θεωρίες της τέχνης είναι πολυάριθμες ανάμεσα σε επιστημονικά πεδία όπως η αισθητική, η πολιτιστική ανθρωπολογία και εικαστική τέχνη. Και η μετάβαση από τον μοντερνισμό στον μεταμοντερνισμό έχει προσθέσει περαιτέρω πολυπλοκότητα στην προσπάθεια ορισμού της τέχνης. Στον τομέα της τέχνης, μια θεωρία της τέχνης αναγνωρίστηκε για την πολιτιστική συμπερίληψη. Αυτή η θεωρία διατυπώθηκε από την Ellen Dissanayake στο βιβλίο της. Πολλά αντικείμενα που δημιουργήθηκαν για καθημερινή χρήση έχουν ιδιαίτερη σημασία. Με τη μάθηση να εξαγάγετε νόημα από τις εικόνες, τα αντικείμενα και τις εμπειρίες που είναι μέρος της ζωής των ανθρώπων, καθώς και τα πλαίσια μέσα στα οποία γίνονται, έχουμε καλύτερη κατανόηση τους εαυτούς μας, των άλλων και τον πολυπολιτισμικό κόσμο στον οποίο ζούμε. Στην Τέχνη ως εμπειρία, η Dewey συζητά την αισθητική εμπειρία ως συνυφασμένη με πνευματική, πρακτική και συναισθηματική εμπειρία. Το πνευματικό σημαίνει ότι έχει νόημα. Η πρακτική περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση με τα γεγονότα και τα αντικείμενα που την περιβάλλουν. Και συναισθηματική είναι η σύνδεση των τμημάτων με το σύνολο. Με άλλα λόγια, η ανταπόκριση στην τέχνη είναι ολιστική εμπειρία. Πρόκειται για μια πολύ ολιστική θεώρηση του τρόπου με τον οποίο ανταποκρίνεται στην τέχνη, όταν υπερβαίνει την απλή η αναγνώριση, περιλαμβάνει πολλαπλούς τρόπους γνώσης και η αισθητική εμπειρία δεν είναι διαφορετική από τη γνωστική λειτουργία. Ο Graeme Chalmers, γνωστός για το έργο του για την πολυπολιτισμική καλλιτεχνική εκπαίδευση, δηλώνει ότι "... η γνώση της τέχνης είναι μια κοινωνική μελέτη", και ότι "Γνωρίζοντας την τέχνη αισθητικά και γνωρίζοντας την τέχνη κοινωνικά αλληλένδετα "(Chalmers, 2002, σελ. 97). Είναι σημαντικό να συμβουλευτείτε την έρευνα για την πολυπολιτισμική εκπαίδευση κατά την εξέταση βέλτιστες πρακτικές στην εκπαίδευση για περιθωριοποιημένα παιδιά Ρομά. Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια απίστευτα περίπλοκο πεδίο(Kirova, 2008). Από το βιβλίο του Chalmers προκύπτουν τα εξής:1) Η φύση της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης - τι είναι και τι δεν είναι -γιορτάζοντας, τον πλουραλισμό σε σχέση με τον εορτασμό των διαφορών, την εκμάθηση τέχνη σε μια ποικιλία πολιτισμών σε σχέση με τη χρήση της τέχνης για να κάνει τη διαφορά 2) Η εμφανής υποστήριξη του βιβλίου για τον πολιτιστικό σχετικισμό και την έλλειψη σαφούς δήλωση που

υποστηρίζει κάποιες παγκόσμιες ηθικές αξίες και αποκρύπτει άλλες πιο επιθετικά συστήματα πεποιθήσεων και πολιτιστικές πρακτικές 3) Η ομάδα της OSU θεώρησε επίσης ότι υιοθέτησε μια προσέγγιση με βάση την πειθαρχία στην τέχνη (DBAE), ο Chalmers έκανε την πολυπολιτισμική τέχνη πολύ τακτοποιημένο και πολύ διαχειρίσιμο με την προώθηση της "εξέλιξης" και όχι "Επανάσταση" (Chalmers, 2002, σελ. 294). Στην επανεξέταση της πολυπολιτισμικής παιδείας τέχνης, ο Chalmers υποστηρίζει ότι το βιβλίο του έκανε περιέχουν αυτά τα θέματα, "... που μπορούν να αντιμετωπίσουν και να ενσωματώσουν τη διαπολιτισμική υβριδοποίηση εμπειρία ", αλλά πρότεινε ότι ίσως δεν είχαν δηλωθεί με τόλμη (Chalmers, 2002, σελ. 297). Εξέφρασε επίσης την ανησυχία του ότι από αυτή τη "μαλακή" στάση οι καθηγητές μπορεί να καταλήξουν στην αντιμετώπιση της πολιτισμικής πολυμορφίας από μια συμπαθητική και όχι ενθουσιώδη άποψη (Chalmers, 2002). Ο Chalmers συμφώνησε ότι οι εκπαιδευτικοί τέχνης πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η διαπολιτισμική υβριδικότητα είναι μια νέα πραγματικότητα της διαφορετικότητας, που σημαίνει ότι είναι πολλοί πολιτισμοί τώρα αναμειγνύονται. Ο Chalmers αναφέρει ότι πρέπει να διδάξουμε για την τέχνη που είναι σύγχρονη διότι θεωρεί τα πολυπολιτισμικά ζητήματα της ταυτότητας, του τόπου, της διαφοράς, της εξουσίας και της φυλής – της πραγματικότητας του τι συμβαίνει στην παρούσα και τώρα (Chalmers, 2002).

Projeto Axé

Σε ένα κεφάλαιο με τίτλο «Κρίσιμη Παιδαγωγική και Εφαρμοσμένη Πρακτική, από το βιβλίο Freirean Κληρονομιά: Εκπαίδευση για την Κοινωνική Δικαιοσύνη (2002), ο Cesar A. Rossatto συζητά τρία διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα για παιδιά στη Βραζιλία: (α) Το διεπιστημονικό σχολείο του Σάο Πάολο (β) στην Πόλη Πόρτο Αλέγκρε πρόγραμμα για τη Συμμετοχική Υψηκότητα και (γ) Πρόγραμμα Axé - A Street, την Εκπαίδευση παιδιών (Rossatto, 2002). Τα προγράμματα "ενσωματώνονται άμεσα ή έμμεσα με τις αρχές Freirean" (Rossatto, 2002, σ. 155) και χρησιμοποιούνται στις τέχνες ως εκπαιδευτικό εργαλείο για να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν τις δικές τους εμπειρίες ζωής ως βάση γνώσεων δημιουργώντας κριτική γνώση των περιπλοκών των περιστάσεων. Αν και δεν είναι όλα αυτά τα προγράμματα ειδικά δομημένα στις τέχνες, το Projeto Axé είναι βασισμένο στο πρόγραμμα που χρησιμοποιείται για να συνεργαστεί με παιδιά του δρόμου στην πόλη του Σαλβαδόρ της Μπαχίας, Βραζιλία (Rossatto, 2002). Το όνομα του έργου, Axé, προέρχεται από τη Γιουρούπα της Αφρικής και σημαίνει "Ζωτική δύναμη" (Projeto Axé, 2010). Η δομή του Projeto Axé βασίζεται στα στοιχεία του Freire, (Projeto Axé, 2010 · Rossatto, 2002) και στη φιλοσοφική «παιδαγωγία της επιθυμίας», που προέρχεται από τις θεωρίες του Lacan,

Piaget και Vygotsky (Arney, 2007 · Projeto Axé, 2010). Η «παιδαγωγική της επιθυμίας» είναι μια «... ψυχολογική-κοινωνικοπολιτισμική θεωρία της εκμάθησης που έχει σχεδιαστεί για εργασία με νέους που ζουν σε μια οδική κατάσταση "(Arney, 2007, σ.2). Το πρόγραμμα εκπαίδευσης στο δρόμο του Projeto Axé περιλαμβάνει την τέχνη(Arney,σ.81). Το πρόγραμμα περιλαμβάνει ένα πολύ ολοκληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης στην τέχνη που περιλαμβάνει την αισθητική της τέχνης, την ιστορία, τη θεωρία και τις επισκέψεις σε μουσεία. Η εστίαση είναι στη σύνδεση των τεχνών με το πολιτιστικό υπόβαθρο των παιδιών, δίνοντάς τους την ευκαιρία και τη γνώση να αναγνωρίσουν ότι ο πολιτισμός είναι το δικαίωμά τους για γέννηση και όχι μόνο για την ελίτ. Η επιτυχία του Projeto Axé οφείλεται σε ένα υποδειγματικό πρόγραμμα τέχνης βασισμένο στην κριτική παιδαγωγική και στις αρχές Freirean (Rossatto, 2002). Σε όλη την ιστορία, η τέχνη έχει εμπλακεί σε αγώνες για την κοινωνική αλλαγή μέσω πρακτικών που κυμαίνονται από τον πολιτικό ακτιβισμό, τη δημιουργία προπαγάνδας, τη συμμετοχή σε δράση κοινής βάσης, την ανατροπή των μέσων ενημέρωσης και τις συγκρούσεις με την κοινωνία(Bradley, 2007). Οι τέχνες δεν έχουν μόνο μια ισχυρή δημόσια φωνή, αλλά επίσης έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την εσωτερική λειτουργία της συνείδησής μας και να επιφέρουν προσωπικούς μετασχηματισμούς. (Bradley, 2007). Οι τέχνες χρησιμοποιούνται στη θεραπεία, την ψυχοθεραπεία, τις επιστήμες της υγείας και τη νοσηλευτική, τη δυναμική των ομάδων, την εκπαίδευση και πολλές άλλες ρυθμίσεις που βοηθούν τους ανθρώπους να κατανοήσουν τους εαυτούς τους, τους άλλους και τις συνθήκες του κόσμου στον οποίο ζουν. Η εμπλοκή στις τέχνες ανοίγει τους ανθρώπους, μέχρι την αισθητική ευαισθησία τους και μέσω της δημιουργικότητας οι μαθησιακές διαδικασίες προσφέρουν μια εξερεύνηση των διαφορετικών τρόπων αντίληψης του εαυτού και του κόσμου. "Η ιδέα της ίδιας της τέχνης έχει επικαλεσθεί ότι αντιπροσωπεύει, μεταξύ άλλων, ένα το ιδεώδες της προσωπικής ελευθερίας, μια ουτοπική κατάσταση στην οποία μπορεί να φιλοδοξεί η κοινωνία ή μια κοινή δικαίωμα συμμετοχής στη δημιουργία της καθημερινής κουλτούρας "(Bradley, σελ. 11).Οι τέχνες έχουν την ικανότητα να αλλάζουν ζωές (Aprill et al., 2006). Τρεις πρόσφατες μελέτες, μία από τον Καναδά και δύο από τις Ηνωμένες Πολιτείες, συζητούν τα οφέλη της μάθησης μέσω των τεχνών και αποκαλύπτουν τη σημασία των ενσωματωμένων τεχνών για τη μάθηση για τους περιθωριοποιημένους μαθητές. Μια μελέτη που διεξήχθη στον Καναδά, Μάθηση μέσω των τεχνών: Η δέσμευση τεκμηριώνει τα ακαδημαϊκά οφέλη που αποκομίζουν οι φοιτητές που εμπλέκονται σε ένα τριετές ολοκληρωμένο πρόγραμμα τέχνης. Το συμπέρασμα της μελέτης έδειξε έντονα ότι η συμμετοχή στις τέχνες συνοδεύτηκε από μάθηση στο σχολείο (Smithrim & Uritis, 2005). Η διαχρονική μελέτη που διενήργησαν οι Katharine Smithrim και η Ρένα Υπουνίς κατέληξε στο

συμπέρασμα ότι μια προσέγγιση εκπαίδευσης των τεχνών αύξησε την εμπλοκή των μαθητών στο σχολείο και αποκάλυψε ότι με παρατεταμένη (τουλάχιστον τρία χρόνια) εμπλοκή με τις τέχνες οι σπουδαστές της εκπαίδευσης αύξησαν τις δεξιότητές τους στον υπολογισμό και την παιδεία (Smithrim & Uritis,2005). Οι ερευνητές εικάζουν ότι τα κέρδη αυτά μπορεί να οφείλονται σε μεγαλύτερη αίσθηση της προσοχής στη μάθηση που αναπτύχθηκε μέσα από τις εμπειρίες του μαθητή με τις τέχνες εκπαίδευση. Υπογραμμίζουν το γεγονός ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι εκπαίδευσης τείνουν να επικεντρώνονται γλωσσολογικά και μαθηματικά μέσα μάθησης σε αντίθεση με τις τέχνες όπου εμπλέκονται οπτικές-χωρικές, διαπροσωπικές και σωματικές-κιναισθητικές μορφές γνώσης (Smithrim & Uritis, 2005).Μελέτη αντίκτυπου τέχνης Rochester 2006 – 2009:Μια αμερικανική μελέτη που χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Παιδείας των ΗΠΑ: Τέχνες στο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης και Διάδοσης του Προγράμματος Εκπαίδευσης, Μελέτη Αντίκτυπου Τεχνών του Rochester 2006 - 2009 (Υπουργείο Παιδείας των ΗΠΑ, 2010), καταγράφει τις επιδράσεις των τεχνών. Η ολοκληρωμένη μάθηση επικαλούμενη αυξήσεις στο ακαδημαϊκό επίτευγμα και τη δέσμευση με μάθηση. Δέκα δημοτικά σχολεία στο Rochester School District (RSD) με τυχαία επιλογή σε διάστημα τεσσάρων χρόνων. Χρησιμοποιώντας ένα "πραγματικό πειραματικό σχέδιο" (το ιατρικό μοντέλο) τα αποτελέσματα αυτής ήταν "καθιερώνει μια αναμφισβήτητη σύνδεση μεταξύ της έγχυσης των τεχνών στον πυρήνα με βελτιωμένα μαθησιακά επιτεύγματα, σε αστικό δημόσιο σχολείο υψηλής φτώχειας όπως μετράται με τυποποιημένες δοκιμές "(Υπουργείο Παιδείας των ΗΠΑ, σελ. 2). Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν μεγαλύτερη βελτίωση στη μάθηση και τη δέσμευση μεταξύ των νεότερων φοιτητών, ατόμων με αναπηρίες και του φοιτητών σε υψηλότερη φτώχεια (Υπουργείο Παιδείας των ΗΠΑ, 2010).

Εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά

Τα τελευταία χρόνια, η κατάσταση των Ρομά έχει γίνει ολοένα και περισσότερο κέντρο πολιτικής προσοχή για την Ευρώπη. Η μεγαλύτερη μειονότητα της Ευρώπης από περίπου 10 έως 12 εκατομμύρια άτομα - είναι πολύ συχνά θύματα του ρατσισμού, των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού και ζουν σε βαθιά φτώχεια που δεν έχουν πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και αξιοπρεπή στέγαση. Πολλοί Ρομά, οι γυναίκες και τα παιδιά είναι θύματα βίας, εκμετάλλευσης και εμπορίας ανθρώπων. Πολλά παιδιά Ρομά βρίσκονται στους δρόμους αντί να πάτε στο σχολείο. Ο περιορισμός των επιπέδων εκπαίδευσης και των

διακρίσεων στις αγορές εργασίας έχουν οδηγήσει σε υψηλά ποσοστά ανεργίας και αεργίας ή χαμηλής ποιότητας, χαμηλού επιπέδου δεξιοτήτων και χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Καλύτερη ενσωμάτωση των Ρομά είναι τόσο μια ηθική όσο και μια οικονομική επιταγή, η οποία επιπλέον θα απαιτήσει αλλαγή νοοτροπίας της πλειοψηφίας των ανθρώπων καθώς και των μελών των Ρομά. Τα κράτη μέλη έχουν την πρωταρχική ευθύνη και τις αρμοδιότητες να αλλάξουν την κατάσταση των περιθωριοποιημένων πληθυσμών, οπότε η δράση υπέρ της στήριξης των Ρομά είναι πρώτη και κυρίως στα χέρια τους. Για να τα στηρίξει στην αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, η ΕΕ έχει διέθεσε ευρύ φάσμα νομικών, πολιτικών και οικονομικών μέσων. Αν και οι συγκεκριμένες εθνικές συνθήκες, οι ανάγκες και οι απαιτούμενες λύσεις ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό στην Ευρώπη, οι κοινές αξίες της ελεύθερης κυκλοφορίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι κοινοί στόχοι της πολιτικής σταθερότητας, της οικονομικής ευημερίας, της κοινωνικής συνοχής και η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών απαιτεί έναν ευρωπαϊκό ρόλο στις πολιτικές για τους Ρομά. Επιπλέον, οι συνεχιζόμενες προκλήσεις όσον αφορά την πλήρη ενσωμάτωση οι Ρομά που είναι πολίτες της ΕΕ στις κοινωνίες τους έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ευρύτερη ΕΕ, στις σχέσεις με τρίτες χώρες, για παράδειγμα όσον αφορά τις απαιτήσεις θεώρησης που εφαρμόζονται από ορισμένους από αυτούς στους υπηκόους ορισμένων κρατών μελών. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε στις 5 Απριλίου 2011 ένα πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2025, καλώντας τα κράτη μέλη να εκπονήσουν ή να αναθεωρήσουν τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά. Η επικύρωση του πλαισίου από τους αρχηγούς κρατών της ΕΕ και των κυβερνήσεων έδειξε ότι η ένταξη των Ρομά γίνεται μια σημαντική προτεραιότητα για όλα τα κράτη μέλη, παρά την οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση. Στόχος του πλαισίου της ΕΕ είναι να βοηθήσει τα κράτη μέλη να κάνουν απτές τις διαφορές στις ζωές των Ρομά, επιφέροντας μια αλλαγή στην προσέγγισή τους. Οι διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής στην εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγεία και η στέγαση καθώς και άλλοι τομείς απαγορεύονται ήδη από την ΕΕ αλλά μόνο η νομοθεσία δεν αρκεί: τα κράτη μέλη πρέπει να αναπτύξουν και να εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη και βιώσιμη προσέγγιση που θα συνδυάζει τις προσπάθειες διάφορους τομείς, όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγεία και η στέγαση. Το πλαίσιο της ΕΕ αφορά την ένταξη των Ρομά για πρώτη φορά σε επίπεδο ΕΕ και συνδέεται σαφώς με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020». Η επίμονη οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση των Ρομά έχει άμεση σχέση με τη στρατηγική. Τα κονδύλια της ΕΕ (ιδίως τα διαρθρωτικά ταμεία) θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα ισχυρό εργαλείο για τη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των μειονεκτουσών ομάδων, όπως οι Ρομά, αλλά πολύ λίγα από αυτά € 26,5 δισ.

προορίζονται για την υποστήριξη των προσπαθειών των κρατών μελών στον τομέα των κοινωνικών εντάξεων για την περίοδο 2007-2013. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε να αξιολογήσει την Εθνική Ολοκλήρωση των Ρομά. Η υιοθέτηση εθνικών στρατηγικών ενσωμάτωσης των Ρομά θα συμβάλει στην επίτευξη αναβάθμισης της ζωής των Ρομά. Στην επόμενη φάση, οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρωθεί στην εφαρμογή βάσει σχεδίων δράσης με ανάλογες ειδικές ενέργειες με τους στόχους ένταξης των Ρομά, που υποστηρίζονται από σαφές χρονοδιάγραμμα και κατάλληλη χρηματοδότηση. Μέχρι τον Μάρτιο του 2012, όλα τα κράτη μέλη είχαν παρουσιάσει εθνική ένταξη των Ρομά. Ορισμένοι από αυτούς επέλεξαν να αναθεωρήσουν τις υπάρχουσες στρατηγικές τους στο πλαίσιο της ΕΕ, ενώ άλλοι έχουν αναπτύξει το πρώτο πλαίσιο εθνικών στρατηγικών. Οι εθνικές στρατηγικές ποικίλλουν ανάλογα με το μέγεθος του πληθυσμού των Ρομά και τις προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουν τα κράτη μέλη. Η αξιολόγηση της Επιτροπής επικεντρώνεται στην αξιολόγηση των προσεγγίσεων των κρατών μελών στους τέσσερις βασικούς τομείς, την εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση. Με βάση την αξιολόγηση, μια δέσμη συστάσεων πολιτικής σε κάθε τμήμα δείχνει προτεραιότητες τις οποίες τα κράτη μέλη θα πρέπει να αντιμετωπίσουν περιστάσεις, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ευθύνες τους. Αυτές οι συστάσεις πολιτικής θα πρέπει να ενταχθούν στο γενικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της φτώχειας. Ο στόχος της ΕΕ είναι να διασφαλίσει ότι όλα τα παιδιά Ρομά θα έχουν τουλάχιστον πρωταρχικό ρόλο σχολείο και να έχουν πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση. Όλα τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης και οι περισσότεροι έχουν θέσει στόχους που γενικά υπερβαίνουν το ελάχιστο επίπεδο ολοκλήρωσης του δημοτικού σχολείου στο πλαίσιο της ΕΕ, καλύπτοντας ένα ευρύτερο φάσμα εκπαίδευσης από την προ-σχολική στη δευτεροβάθμια ή ακόμη και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, όλα τα παιδιά σχολικής ηλικίας στην ΕΕ πρέπει να παρακολουθήσουν σχολείο. Ωστόσο, τουλάχιστον το 10% των παιδιών Ρομά ηλικίας 7 έως 15 ετών σε αριθμό δεν πάνε σχολείο. Τα κράτη μέλη πρέπει να επιδιώξουν να αυξήσουν τα ποσοστά συμμετοχής. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενισχύσουν την εγγραφή στην εκπαίδευση και τη μέριμνα της παιδικής μέριμνας, την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και των μεσολαβητών και την ενσωμάτωση των μαθητών Ρομά στα κανονικά σχολεία. Τα μέτρα που αποσκοπούν στη μείωση της αποχώρησης από τα σχολεία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προγραμματίζονται από το 2004 σε πολλά κράτη μέλη, ενώ ορισμένα κράτη μέλη προβλέπουν την αύξηση της συμμετοχής των φοιτητών Ρομά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ένα παράδειγμα: ενώ συμμετέχουν βοηθοί και διαμεσολαβητές των Ρομά, η Σλοβενία επιδιώκει να συμπεριλάβει τα παιδιά Ρομά όσο το δυνατόν νωρίτερα στις

εκπαιδευτικές διαδικασίες (προσχολικά σχολεία). Με καλύτερη εκπαίδευση στην ποιότητα της εκπαίδευσης, τους παρόχους υπηρεσιών και στα δίκτυα υποστήριξης για μάθηση, το ποσοστό ολοκλήρωσης των παιδιών των Ρομά το 2004 στη Λιουμπλιάνα ήταν 54,3% κατά μέσο όρο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (εκπαίδευση έναντι 18,7% για τους Ρομά). Επιπλέον, δίνεται έμφαση στην προώθηση του πολιτισμού των Ρομά. Η Ισπανία θεσπίζει νέα προγράμματα διαμεσολάβησης για να συμβάλει στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της απουσίας (στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ο στόχος είναι να μειωθεί από 22,5% σήμερα σε 15% έως το 2015 και σε 10% μέχρι το 2015). Το μοντέλο Kauhajokki στη Φινλανδία βασίζεται σε τρεις εκπαιδευτές με ιστορικό Ρομά. Ο δάσκαλος υποστηρίζει τα παιδιά και τις οικογένειες που συμμετέχουν στην παιδική εκπαίδευση και ο βοηθός ειδικών αναγκών παρέχει υποστήριξη σε όλους τους μαθητές του σχολείου. Ο στόχος της ΕΕ είναι να μειωθεί το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των Ρομά και των υπόλοιπων πληθυσμών. Η εκτίμηση της Επιτροπής σχετικά με τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά δείχνει ότι τα κράτη μέλη καταβάλλουν προσπάθειες για την ανάπτυξη μιας συνολικής προσέγγισης προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης των Ρομά. Ωστόσο, πρέπει να γίνουν πολλά ακόμη σε εθνικό επίπεδο. Η κοινωνικο-οικονομική ένταξη των Ρομα παραμένει πρωτίστως ευθύνη των κρατών μελών και θα χρειασθούν μεγαλύτερες προσπάθειες για να ανταποκριθούν στις ευθύνες τους, υιοθετώντας πιο συγκεκριμένα μέτρα, σαφείς στόχους για μετρήσιμα παραδοτέα, σαφώς προβλεπόμενη χρηματοδότηση σε εθνικό επίπεδο και υγιή εθνική παρακολούθηση και συστήματος αξιολόγησης. Η Επιτροπή θα συνεχίσει να υποστηρίζει την κινητοποίηση των ικανοτήτων στα κράτη μέλη. Η ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την ένταξη των Ρομά θα συνεχίσει να παρέχει ένα φόρουμ για την ανταλλαγή απόψεων από τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η Επιτροπή θα επανεξετάζει ετησίως την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για την ένταξη των Ρομά, υποβάλλοντας έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Εκπαιδευτική καινοτομία με στόχο την βελτίωση της επίδοσης των Ρομά, της συμμετοχής και την αυτοπεποίθησή τους.

Οι αλματώδεις ρυθμοί ανάπτυξης της τεχνολογίας αύξησαν και τις απαιτήσεις για νέες μεθόδους διδασκαλίας που βασίζονται στην υιοθέτηση και χρήση τεχνολογίας και στο χώρο της εκπαίδευσης. Έτσι, η εισαγωγή και η χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στο χώρο της εκπαίδευσης έδωσε μεγάλη ώθηση σε μία νέα καινοτόμα μορφή διδασκαλίας, στην διδασκαλία μέσω πληροφοριακών προγραμμάτων μέσα στην τάξη.

Μέσω της καινοτομίας αυτής παρέχονται ευκαιρίες στους μαθητές να ελευθερωθούν από την απρόσωπη, τυπική και παθητική διδασκαλία των σχολείων, να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους με εποικοδομητικό, ενδιαφέρον και ελκυστικό τρόπο, να καλύψουν τυχόν μαθησιακά κενά ή απορίες που σε άλλη περίπτωση θα αποτελούσαν εμπόδιο στην εκπαιδευτική εξέλιξη τους αλλά και να υποστηριχθεί η ιδέα του συμβατικού σχολείου. Όλο και περισσότερα τεχνολογικά εκπαιδευτικά προγράμματα και πλατφόρμες εμφανίζονται διεθνώς στο χώρο της εκπαίδευσης με γνωστά παραδείγματα τα Ψηφιακά Σχολεία, τις πλατφόρμες Wiki, Edmodo, Socrative, Edoboard, Open eClass κ.ά. Επίσης με τον τρόπο αυτό θα αναδειχτούν μαθητές με χαμηλές επιδόσεις (Βασάλα, 2005). Οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν τη δυνατότητα να αποτελούν κινητήριες δυνάμεις για την εκπαιδευτική καινοτομία και αλλαγή. Οι τεχνολογικές τάσεις ορίζονται ως το τεχνολογικό ρεύμα που επικρατεί και υπαγορεύουν τη λήψη αποφάσεων και το σχεδιασμό σε επίπεδο τεχνολογίας. Οι τεχνολογικές προκλήσεις αποτελούν τα εμπόδια και τις προσδοκίες που πρέπει να ξεπεραστούν για την υιοθέτηση και τη δημιουργία των νέων τεχνολογιών.(Παρασκευά,2005). Μέσω των εξελίξεων παρέχεται η δυνατότητα να αναπτυχθεί μια πρωτότυπη μορφή διδασκαλίας που κεντρίζει την προσοχή, το ενδιαφέρον και την θέληση των μαθητών να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία μάθησης. Η διδασκαλία μπορεί να προσαρμοστεί στις δυνατότητες και ανάγκες των μαθητών και να παρουσιαστεί μέσω διάφορων ψηφιακών εκπαιδευτικών αντικειμένων. Επιπλέον, μέσω της συνεργατικής τάσης οι μαθητές μαθαίνουν να συνεργάζονται, να λειτουργούν και να σκέφτονται ως ομάδα και να αναπτύσσουν τις κοινωνικές και επικοινωνιακές τους δεξιότητες. Ακόμη, η τάση αυτή ωθεί και τους μαθητές με χαμηλή επίδοση να συμμετέχουν στη διδασκαλία και να βελτιώνουν τις επιδόσεις τους. Σημαντικό σημείο είναι ότι παρέχεται η ευκαιρία συνεργασίας μεταξύ μαθητών αλλά και μαθητών με τον εκπαιδευτικό. Σκοπός μια τέτοιας καινοτομίας μπορεί άνετα να είναι η προσέλκυση μαθητών Ρομά. Η διδακτική καθώς και η διοικητική καινοτομία εμφανίστηκε για να αντιμετωπίσει πολλά ζητήματα της σχολικής καθημερινότητας. Το παιχνίδι κατέχει διάφορες θέσεις στη ζωή μας. Αυτές βασίζονται σε φιλοσοφικές, παιδαγωγικές και κοινωνικές αντιλήψεις. Συμπεραίνεται πως το παιχνίδι αποτελεί διεθνές φαινόμενο. Οι σκέψεις που υπάρχουν για αυτό είναι εκάστοτε πολιτισμικά και κοινωνικά προσδιορισμένες (Πανταζής, 2004). Από το ρήμα παίζω προέρχεται το ουσιαστικό της αρχαίας λέξης παιδιά, το οποίο σήμαινε για τον Πλάτωνα, το παιχνίδι των παιδιών, αλλά και την παιδεία, κυρίως την μουσική. Στις μέρες μας η λέξη παιδεία έχει την έννοια της εκπαίδευσης ή ακόμα της ανατροφής των παιδιών. Η λέξη παιχνίδι προέρχεται από την αρχαία λέξη παις, που σημαίνει παιδί, όπως και η λέξη παίζω, από την οποία βγαίνει το παιχνίδι. Αυτό που γνωρίζουμε από τα κείμενα του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα είναι η

τεράστια σημασία που δινόταν στο παιχνίδι ως μέσου διαπαιδαγώγησης του χαρακτήρα των παιδιών, της άσκησης του σώματός τους, την ανάπτυξη της πολιτικής και κοινωνικής τους συνείδησης, την τόνωση της ψυχικής ηρεμίας και ισορροπίας τους και την προετοιμασία τους για την ενήλικη ζωή. Άρα βλέπουμε πως οι λέξεις που χρησιμοποιούνται προκειμένου να περιγράψουν την εκπαίδευση, το παιχνίδι, και την παιδεία έχουν την ίδια ρίζα, και αυτό διότι το παιχνίδι θεωρούνταν αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης και της ανατροφής των παιδιών. Το ίδιο βέβαια ισχύει και σήμερα, καθώς ό,τι μαθαίνουν τα παιδιά σε πολύ μικρή ηλικία το μαθαίνουν μέσω του παιχνιδιού. Στο σχολείο, αν εξαιρέσουμε το πλαίσιο του νηπιαγωγείου ορισμένα εξειδικευμένα προγράμματα όπως αγωγής υγείας ή περιβαλλοντικά, το παιχνίδι είναι έξω από την εκπαιδευτική διαδικασία. Η μάθηση πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο με χρήση λιγότερο ευχάριστων μεθόδων. Ένα από τα βασικότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση και η κατάρτιση σήμερα είναι πιθανόν πως οι περισσότερες διδακτικές προσεγγίσεις δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των σημερινών παιδιών και των νέων ανθρώπων ή στον τύπο της κοινωνίας στον οποίο ζούνε. Επίσης, αν συνυπολογίσουμε την ραγδαία αύξηση της τεχνολογίας και στον χώρο του παιχνιδιού θα μπορούμε άνετα να πούμε πως τα παιχνίδια μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών συντελούν πλέον ένα σημαντικό αν όχι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας των ανθρώπων κάτι που επεκτείνεται συνεχώς. Έχουν γίνει και έχουν παρουσιαστεί πολλές μελέτες και έρευνες καθώς και έχουν γίνει πολλά συνέδρια όπου διαπραγματεύονται και παρουσιάζονται τα θετικά αποτελέσματα του παιχνιδιού στην παιδεία ακόμα και σε μαθητές Ρομά. Δεδομένου πως οι μαθητές πλέον από πολύ μικρή ηλικία είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση της τεχνολογίας ήταν πολύ εύκολο να τους κεντρίσουμε το ενδιαφέρον. Με την κατάλληλη και επαρκή χρήση την καινοτομίας θα γίνει προσπάθεια της τόνωσης της αυτό-εικόνας και της αυτοπεποίθησης των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις. Ως αποτέλεσμα επίσης θα πρέπει να είναι η τόνωση της θέλησης και της διάθεσης για συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία όλων των μαθητών. Το γεγονός πως ένας μαθητής είναι καλός δεν τον καθιστά και ενεργητικό μέσα στην τάξη. Ζητούμενο όλων των εκπαιδευτικών είναι η δράση και η αντίδραση μέσα στην τάξη, η αλληλεπίδραση και η συζητήσεις ιδεών- αποριών πάνω σε όλα τα θέματα. Η ομαδικότητα πλέον λείπει από τα παιδιά, ίσως λόγω των ηλεκτρονικών παιχνιδιών ίσως και λόγω του ανταγωνισμού. Μέσα από την καινοτομία αυτή θα πρέπει να αναδυθεί και το πνεύμα της ομαδικότητας. Το πνεύμα της ομαδικότητας θα ενισχυθεί και στους μαθητές αλλά και στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι θα τροφοδοτούν την καινοτομία. Η καινοτομία θα φανεί επιτυχής από την τακτική χρήσης της και από την ευχαρίστηση των παιδιών όταν την χρησιμοποιούν. Ένα άλλο κριτήριο θα είναι ή βελτίωση των επιδόσεών τους και επομένως και των βαθμών

τους. Με ένα αρχείο σχεδιασμένο στον πρόγραμμα του excel θα μπορούσε να γίνει λεπτομερής καταγραφή της συχνότητας της χρήσης. Κάτι τέτοιο θα αναφερθεί στο κεφάλαιο της αξιολόγησης. Για το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει να χορηγηθεί άδεια χρήσης :Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) [<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>], δεν εμφανίζεται κόστος δημιουργίας.

Πως θα παίζεται το παιχνίδι.

Θα χωρίζονται τα παιδιά σε ομάδες και κάθε ομάδα θα παίρνει από ένα χειριστήριο. Ο εκπαιδευτικός χειρίζεται τον υπολογιστή και παρουσιάζει τις ερωτήσεις. Αφού διαβαστεί η ερώτηση δίνει το σήμα ότι μπορούν να αρχίσουν. Αυτός που θα πατήσει γρηγορότερα το μεγάλο κόκκινο κουμπί (buzzer) στο χειριστήριο της ομάδας του δίνει το δικαίωμα στην ομάδα του να απαντήσει. Τα παιδιά συσκέπτονται για το ποια είναι η σωστή απάντηση. Στο λογισμικό υπάρχουν τέσσερις πιθανές απαντήσεις με διαφορετικά χρώματα. Τα ίδια χρώματα ακριβώς υπάρχουν και πάνω στα χειριστήρια σε πλήκτρα. Ο μαθητής θα πατά αυτό που η ομάδα έχει επιλέξει ως σωστό. Αν η απάντηση είναι όντως η σωστή παίρνουν ένα βαθμό. Αν είναι λάθος αφαιρείται βαθμός. Το χειριστήριο αλλάζει χέρια μέσα στην ομάδα και συνεχίζουμε στην επόμενη ερώτηση. Δεν υπάρχει βραβείο για την νικήτρια ομάδα. Με τον τρόπο αυτό, οι μαθητές Ρομά θα συμμετέχουν σε ομάδες και θα αναπτύξουν κίνητρα υπέρ της συμμετοχής και της μάθησης.

Η καινοτομία αποτελεί το άνοιγμα νέων δρόμων , την καθιέρωση νέων μεθόδων ή τρόπων ενέργειας, το νεωτερισμό, τη ριζική αλλαγή , την ουσιαστική τροποποίηση, τη μεταρρύθμιση. Έχει την έννοια του καινούριου, κάτι που δεν υπήρχε προηγουμένως και που συμβάλλει στην πρόοδο και ανάπτυξη. Ως καινοτομία επίσης μπορούν να θεωρηθούν και νέες ιδέες και πρακτικές που είναι διαφορετικές από εκείνες που εφαρμόζονταν σε προηγούμενες περιόδους. (Μπελαδάκης, 2007, σ 26) Επιπλέον καινοτομία είναι η εισαγωγή ενός καινούριου στοιχείου ή ενός πρακτικού διδάγματος που παρεκκλίνει από τα καθιερωμένα και παραδοσιακά στοιχεία. (Μπελαδάκης, 2007, σ 26). Σύμφωνα με τον Fagerberg, 2003 όπως αναφέρει στην 1 η παρουσίαση ο Ασημακόπουλος 2017 η καινοτομία μπορεί να θεωρηθεί και η πρώτη εμπορευματοποίηση μιας ιδέας, δηλαδή η πρακτική εφαρμογή των εφευρέσεων και η μετατροπή τους σε εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες που θα διατεθούν στην αγορά. Εναλλακτικά μπορεί να οριστεί ότι η καινοτομία συνίσταται στην παραγωγή, την αφομοίωση και την εκμετάλλευση με επιτυχία των νέων επιτευγμάτων και ιδεών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Παράλληλα, η καινοτομία είναι μια ριζοσπαστική και διαταρακτική πράξη απόκλισης από της υπάρχουσες πρακτικές. (Ασημακόπουλος, 2017, 1η παρουσίαση). Πολλές

φορές η καινοτομία παρερμηνεύεται με τον όρο της εφεύρεσης. Κρίνεται συνεπώς απαραίτητο να οριστεί ο όρος της εφεύρεσης. Εφεύρεση λοιπόν, είναι η εμφάνιση μιας ιδέας, ενός προϊόντος ή μιας διαδικασίας, η δημιουργία δηλαδή κάτι καινούργιου. Ωστόσο, η εφεύρεση μετατρέπεται σε καινοτομία όταν αρχίσει να χρησιμοποιείται. Κάθε εφεύρεση μπορεί να οδηγήσει σε μια ή περισσότερες καινοτομίες, ενώ η καινοτομία δεν αποτελεί απαραίτητα εφεύρεση. Η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών όρων είναι ότι η καινοτομία αποτελείται από την εφεύρεση και δεν χαρακτηρίζεται ως συνώνυμό της. (Ασημακόπουλος, 2017, 1η παρουσίαση). Επίσης συχνά η καινοτομία προϋποθέτει, για να αναπτυχθεί και να υλοποιηθεί, τη χρησιμοποίηση της τεχνολογίας, αλλά δεν πρέπει να ταυτίζεται απαραίτητα με κάποιο τεχνολογικό επίτευγμα. (Ασημακόπουλος, 2017, 1η παρουσίαση). Αρκετές φορές η καινοτομία συνεπάγεται απλές βελτιώσεις αντί ριζικές μεταβολές. Επομένως σε έναν οργανισμό ή μία επιχείρηση, η καινοτομία με κριτήριο την ένταση και το εύρος της, παρόλο το μικρό μέγεθος της αλλαγής, μπορεί να θεωρηθεί σημαντική. 9 Μια καινοτομία / καινοτόμος δράση μπορεί να είναι ριζοσπαστική ή σταδιακή. Αυτό εξαρτάται με τις αλλαγές σε υφιστάμενες λειτουργίες μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού. Μπορεί να αναφέρεται σε ένα νέο προϊόν ή μια νέα υπηρεσία, στους τρόπους παραγωγής τους ή στην τεχνολογία που χρησιμοποιείται, όπως και στην διοικητική δομή ενός οργανισμού (εσωτερικά και εξωτερικά σε σχέση με τους πελάτες και καταναλωτές). (Ασημακόπουλος, 2017, 1η παρουσίαση). Ο τύπος της ριζοσπαστικής καινοτομίας ορίζεται ως αυτός που έχει τη δυναμική να παράγει ένα ή περισσότερα από τα επόμενα: ένα εντελώς νέο σύνολο χαρακτηριστικών επίδοσης, βελτιώσεις κατά τουλάχιστον πέντε φορές άνω των υπαρχόντων χαρακτηριστικών επίδοσης και σημαντική (30% και πάνω) μείωση του κόστους. Αντίθετα, οι βελτιωτικές καινοτομίες (ή οριακές ή σταδιακές) είναι νέοι συνδυασμοί οι οποίοι δεν αλλάζουν την υπάρχουσα τεχνολογία και το μοντέλο με το οποίο αντλείται αξία από την αγορά. (Ασημακόπουλος, 2017, 1η παρουσίαση) Η συγκεκριμένη καινοτομία μπορεί να χαρακτηριστεί ως βελτιωτική και καινοτομία προϊόντος και διαδικασίας γιατί διαθέτει πρωτότυπο και ευρηματικό χαρακτήρα και στοχεύει στην βελτιστοποίηση της ποιότητας της διδασκαλίας, στη χρήση της τεχνολογίας, στην ενεργή μάθηση, στην αύξηση της υπευθυνότητας των μαθητών, στην ενδυνάμωση της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου, στην άμεση κάλυψη των μαθησιακών κενών και στον περιορισμό των αρνητικών συναισθημάτων των μαθητών. Η συνεργατική μάθηση εστιάζει σε 4 αρχές: α) Ο εκπαιδευόμενος στο επίκεντρο β) Έμφαση στη διάδραση γ) Εργασία σε ομάδες δ) Ανάπτυξη λύσεων σε πραγματικά προβλήματα. Χαρακτηριστικά της τεχνολογικής τάσης είναι ότι βελτιώνεται ο βαθμός εμπλοκής και τα επιτεύγματα των μαθητών, κυρίως για αδύναμους μαθητές. Επίσης, η συνεργατική προσέγγιση είναι εκ

φύσεως κοινωνική και ενισχύει την εξωστρέφεια και την κοινωνικοποίηση. (Σταλίδης, 2017, 3η παρουσίαση). Η άρρητη γνώση είναι απαραίτητη για την επιτυχία ενός σχολικού οργανισμού γιατί βασίζεται στις γνώσεις και στις δεξιότητες που αποκτήθηκαν μέσα από τις εμπειρίες των στελεχών και των μαθητών. Η άρρητη γνώση διακρίνεται στις εξής κατηγορίες: την εκ ρέουσα, την εμπειρική (ή φυσική) και την κοινωνική (Αβδημιώτης, 2017, 4η παρουσίαση). Η άρρητη γνώση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο σύγχρονο σχολείο και στον τρόπο διδασκαλίας των μαθητών. Καταρχάς συμβάλλει στην αξιοποίηση του πνευματικού κεφαλαίου των μαθητών και στην ενίσχυση των ερεθισμάτων που λαμβάνουν αλλά και στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και στην ενίσχυση της διαίσθησης. Επίσης ενισχύει τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των μαθητών με σκοπό τη συνεχή εξέλιξη και άνοδο τους. Μέσω της άρρητης γνώσης προωθείται η κοινωνική μάθηση και η γνώση ακολουθεί διαδρομή που βασίζεται σε ηθικούς, εθιμικούς, πολιτιστικούς, ιδεολογικούς κώδικες. Ακόμη, αναγνωρίζει, διαφυλάσσει και προωθεί την τοπική κουλτούρα και ενισχύει την κοινωνική ενότητα. Αρχικά, η άρρητη γνώση μπορεί να μετασηματιστεί σε ρητή στο κοινωνικό πλαίσιο μάθησης μέσω της διδασκαλίας. Ενώ, συνήθως εκπορεύεται από ένα πρόσωπο, π.χ. τον δάσκαλο. Ωστόσο η γνώση αυτή αποτελεί προϊόν αλληλεπίδρασης μαθητών - καθηγητή, μαθητευομένων - ειδικού και όχι έργο μόνο του εκπαιδευτικού παραπέμποντας έτσι σε καθαρά δασκαλοκεντρικά συστήματα. (Bentley, 1999). Όμως, η μεταφορά άρρητης γνώσης ή αλλιώς η πρακτική ή εμπειρική γνώση, απαιτεί δεξιότητες τις οποίες μπορεί κάποιος να τις αντιληφθεί και να τις κατανοήσει, χωρίς όμως να είναι σε θέση να τις μιμηθεί. Παραδείγματα πλατφορμών συνεργατικής μάθησης είναι η πλατφόρμα Edmodo- Μικροϊστολόγιο και η πλατφόρμα Pixton. Η πλατφόρμα Edmodo- Μικροϊστολόγιο είναι μια δωρεάν υπηρεσία μικροϊστολογίων και χρησιμοποιείται ήδη από χιλιάδες εκπαιδευτικούς και μαθητές στην εκπαιδευτική διαδικασία λόγω των δυνατοτήτων που προσφέρει. Το Edmodo προσφέρει ένα προστατευμένο περιβάλλον δημοσιεύσεων, όπου οι καθηγητές και οι μαθητές μπορούν επιπλέον να διαμοιραστούν σημειώσεις, συνδέσμους, αρχεία, εργασίες, ημερολόγια και να ανακοινώσουν γεγονότα χωρίς να έχουν εξωτερικοί χρήστες δικαιώματα πρόσβασης. (Αβδημιώτης, 2017, 4η παρουσίαση) Επιπλέον, οι πλατφόρμες αυτές μπορούν να αποτελέσουν ένα προσωπικό χώρο εργασίας στο οποίο οι μαθητές μπορούν να εξασκηθούν περαιτέρω στα γνωστικά αντικείμενα, να καλύψουν τυχόν μαθησιακά κενά, να αναδείξουν την προσωπική τους δουλειά, να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη αλλά και τους κοινωνικούς τους δεσμούς (Choo, 1996).

Πολύ σημαντική είναι η αναφορά στις διακρίσεις μαθητών Ρομά στον τομέα της ρομποτικής,

μιας νέας σχετικά καινοτομίας στην ελληνική πραγματικότητα. Μαθητές από τον Δενδροπόταμο, Θεσσαλονίκης, από τον « Φάρο του κόσμου», έχουν προοδεύσει στην ρομποτική και έχουν ταξιδέψει στην Αμερική για να παρουσιάσουν τις ικανότητες τους και τις δημιουργίες τους (<https://www.lifo.gr/team/tenten/47286>). Αρχικά μια ομάδα αγοριών, οι οποίοι το θεώρησαν ακατόρθωτο, προσπάθησαν και κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα δικό τους ρομπότ. Έφτιαξαν ένα πρότυπο ρομπότ που έκλεψε τις εντυπώσεις στον διαγωνισμό παγκόσμιας ακτινοβολίας First Lego League (FLL) και ταξίδεψαν ως προσκεκλημένοι στο Σεντ Λούις (<https://www.lifo.gr/team/tenten/47286>).

Μέρος Β: Ερευνητικό

Εισαγωγή

Η ποιοτική έρευνα είναι μια ερευνητική μεθοδολογία της οποίας η χρήση συνεχώς επεκτείνεται και αποκτά ιδιαίτερη σπουδαιότητα. Η μέθοδος που ακολουθείται προκειμένου να συλλεχθούν στοιχεία για την ποιοτική έρευνα είναι η βιβλιογραφική και το μέρος το ερευνητικό, που ολοκληρώνεται με συνεντεύξεις ή ερωτηματολόγια ή παρατηρήσεις. Η κατανόηση καθώς και η ερμηνεία των εμπειριών των συμμετεχόντων αποτελούν αναπόσπαστα χαρακτηριστικά της. Προκειμένου οι στόχοι να κατακτηθούν, ο ερευνητής θα πρέπει να ακολουθήσει κάποια βασικά και απαραίτητα βήματα, αυτά είναι έξι στο σύνολο. Τα βήματα αυτά είναι α)ο καθορισμός του αντιληπτικού περιγράμματος, β)ο σχηματισμός της ερευνητικής ερώτησης, γ)ο ορισμός του δείγματος, δ)η αποσαφήνιση του τρόπου συλλογής των δεδομένων, ε)η παρουσίαση της μεθόδου σχετικά με την ανάλυση των δεδομένων και τέλος στ)η συγκεκριμενοποίηση του τρόπου παρουσίασης καθώς και συγγραφής (King,1999).

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας είναι τα εξής:

1) Ποια η εμπειρία των εκπαιδευτικών για το περιεχόμενο του θεσμού της φοίτησης Ρομά μαθητών σε δημοτικά σχολεία; Τι επιδράσεις δέχεται το περιεχόμενο του και ποιες είναι οι αλλαγές που βιώνει η καθημερινότητα των εκπαιδευτικών στο πέρασμα του χρόνου;

2) Πως επηρεάζεται το έργο των εκπαιδευτικών βάσει των επιλογών των εκάστοτε εκπροσώπων του στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα; Ποιες ήταν η αλλαγές που βίωσαν οι εκπαιδευτικοί μέσω των εφαρμογών μάρκετινγκ και πως αυτές βοήθησαν στην συνεχή φοίτηση των μαθητών Ρομά;

3) Ποια η εμπειρία των εκπαιδευτικών από την εφαρμογή του θεσμού και ποιες οι προσδοκίες τους από τα όσα δεσμεύονται οι εγκύκλιοι, οι νέοι νόμοι αλλά και τα σχέδια στρατηγικού μάρκετινγκ που αναπτύσσουν σε κάθε σχολική μονάδα;

Μεθοδολογία έρευνας- Ποιοτικές έρευνες- Συνεντεύξεις

Αναφερόμενοι σε ποιοτικές έρευνες θίγουμε το εξής «οι ερευνητικές μελέτες που ερευνούν την ποιότητα σχέσεων, δραστηριοτήτων, καταστάσεων ή υλικών» (Καραγεώργος,2001:275). Ονομάζονται ποιοτικές γιατί εν αντιθέσει με τις ποσοτικές, η καινούργια γνώση, οι νέες πληροφορίες, δεν είναι εφικτό να μεταφραστούν σε αριθμούς, σε ποσοστά, απλώς σχολιάζονται και αναλύονται ως λεκτικά σύνολα. Μια ποιοτική έρευνα σκοπεύει στην περιγραφή, στην εξήγηση και στην ανάλυση και ερμηνεία βασιζόμενη σε ήδη γνωστές καταστάσεις. Η ποιοτική έρευνα προσπαθεί να αναπτύξει μία ολοκληρωμένη κατάσταση πραγμάτων. Προσπαθεί επίσης να κατανοήσει ολοκληρωτικά την κατάσταση που μελετάτε, εμπλέκεται σε ευρύτερες καταστάσεις της κοινωνίας αποτελώντας έτσι μέρος της (Ιωσηφίδης,2003). Η ποιοτική έρευνα έχει εγκατασταθεί τελείως σε μια φιλοσοφική θέση η οποία γενικότερα χαρακτηρίζεται ερμηνευτική. Κάτι τέτοιο υφίσταται διότι ασχολείται μόνο με τον τρόπο που εξηγείται και μπορεί να γίνει κατανοητός ο κοινωνικός κόσμος (Mason,2003). Σκοπός της είναι η παραγωγή πλήρους αντίληψης που θα στηρίζεται σε πλούσιες και λεπτομερείς πληροφορίες. Όλα αυτά θα πρέπει να ερμηνεύονται όπως ακριβώς εμφανίζονται στο κοινωνικό τους περιβάλλον, έτσι θα πρέπει να δίνεται μεγάλη βάση στις ολιστικές μεθόδους ανάλυσης (Mason,2003). Έτσι αποδυνκνύεται το γεγονός πως η κατεύθυνση της έρευνας δεν είναι σταθερή και προκαθορισμένη, αλλά αλλάζει μορφή στην πορεία του χρόνου (Κυριαζή,2005). Στις ποιοτικές έρευνες, το είδος των δεδομένων που συγκεντρώνονται είναι, μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, φωτογραφίες, ημερολόγια, επίσημα αρχεία και ό,τι άλλο είναι σε θέση να αποδώσει ως έχει την πραγματική κατάσταση και τις

πράξεις των ατόμων (Καραγεώργος,2002). Τέλος, βάση των Huberman και Miles (1984) το πρωτογενές υλικό της έρευνας θα πρέπει να οργανώνεται κατάλληλα. Η ανάλυση όλων των δεδομένων που προκύπτουν από την έρευνα, αποτελείται από την σύνθεση πληροφοριών που συλλέγονται από συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, μελέτες αρχείων κ.α. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η συλλογή και η ανάλυση των δεδομένων προχωρούν ταυτόχρονα. Αναφορικά με την εξαγωγή συμπερασμάτων της ποιοτικής έρευνας, μπορούμε να αναφέρουμε πως γίνονται συνεχώς αλλά παρουσιάζονται μόλις συγκεντρωθούν όλα (Καραγεώργος,2002). Η άντληση γνώσης για μια ποιοτική έρευνα είναι όπως έχει ήδη αναφερθεί η συμμετοχική παρατήρηση, οι συνεντεύξεις, η ιστορική συγκριτική μέθοδος, οι μελέτες περίπτωσης και άλλες (Ιωσηφίδης,2003).

Στην έρευνα αυτή, ακολουθήθηκε η μέθοδος της ημί-δομημένης (ατομικής) συνέντευξης. Με τη βοήθεια των συνεντεύξεων δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στην περιπλοκότητα και την σφαιρικότητα των δεδομένων γεγονός που δε συμβαίνει σε άλλες τεχνικές, όπως στα ερωτηματολόγια. Επομένως, οι συνεντεύξεις είναι κατάλληλες σε περιπτώσεις στις οποίες ο ερευνητής προσπαθεί να αναλύσει και να κατανοήσει κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες, κοινωνικές αλλαγές, κοινωνικές έννοιες κ.α. Αυτά όλα απαιτούν την σε βάθος κατανόηση των αφηγήσεων και όλων των εμπειριών των συμμετεχόντων. Δεν επιδέχονται καμία επιφανειακή ανάλυση της φαινομενικής συγκρισιμότητας μεταξύ αφηγήσεων πολλών ανθρώπων (Κυριαζή,2003). Η διαδικασία μιας επιστημονικής έρευνας απαιτείται να ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια καθώς και την προθεσμία ολοκλήρωσης. Θα πρέπει να είναι συστηματική, δηλαδή να βασίζεται σίγουρα σε λογικές σχέσεις και όχι απλώς σε κάποιες πεποιθήσεις (Ghaum&Gronhaug ,2010). Ο χρόνος αποτελεί ακόμα μια συνιστώσα, θα πρέπει επομένως η έρευνα να είναι πλαισιωμένη χρονικά (Becker, 1998). Στον πίνακα που ακολουθεί αναφέρονται τα βήματα μιας ποιοτικής έρευνας, τα στάδια δηλαδή που ακολουθήθηκαν και στην συγκεκριμένη έρευνα:

1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση.
2. Δημιουργία & διατύπωση μιας υπόθεσης ή θεωρίας που πρόκειται να ελεγχθεί
3. Τα ερευνητικά ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν.
4. Σχεδιασμός έρευνας για τον έλεγχο της υπόθεσης ή θεωρίας (π.χ. ένα πείραμα, μια έρευνα ερωτηματολογίου)

5. Διεξαγωγή της έρευνας
6. Ανάλυση των αποτελεσμάτων
7. Εξέταση εναλλακτικών εξηγήσεων για τα ευρήματα
8. Αναφορά κατά πόσον η υπόθεση ή θεωρία υποστηρίζεται ή δεν υποστηρίζεται ή και μπορεί να απαντήσει στα ερωτήματα της έρευνας
9. Εξέταση της δυνατότητας γενίκευσης των ευρημάτων
(Cohen, Manion & Morrison, 2011)

Έτσι για την συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν δεκαπέντε συνεντεύξεις και η καθεμία ολοκληρώθηκε σε μία φάση. Για την διεξαγωγή των συνεντεύξεων επιλέχθηκε ήσυχος χώρος όπου οι συμμετέχοντες ένιωθαν άνετα και η καθεμία διήρκεσε περίπου μία ώρα. Οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν με την συγκατάθεση των συμμετεχόντων και αμέσως μετά την ολοκλήρωση της έρευνας διαγράφηκαν. Υποκείμενα της συγκεκριμένης έρευνας ήταν νυν ή πρώην διευθυντές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Δυτική Θεσσαλονίκη. Η έρευνα ακολούθησε την νατουραλιστική προσέγγιση με κύρια εστίαση στην βιωμένη εμπειρία, όπως αυτή παρουσιάζεται από το ίδιο το άτομο. Η ποιοτική έρευνα δίνει βάση στην οπτική όλων των συμμετεχόντων (Polkinghome,1991). Ως προς τον αριθμό του δείγματος, αυτό επιλέχθηκε με κριτήριο την ανάλυση δεδομένων. Τις περισσότερες των περιπτώσεων, στις ποιοτικές έρευνες, το δείγμα είναι μικρό και η επιλογή γίνεται με γνώμονα το πόσο είναι δυνατόν να προσφέρει επαρκώς πληροφορίες, αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα (Marshall,1996). Το δείγμα επιλέχθηκε από μια συγκεκριμένη ομάδα εκπαιδευτικών. Με βάση τον Wilig(2001), όλα τα δεδομένα που αντλούμε πρέπει να είναι νατουραλιστικά και όχι περιληπτικά, κατηγοριοποιημένα ή να έχουν υποστεί οποιαδήποτε περικοπή ή επεξεργασία. Ο Kvale (1996:5), ορίζει την συνέντευξη στις ποιοτικές έρευνες ως «μια συνέντευξη, της οποίας σκοπός είναι να εξασφαλίσει περιγραφές του τρόπου, που γίνεται αντιληπτός ο κόσμος από το άτομο, με σεβασμό στην ερμηνεία του νοήματος των φαινομένων υπό περιγραφή». Επίσης, κάποια από τα χαρακτηριστικά τα οποία αποδίδει στην συνέντευξη είναι, επικέντρωση σε υποκειμενικές εμπειρίες και νοήματα, η έλλειψη δομής, η ευελιξία κ.α.(Kvale, 1996). Σχετικά με τη δομή της συνέντευξης, στην αρχή επικρατούσε στάδιο εξοικείωσης μεταξύ συνεντευξιαζόμενων και ερευνητή. Έγινε παρουσίαση του ονόματος του ερευνητή και της

ειδικότητάς του καθώς παρουσιάστηκαν και οι στόχοι της έρευνας. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στο απόρρητο της όλης διαδικασίας. Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν με βάση την θέση ευθύνης που κατέχουν, δηλαδή είτε είναι ,είτε υπήρξαν διευθυντές. Ένα άλλο σημαντικό κριτήριο ήταν η περιοχή στην οποία υπηρέτησαν καθώς η έρευνα περιορίζεται σε σχολεία της Δυτικής Θεσσαλονίκης.

Προτεινόμενη αντιμετώπιση προβλημάτων διαρροής και δυσκολίας εκπαιδευτικής ένταξης μαθητών Ρομά, στη σχολική μονάδα.

Η εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της βασικής υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η μη απόκτηση ενός επίσημου πιστοποιητικού γνώσεων συνιστά τη σχολική διαρροή (Διβάνη , 2005).

Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό ως σχολική διαρροή εννοείται η οριστική εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής βαθμίδας που κρίνεται απαραίτητη τόσο για την πρόοδο των μαθητών όσο και για την ίδια την κοινωνία (Διβάνη , 2005). Οι ιδιαίτερες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν το ποσοστό της διαρροής που εμφανίζει κάθε χώρα. Σύμφωνα με έρευνα του ΙΕΠ, η μαθητική διαρροή στην Ελλάδα εμφανίζει πτωτική τάση (ΙΕΠ, 2017) και έχει από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ευρωπαϊκή κοινότητα (ΙΕΠ, ΥΠΕΘ, 2015). Οι εκπαιδευτικοί φορείς λαμβάνοντας υπόψιν τους τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών που τείνουν στη σχολική διαρροή θα πρέπει να υιοθετήσουν κάποιες δράσεις ώστε να επιστρέψουν στο σχολείο και να συνεχίσουν τη φοίτηση τους .

Η διοίκηση ολικής ποιότητας στην σχολική μονάδα είναι ένα σύστημα με σκοπό τη βελτίωση της απόδοσής της μέσω της ικανοποίησης των αναγκών του ανθρώπινου δυναμικού και των συνεχών βελτιώσεων στον εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό και διοικητικό τομέα. Η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της σχολικής μονάδας γίνεται μέσω του προγραμματισμού της δράσης και έχει απώτερο στόχο την βέλτιστη ικανοποίηση των αναγκών των μαθητών και των αποτελεσμάτων στην μάθησή τους (Μπρίνια, 2008β). Στην ΔΟΠ η αλυσίδα πελάτη-προμηθευτή είναι μια από τις θεμελιώδης αρχές και ο καθορισμός του τι περιμένει ο κάθε πελάτης του οργανισμού(εσωτερικός ή εξωτερικός) είναι βασική προϋπόθεση για την επιτυχή υιοθέτηση της ΔΟΠ. Στην εκπαίδευση, η ΔΟΠ αποτελεί μια φιλοσοφία διοίκησης που μέσα από ένα σύνολο αρχών στοχεύει στη συνεχή βελτίωση, που περιλαμβάνει την εφαρμογή ποιοτικών μεθόδων, αξιοποιώντας το ανθρώπινο δυναμικό και

έχει σκοπό την παροχή ποιοτικότερων και αποτελεσματικότερων υπηρεσιών (Ζαβλανός, 1998). Τα μοντέλα ποιότητας που εφαρμόζονται στην εκπαίδευση είναι το αποτέλεσμα της συνεχούς προσπάθειας για τη μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων των εκπαιδευτικών οργανισμών (Δάρρα, 2018). Θα πάρουμε ως παράδειγμα το δημοτικό σχολείο Νέας Μεσημβρίας. Στο δημοτικό σχολείο Νέας Μεσημβρίας η μαθητική διαρροή είναι συνηθισμένο φαινόμενο και φθάνει στο 10% των μαθητών Ρομά κατά τη διάρκεια της εξαετούς φοίτησης. Το ποσοστό αυτό φτάνει στο 80% κατά τη φοίτηση στην τελευταία τάξη και στην επόμενη βαθμίδα φοιτούν πλέον ελάχιστοι. Το δημοτικό έχει συνολικά 241 μαθητές και από αυτούς που εμφανίζουν τη χαμηλότερη επίδοση, η πλειοψηφία είναι παιδιά Ρομά. Εγγράφονται στο σχολείο και παρακολουθούν τα μαθήματα για ένα μικρό χρονικό διάστημα και μετά εγκαταλείπουν. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και οι οικονομικές δυσκολίες των γονέων τους, καθώς και η ανάγκη για εργατικά χέρια, είναι συνήθως οι λόγοι που το σχολείο δεν είναι στις προτεραιότητές τους. Για βιοποριστικούς λόγους οι μετακινήσεις των οικογενειών τους είναι συχνές και καθιστούν τη φοίτηση αποσπασματική και ελλιπής. Παράλληλα η κουλτούρα, τα ήθη και έθιμα τους ωθούν στη δημιουργία οικογένειας σε πολλή μικρή ηλικία (ειδικά στα κορίτσια) με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη του σχολείου. Στο σχολείο είναι εγγεγραμμένοι 40 μαθητές Ρομά, όμως φοιτούν περί τους 30. Κατά τη φετινή χρονιά γράφτηκαν 9 μαθητές εκ των οποίων οι 5 σε πολύ μεγαλύτερη ηλικία από τη φυσιολογική της πρώτης εγγραφής (6 ετών). Η πλειονότητα των μαθητών Ρομά δε φοίτησε σε νηπιαγωγείο και όσες-οι το έπραξαν φοίτησαν ελλιπώς. Ο αριθμός των φοιτούντων αυξομειώνεται καθώς οι μετακινήσεις είναι πολύ συχνές. Οι γονείς αυτών των παιδιών θέλουν τα παιδιά τους να τελειώσουν το δημοτικό. Όμως, όπως προαναφέρθηκε τα οικονομικά προβλήματα αλλά και το γνωστικό επίπεδο τους, κάνει τους γονείς, παρά την πρόθεσή τους, να αδυνατούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους. Το σχολείο αντιμετωπίζει προβλήματα στην ένταξη αυτών των μαθητών, καθώς δεν γίνονται αποδεκτά από τους μη Ρομά, ενώ πολύ συχνά εμφανίζουν έντονη παραβατικότητα. Ως εμπλεκόμενοι θεωρούνται οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές (εκπαιδευόμενοι) και οι γονείς. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού θεσμού στις διαδικασίες κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης των ανθρώπων αναγνωρίζεται ως εξαιρετικά σημαντικός, έχοντας το ρόλο να εκπαιδεύσει όλους τους μαθητές, ώστε να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις, στάσεις και ικανότητες για τη συγκρότηση μιας πολιτείας στην οποία όλοι θα μπορούν να συμμετέχουν, να ζουν με αξιοπρέπεια και να αισθάνονται ότι αποτελούν μέρος του δημόσιου συμφέροντος (Μάρκου, 2010). Το σχολείο με το να δημιουργεί ένα πλαίσιο αποδοχής και αναγνώρισης της πολιτιστικής και γλωσσικής ταυτότητας των παιδιών αποφεύγει καταστάσεις που οδηγούν στην πολιτιστική στέρηση,

στην αλλοτρίωση και στην απώλεια ταυτότητας και αυτοεκτίμησής τους. Στη βάση της εφαρμογής της ΔΟΠ στο σχολείο με προβλήματα διαρροής και εγκατάλειψης ή αδυναμίας ένταξης παιδιών που είναι Ρομά, είναι απαραίτητη η βελτίωση της ποιότητας από τους εκπαιδευτικούς, καθώς αυτοί είναι που πρέπει να διαπιστώσουν τις ανάγκες των μαθητών και να ενσωματώσουν αλλαγές που θα ικανοποιήσουν αυτές τις ανάγκες (Μπρίνια, 2008). Απαραίτητη είναι η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στα θεσμικά όργανα, η λήψη αποφάσεων με δημοκρατικές διαδικασίες καθώς και η βελτίωση, ενημέρωση και ενδυνάμωσή τους, μέσω της επιμόρφωσης σε νέα αντικείμενα που βελτιώνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Προτείνονται η δημιουργία τμημάτων υποδοχής , ένταξης και η παροχή ενισχυτικής διδασκαλίας . Επίσης η συγκρότηση ειδικής ομάδας που απαρτίζεται από εκπαιδευτικούς που έχουν στις τάξεις τους Ρομά, αλλά και από αυτούς που εμπλέκονται στα παραπάνω τμήματα (υποδοχής κλπ). Ο στόχος είναι να υπάρξει μια καλύτερη διαχείριση των προβλημάτων και να πλαισιωθεί η κοινωνική και η μαθησιακή υποστήριξη που χρειάζονται οι συγκεκριμένες ομάδες μαθητών. Παράλληλα είναι σημαντικό να εξασφαλιστούν συνθήκες συνεργασίας μεταξύ όλων των μαθητών του σχολείου, ώστε να καλλιεργούνται ο σεβασμός και η αλληλοαποδοχή). Είναι σημαντική η ανάπτυξη ολιστικής προσέγγισης για την προώθηση θετικής συνύπαρξης ενεργώντας οι εκπαιδευτικοί ως ενδιάμεσοι ανάμεσα στις οικογένειες των Ρομά και αυτών που δεν ανήκουν στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. (Κόκοτου Σ. 2016). Οι εκπαιδευτικοί διαφοροποιούν τη διδασκαλία τους και τη προσαρμόζουν τόσο στο περιεχόμενο όσο και στο διδακτικό έργο (σε συνεργασία με τους διδάσκοντες στα τμήματα υποδοχής) έτσι ώστε να διευκολύνεται η κατάκτηση βασικών γνώσεων και να επιτυγχάνεται η γλωσσική ανάπτυξη .Οι παραπάνω πρακτικές επιταχύνονται μέσα από τη γνώση που προκύπτει από επαφή με φορείς που έχουν εφαρμόσει παρόμοια προγράμματα και θα την παρέχουν. Συνεργασία μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων (etwinning και Erasmus) με άλλα σχολεία που αντιμετωπίζουν τα ίδια θέματα μπορούν να συμβάλλουν στην ανάδειξη νέων πρακτικών ενσωμάτωσης των μαθητών. Διοργάνωση εκθέσεων ζωγραφικής με θεματολογία την κοινωνική ζωή των Ρομά. Συμμετοχή των μαθητών Ρομά στη δημοσίευση άρθρων στη σχολική εφημερίδα .

Η εκπαίδευση θα πετύχει, όταν οι μαθητές αναγνωρίσουν την ανάγκη για μάθηση και όταν το σχολείο θα αυξήσει τις προσδοκίες τους. (Ζαβλανός, 1998). Για τη βελτίωση της ενσωμάτωσης των μαθητών Ρομά, αλλά και την ενίσχυση των κινήτρων για μάθηση προτείνεται να γίνουν ενημερωτικές εκδηλώσεις για να γνωρίσουν όλοι οι μαθητές τον διαφορετικό πολιτισμό και την κουλτούρα των μαθητών αυτών. Να διοργανωθούν ομαδικές

δραστηριότητες, μαθήματα και προγράμματα, με σκοπό τη βελτίωση των σχέσεων των μαθητών και την ανάπτυξη της κατανόησης, πως η διαφορετικότητα αποτελεί δύναμη και όχι μειονέκτημα. Μέσα από την ομαδική εργασία, θα κατανοήσουν όλοι οι μαθητές ότι κάθε μέλος είναι σημαντικό για την ολοκλήρωση ενός έργου ανεξάρτητα από την καταγωγή του. Η συμμετοχή των μαθητών Ρομά σε επισκέψεις και εκδρομές για τη γνωριμία του φυσικού, πολιτιστικού και κοινωνικού περιβάλλοντος της χώρας, θα τους οδηγήσει στην απόκτηση θετικής στάσης απέναντι στην πατρίδα τους. Όταν οι μαθητές νιώσουν ότι γίνονται αποδεκτοί και ανήκουν κάπου, τότε αναπτύσσουν εσωτερικά κίνητρα μάθησης και παρακινούνται να συνεχίσουν το σχολείο. Η επικοινωνία και συμμετοχή των γονέων POMA επιτυγχάνεται σε εθελοντική βάση, γιατί αυτοί συνήθως, αρνούνται ή δεν μπορούν να επικοινωνήσουν, διότι δεν γνωρίζουν τη γλώσσα. Στην κατεύθυνση αυτή καλό θα ήταν να ζητηθεί και η συμβολή των κοινωνικών υπηρεσιών του δήμου για να αντιμετωπιστούν βασικά προβλήματα διαβίωσης που αντιμετωπίζουν (στέγης, εργασίας, υγείας κ.α.) και έχουν αντίκτυπο στα παιδιά τους. Παράλληλα θα καλλιεργηθεί και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και στην αλληλοαποδοχή μέσω δημιουργίας εθελοντικών ομάδων γονέων POMA και μη ,με στόχο δράσεις που θα ωφελήσουν το σχολείο (ελαιοχρωματισμό , καλλωπισμό αυλής) ή και την ευρύτερη κοινωνία. Η ενεργός συμμετοχή θα συμβάλλει στην ενδυνάμωση της σχέσης τους με τα παιδιά και αυτών με το σχολείο. Αναγνωρίζεται έτσι, μέσω των γονέων, η συμβολή του σχολείου στην ανάπτυξη και ενίσχυση της μάθησης. Για ν' αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα των Ρομά, του σχολείου μας, επιλέγουμε το μοντέλο EFQM (European Foundation for Quality Management), καθώς αυτό αποτελεί μία ολιστική αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού οργανισμού με παραμέτρους που καθορίζονται σε στρατηγικό επίπεδο και διαχέονται σε όλα τα επίπεδα διοίκησης και λειτουργίας (Ζωγόπουλος 2012). Είναι ένα μοντέλο που καλύπτει όλες τις παραμέτρους, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως εργαλείο αυτοαξιολόγησης, εντοπισμού των αδυναμιών και ανάδειξης των δυνατοτήτων. Μπορεί να προσδιορίσει την παρούσα αλλά και την επιθυμητή κατάσταση. Υπάρχουν σταθμισμένα ερωτηματολόγια για κάθε κριτήριο αλλά και υποκριτήρια στην 5μη κλίμακα Likert. Μπορούμε ακόμη, να ιεραρχήσουμε τις προτεραιότητες με βάση την αυτοαξιολόγηση και επιλέγοντας αυτά που έχουν συνάφεια με το θέμα μας.

Κριτήρια του μοντέλου (κατηγορίες):

Ηγεσία: Εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι αξίες ποιότητας -που πρέπει να καθορίζουν την πορεία του οργανισμού- μεταδίδονται και ενισχύονται, έχει όραμα και αποστολή και υπάρχει αφοσίωση και δέσμευση απ' όλους τους ενδιαφερομένους. Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού:

Εξετάζει πώς ο οργανισμός αναπτύσσει και αξιοποιεί όλο το ανθρώπινο δυναμικό του. Δηλαδή πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς), να ενημερώνονται για τα συγκεκριμένα θέματα της σχολικής μονάδας και να αξιοποιούνται οι δυνατότητες όλων. Πολιτική και Στρατηγική: Εξετάζει πώς ο εκπαιδευτικός οργανισμός ενσωματώνει τους σκοπούς και τις αξίες ποιότητας στον γενικότερο σχεδιασμό. Επιπλέον, ερευνά αν ο οργανισμός χρησιμοποιεί το εξωτερικό benchmarking, τη συγκριτική δηλαδή αξιολόγηση, με την επίδοση άλλων ομοειδών οργανισμών. Εντοπίζονται και αναλύονται προβλήματα των Ρομά, όπως είναι οι δυσκολίες προσαρμογής στο καινούριο σχολικό περιβάλλον, οι δυσκολίες στην επικοινωνία, καθώς δεν γνωρίζουν επαρκώς τη γλώσσα (διότι δεν μιλούν στο σπίτι ελληνικά), το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, οι φτωχές παραστάσεις, η έλλειψη ενδιαφέροντος, η απομόνωση κ.α. Πόροι και συνεργασίες: Εξετάζει πώς βασικές πηγές του οργανισμού όπως τα οικονομικά, η υλικοτεχνική υποδομή, το εκπαιδευτικό δυναμικό κ.α. είναι εναρμονισμένες με τους στόχους και τις αξίες του. Πρέπει να υπάρχει συνεργασία με τον σύλλογο γονέων, με ενδιαφερόμενους χορηγούς (χωρίς διαφημιστικά ή προωθητικά ανταλλάγματα) και άλλους φορείς (δήμος, σύλλογοι κτλ.). Σημαντικός ο ρόλος επίσης του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου που εκπονεί σχετικό πρόγραμμα που απευθύνεται στους Ρομά. Διαδικασίες: Εξετάζει πώς ο οργανισμός κατευθύνει τις κρίσιμες διαδικασίες του, ώστε να προσθέτουν αξία στον οργανισμό. Περιλαμβάνει τις ανάγκες για έλεγχο και βελτίωση των διαδικασιών (μαθησιακή και διδακτική διαδικασία). Οργανώνεται το πλάνο και το χρονοδιάγραμμα, υλοποιούνται δραστηριότητες που δεν τιμωρούν και δεν βαθμολογούν. Εφαρμόζεται ο θεσμός της ενισχυτικής διδασκαλίας. Επιδιώκεται η κοινωνικοποίηση των παιδιών με δράσεις και ανταλλαγή των διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων. Ικανοποίηση πελατών: Εξετάζει τον τρόπο με το οποίο ο οργανισμός αναγνωρίζει τις ποικίλες εξωτερικές ομάδες πελατών. Δηλαδή, πραγματοποιούνται διάφορες μετρήσεις ικανοποίησης, χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγια -άμεση έρευνα προς τους εμπλεκόμενους- να εξακριβωθούν παράπονα, καθυστερήσεις, λάθη, αντιλήψεις μαθητών και των γονέων. Ικανοποίηση εργαζομένων: Μετρήσεις σε μεταβλητές που επηρεάζουν την ικανοποίησή τους με ερευνητικά εργαλεία ερωτηματολόγια ή συνέντευξη. Ο οργανισμός μπορεί να πετύχει, μόνο αν προσφέρει κίνητρα στο ανθρώπινο δυναμικό του και αν διατηρεί ψηλά το ηθικό του. Επιτυγχάνεται με την αποφυγή του φόβου για το καινούριο και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Αποτελέσματα στην κοινωνία: Εξετάζει τις δραστηριότητες του οργανισμού που έχουν επίδραση στην τοπική κοινότητα και ευρύτερη κοινωνία. (κοινωνική πολιτική).

Ο στρατηγικός σχεδιασμός προγραμμάτων που απευθύνονται σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες είναι απαραίτητο να στοχεύει σε «ολόπλευρη προσέγγιση» και «πολυδιάστατη αντιμετώπιση» (Τσιάκαλος & Κογκίδου, 1991), πράγμα που εξασφαλίζει τόσο τη δημιουργική διάδραση των δραστηριοτήτων στην ίδια παρέμβαση, όσο και αμοιβαία συμπληρωματικότητα των επιμέρους δραστηριοτήτων.

Είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στην ομαδική εργασία και τη συνεργασία των μαθητών και στην εφαρμογή νέων μεθόδων διδασκαλίας, που θα εναρμονίζονται με τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Να υλοποιηθεί επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετική με τις νέες κοινωνικές ανάγκες που διαμορφώνονται με τη φοίτηση μαθητών Ρομά και ενημέρωση για τις ιδιαιτερότητες των μαθητών αυτών. Να υπάρξει άμεση και συνεχής επικοινωνία με τους γονείς, ώστε να βελτιωθούν οι σχέσεις και η επικοινωνία μεταξύ δασκάλου και γονέα. Προτείνεται η συμβολή του ψυχολόγου του σχολείου στην υποστήριξη των γονέων που στην περίπτωση αυτή, καλούνται να βοηθήσουν τα παιδιά τους να ενταχθούν στο νέο περιβάλλον του σχολείου. Να επιτευχθεί άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία με την πραγματοποίηση δράσεων (πολιτιστικών, αθλητικών εκδηλώσεων) που απαιτούν και τη συνεργασία των γονέων, των τοπικών φορέων, όπως ο δήμος, οι πολιτιστικοί σύλλογοι κ.α. Να γίνει εστίαση στην ποιότητα και τις αξίες της εκπαίδευσης και όχι στην ποσότητα. Το κέντρο θα είναι ο μαθητής και η συναισθηματική του ολοκλήρωση, μέσα από την διαμόρφωση νέων στάσεων απέναντι στους άλλους μαθητές, αλλά και των άλλων μαθητών απέναντι σ' αυτόν. Να αναπτυχθεί συνεργατικό κλίμα μεταξύ των εκπαιδευτικών, ώστε να υπάρχει ενιαίος τρόπος δράσης από την πλευρά τους. Σ' αυτή την κατεύθυνση θα συμβάλλει η αποφασιστικότητα του διευθυντή για ένα καλύτερο σχολείο. Θα πρέπει να παρέχονται όλες οι πληροφορίες από τη διοίκηση όλων των εμπλεκόμενων μελών για αλλαγές και καινοτομίες. Επιβάλλεται να υπάρχει χρονοδιάγραμμα για την οργάνωση και το συντονισμό των διαδικασιών, την αυτοκριτική και την αποδοχή της ευθύνης, τις συμμετοχικές διαδικασίες, την ικανότητα, την ομαδική εργασία, την εκχώρηση εξουσίας από τη διοίκηση στους εκπαιδευτικούς (Μπρίνια, 2008).

Πρωταρχικό μέλημα του εκάστοτε Διευθυντή είναι η γνωριμία του με την συγκεκριμένη σχολική μονάδα. Θα ελέγξει τις υποδομές του σχολείου (κτιριακή, υλικοτεχνική) και θα ενημερωθεί για τα οικονομικά δεδομένα. Θα συγκεντρώσει στοιχεία, μέσω του αρχείου και μέσω ερωτηματολογίου, για τους μαθητές και τους γονείς, όπως το γνωστικό υπόβαθρο, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, τις μεταξύ τους σχέσεις, καθώς και για τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, σχετικά με τις σπουδές τους, την κατάρτιση και την εμπειρία

τους, γνωρίζοντας ότι η συνεργασία όλων αυτών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή και εφαρμογή της ΔΟΠ στο σχολείο. Θα συγκαλέσει έπειτα τον Σύλλογο Διδασκόντων, όπου, αφού αξιολογηθεί η κατάσταση, θα διαμορφωθεί το όραμα, μέσω ενός φύλλου "Δήλωσης Οράματος", το οποίο θα διανεμηθεί και θα συμπληρωθεί από τους εκπαιδευτικούς για το πώς θέλουν να είναι η σχολική μονάδα τα επόμενα χρόνια (Δάρρα, 2018) και θα διατυπωθούν η στρατηγική και η αποστολή του σχολείου, οι γενικοί σκοποί και οι επιμέρους στόχοι, σχετικά με την αντιμετώπιση της υποεπίδοσης, της διαρροής, της παραβατικής συμπεριφοράς και της αδυναμίας ένταξης των Ρομά μετά από ανάλυση των δυνατών και αδύναμων σημείων που θα αναδυθούν μέσω SWOT ανάλυσης. Με πρωτοβουλία του Διευθυντή, θα οριστούν οι ομάδες βελτίωσης ποιότητας, για να αναλάβουν όλες τις διαδικασίες της εφαρμογής της ποιότητας, καθώς και ο συντονιστής ποιότητας. Δίνεται, έτσι, έμφαση στις συμμετοχικές διαδικασίες, στην ομαδική προσπάθεια και στην αποκέντρωση της ευθύνης, ενώ ο ίδιος ο διευθυντής θα αναλάβει τον ρόλο του υποστηρικτή. Ο Διευθυντής, επίσης, θα διερευνήσει τη δυνατότητα επίσκεψης των εκπαιδευτικών σε άλλη σχολική μονάδα, η οποία θα έχει εφαρμόσει τη ΔΟΠ, προκειμένου να γνωρίσουν τις διαδικασίες που επιλέχθηκαν και να μελετήσουν τα αποτελέσματα από την υλοποίηση. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό, τότε θα διοργανώσει ενδοσχολική επιμόρφωση με ημερίδες και ενημερωτικές συναντήσεις, στις οποίες θα συμμετέχουν εκπαιδευτικοί και γονείς και θα κληθούν, ως εισηγητές, άτομα εξειδικευμένα στη ΔΟΠ. Ο Διευθυντής, σε όλη τη διάρκεια της αυτοανάπτυξης και του αυτομετασχηματισμού του σχολείου, θα υποστηρίζει τις διαδικασίες, θα ενισχύει και θα ενθαρρύνει το έργο των εκπαιδευτικών, γιατί γνωρίζει ότι απαιτείται χρόνος για να φανούν τα αποτελέσματα από την υλοποίηση της συγκεκριμένης καινοτομίας, τα οποία αναμένονται να είναι ο χαμηλός βαθμός απουσιών, οι υψηλότερες βαθμολογίες, η μείωση της παραβατικότητας και η ομαλότερη ένταξη τους. Η επιτυχημένη εφαρμογή των νέων πρακτικών θα οδηγήσει στην καλύτερη λειτουργία της σχολικής μονάδας και θα εξαλειφθούν τα φαινόμενα παραβατικότητας των μαθητών αυτών. Υποστηρικτής της προσπάθειας αυτής είναι ο διευθυντής που, ως ηγέτης, διαμορφώνει όραμα για τον οργανισμό που διοικεί, παρακινεί τους εκπαιδευτικούς, αξιοποιώντας όλα τα προσφερόμενα κίνητρα και δημιουργώντας το απαιτούμενο κλίμα για τη βελτίωση της απόδοσής τους και καταφέρνει να συστρατεύει όλους στην επίτευξη των κοινών στόχων (Σαΐτης, 2008). Η εφαρμογή της ΔΟΠ συμβάλλει τα μέγιστα στην καλύτερη λειτουργία και την αποδοτικότερη προσφορά εκπαίδευσης σε όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές. Προσδοκείται η αλλαγή κουλτούρας, αξιών και συμπεριφοράς όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να παρέχεται το άριστο προϊόν που είναι η καλύτερη εκπαίδευση. Επομένως, πρέπει να

αξιολογείται η εφαρμογή του προγράμματος, μέσω ανατροφοδότησης, που συγχρόνως αποτελεί την αρχή του "νέου κύκλου" πάνω στα θέματα των μαθητών Ρομά, του σχολείου μας, διαχωρίζοντας αρνητικές παρεμβάσεις και προωθώντας καινούριες -καινοτόμες- δράσεις.

Ανάλυση S.W.O.T. και P.E.ST.

Η αρχαία ελληνική λέξη στρατηγός, από όπου βγαίνει η λέξη στρατηγική σημαίνει 'τέχνη των στρατηγών'. Οι ορισμοί που έχουν αποδοθεί στους χρόνους είναι πολλοί. Ένας από τους πρώτους είναι του Alfred Chandler(1962) υποστηρίζοντας πως στρατηγική είναι ο καθορισμός των μακροπρόθεσμων σκοπών και στόχων μιας επιχείρησης, η υιοθέτηση σειράς πράξεων και η κατανομή πόρων απαραίτητων για την επίτευξη των καθορισμένων σκοπών (Γεωργόπουλος, 2006). Κάθε επιχείρηση μπορεί να θεωρηθεί μια συνεργασία ατόμων οι οποίοι έχουν κοινούς στόχους ώστε να μπορούν να ολοκληρώνουν επιτυχημένες και κερδοφόρες συναλλαγές. Για να γίνει αυτό χρειάζεται αποτελεσματικός σχεδιασμός μέσω στρατηγικού σχεδίου, ο οποίος προσπαθεί να αναλύσει και να φέρει σε ισορροπία τις δυνάμεις και τις αδυναμίες του εσωτερικού της επιχείρησης με τις ευκαιρίες και τις απειλές του εξωτερικού περιβάλλοντος. Η στρατηγική επομένως, είναι μια συγκεκριμένη προσέγγιση βάση της οποίας η διοίκηση της επιχείρησης προβαίνει σε ενέργειες, οι οποίες ενισχύουν την επίτευξη σκοπών(Γεωργόπουλος, 2006).Πρόκειται δηλαδή για την ανάλυση SWOT(Strengths-Weakness-Opportunities-Threats). Μάρκετινγκ ορίζεται η δραστηριότητα, το σύνολο θεσμών και διαδικασιών με σκοπό τη δημιουργία, την επικοινωνία, την παράδοση αλλά και την ανταλλαγή προσφορών που έχουν αξία για τους πελάτες, τους συνεργάτες αλλά και την ίδια την κοινωνία ολόκληρη(www.ama.org). Η στρατηγική μάρκετινγκ είναι ιδιαίτερης σημασίας για τις επιχειρήσεις αφού < περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η επιχείρηση σχεδιάζει να προσφέρει αξία στην επιλεγμένη αγορά των πελατών της με τρόπο αποτελεσματικότερο από αυτό των ανταγωνιστών της, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζει τις απαραίτητες ενέργειες για την επίτευξη αυτού του στόχου> (Σιώμοκος Γεώργιος – Czepiel John, 2007,<Ανταγωνιστική Στρατηγική Μάρκετινγκ>, Εκδόσεις Αθ.Σταμούλης, Αθήνα, σελ.37-38). Η ανάλυση PEST αποτελεί ένα βασικό στρατηγικό εργαλείο του τομέα του μάρκετινγκ μιας επιχείρησης και χρησιμοποιείται προκειμένου να γίνει ανάλυση του μακροπεριβάλλοντος της. Υπό την έννοια του περιβάλλοντος δεν εννοούμε το φυσικό περιβάλλον αλλά τα συστήματα και τις δομές που περιβάλλουν

οποιαδήποτε επιχείρηση. Συνεχίζοντας, η παραπάνω ανάλυση αναλύει και ασχολείται με: το πολιτικό περιβάλλον (Political), το οικονομικό περιβάλλον (Economic), το κοινωνικό περιβάλλον (Social) και τέλος το τεχνολογικό περιβάλλον (Technological). Η ανάλυση PEST ξεκινάει από τα αρχικά των παραπάνω αναφερόμενων περιβαλλόντων, στην αγγλική γλώσσα. Η ανάλυση αυτή πάρα πολύ συχνά χρησιμοποιείται στο Πλάνο Μάρκετινγκ κατά την ανάλυση της παρούσας κατάστασης σχετικά και αντιπαραβαλλόμενο με το μακροπεριβάλλον. Επίσης, είναι από μόνη της, η συγκεκριμένη ανάλυση, ανεξάρτητο εργαλείο και είναι ικανό να εφαρμοστεί για πολλές και διάφορες καταστάσεις. Το πολιτικό περιβάλλον εμπίπτει στην πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια μέσω αυτής, στους νόμους, το πολιτικό καθεστώς αλλά και στην μορφή κυβέρνησης. Οι παραπάνω παράγοντες και άλλοι του περιβάλλοντος αυτού είναι ικανοί και το να επιτρέψουν ή να σταματήσουν την λειτουργία μιας επιχείρησης. Στο περιβάλλον αυτό κατηγοριοποιείται επίσης και αυτό το οποίο λειτουργεί σε τοπικό επίπεδο όπως για παράδειγμα η τοπική και η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση κ.λ.π. Έπειτα έχουμε το οικονομικό περιβάλλον. Στο οικονομικό περιβάλλον κινούνται η οικονομική ζωή μιας χώρας ή ακόμα μιας κοινωνίας. Οι παράγοντες που μπορούν να επηρεάζουν το οικονομικό περιβάλλον είναι του επιτοκίου δανεισμού, ο ρυθμός του πληθωρισμού, η οικονομική ανάπτυξη κ.λ.π. Στη συνέχεια υπάρχει το κοινωνικό περιβάλλον. Στο περιβάλλον αυτό είναι η δομή της κοινωνίας, οι αντιλήψεις των κατοικιών μιας συγκεκριμένης κοινότητας, τα δημογραφικά, ψυχογραφικά αλλά και άλλα κριτήρια σίγουρα επηρεάζουν την επιχείρηση η οποία δραστηριοποιείται σε αυτή την ίδια την κοινωνία και για το λόγο αυτό μελετάται και ερευνάται στην ανάλυση αυτή. Στο τέλος, βρίσκεται το τεχνολογικό περιβάλλον. Το τεχνολογικό περιβάλλον διαδραματίζει και αυτό σοβαρό και επιτακτικό ρόλο στην διαμόρφωση του μακροπεριβάλλοντος. Οι διάφορες καινοτομίες, τα διάφορα εμπόδια εισόδου τα οποία σχετίζονται με τα τεχνολογικά επιτεύγματα όπως επίσης και η μεταφορά της τεχνολογίας είναι κρίσιμα ζητήματα τα οποία προσδιορίζονται σε αυτό το σημείο ακριβώς. Από τα παραπάνω περιβάλλοντα δε είναι σωστό και θα πρέπει να θεωρείται σημαντικότερο το ένα από το άλλο καθώς όλα παίζουν τον ίδιο καθοριστικό ρόλο, της ίδιας βαρύτητας και αξίας. Αναλυτικότερα μπορούμε να σημειώσουμε τα εξής: στο οικονομικό περιβάλλον το οποίο έχει να κάνει με την ανταλλαγή υλικών αγαθών, χρημάτων, ενέργειας αλλά και πληροφοριών (Α.Ε.Π. , ανεργία, πληθωρισμός, επιτόκια, κατανάλωση, νομισματική πολιτική, δημοσιονομική πολιτική). Το τεχνολογικό περιβάλλον, το οποίο βοηθάει στην διευθέτηση των προβλημάτων (τεχνολογικές εξελίξεις, νέες τεχνολογίες) .Το πολιτικό και νομικό περιβάλλον, το οποίο σχετίζεται και είναι υπεύθυνο για την έκδοση περιοριστικών και προστατευτικών νόμων αλλά και κανονισμών (Νομοθεσία- εργατική, ευρεσιτεχνίες). Το

κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον το οποίο ρυθμίζει τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας (κοινωνικά πρότυπα, βιοτικό επίπεδο, κοινωνική θέση γυναικών, εξέλιξη πληθυσμού, ηλικιακή δομή του πληθυσμού και ποσοστά μεταναστών (<http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/390/1/022013232.pdf>)). Τέλος θα μπορούσαμε να αναφέρουμε απλώς τα πέντε σημεία του Porter τα οποία είναι ιδιαίτερης σημασίας για τους στρατηγικούς σχεδιασμούς μάρκετινγκ και είναι τα εξής: η απειλή εισόδου νέων επιχειρήσεων στον κλάδο, ο κίνδυνος από υποκατάστατα προϊόντα αλλά και υπηρεσίες, η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών, η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις (<http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/390/1/022013232.pdf>)

Αναφερόμενοι σε ποιοτικές έρευνες αναφερόμαστε στο εξής «οι ερευνητικές μελέτες που ερευνούν την ποιότητα σχέσεων, δραστηριοτήτων, καταστάσεων ή υλικών» (Καραγεώργος,2001:275). Ονομάζονται ποιοτικές για το λόγο πως εν αντιθέσει με τις ποσοτικές, η νέα γνώση, οι νέες πληροφορίες, δεν είναι δυνατόν να μεταφραστούν σε αριθμούς, σε ποσοστά, απλώς σχολιάζονται ως λεκτικά σύνολα (Γκότοβος,1983, Gable & Rogers 1987, στο Αθανασίου, 2000:35). Μια ποιοτική έρευνα στοχεύει στην περιγραφή, στην εξήγηση και στην ανάλυση και ερμηνεία βασιζόμενη σε ήδη γνωστές καταστάσεις. Η ποιοτική έρευνα κάνει προσπάθεια ανάπτυξης μιας ολοκληρωμένης κατάστασης πραγμάτων. Προσπαθεί επίσης να κατανοήσει πλήρως την κατάσταση που μελετάτε, εμπλέκεται σε ευρύτερες καταστάσεις της κοινωνίας αποτελώντας έτσι μέρος της (Ιωσηφίδης,2003). Η ποιοτική έρευνα έχει εγκατασταθεί πλήρως σε μια φιλοσοφική θέση η οποία γενικότερα χαρακτηρίζεται ερμηνευτική. Αυτό συμβαίνει διότι ασχολείται μόνο με τον τρόπο που εξηγείται και μπορεί να γίνει κατανοητός ο κοινωνικός κόσμος (Mason,2003). Σκοπός της είναι η παραγωγή σφαιρικής αντίληψης που θα βασίζεται σε πλούσιες και λεπτομερείς πληροφορίες. Όλα αυτά θα πρέπει να ερμηνεύονται όπως ακριβώς εμφανίζονται στο κοινωνικό τους περιβάλλον, έτσι θα πρέπει να δίνεται μεγάλη βάση στις ολιστικές μεθόδους ανάλυσης (Mason,2003). Κάτι τέτοιο μαρτυρά το γεγονός πως η κατεύθυνση της έρευνας δεν είναι σταθερή και προκαθορισμένη αλλά αλλάζει μορφή στην πορεία του χρόνου (Κυριαζή,2005). Στις ποιοτικές έρευνες, το είδος των δεδομένων που συγκεντρώνονται είναι, μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, φωτογραφίες, ημερολόγια, επίσημα αρχεία και ό,τι άλλο είναι σε θέση να αποδώσει ως έχει την πραγματική κατάσταση και τις πράξεις των ατόμων (Καραγεώργος,2002). Τέλος, βάση των Huberman και Miles (1984) το πρωτογενές υλικό της

έρευνας θα πρέπει να οργανώνεται κατάλληλα. Η ανάλυση όλων των δεδομένων που προκύπτουν από την έρευνα, αποτελείται από την σύνθεση πληροφοριών που συλλέγονται από συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, μελέτες αρχείων κ.α. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η συλλογή και η ανάλυση των δεδομένων προχωρούν ταυτόχρονα. Αναφορικά με την εξαγωγή συμπερασμάτων της ποιοτικής έρευνας, μπορούμε να αναφέρουμε πως γίνονται συνεχώς αλλά παρουσιάζονται μόλις συγκεντρωθούν όλα (Καραγεώργος,2002). Η άντληση γνώσης για μια ποιοτική έρευνα είναι όπως έχει ήδη αναφερθεί η συμμετοχική παρατήρηση, οι συνεντεύξεις, η ιστορική συγκριτική μέθοδος, οι μελέτες περίπτωσης και άλλες (Ιωσηφίδης,2003).

Στην συγκεκριμένη έρευνα, ακολουθήθηκε η μέθοδος της ημί-δομημένης (ατομικής) συνέντευξης. Με τη βοήθεια των συνεντεύξεων δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στην περιπλοκότητα και την σφαιρικότητα των δεδομένων κάτι που δε συμβαίνει σε άλλες τεχνικές, όπως στα ερωτηματολόγια. Επομένως, οι συνεντεύξεις είναι κατάλληλες σε περιπτώσεις τις οποίες ο ερευνητής προσπαθεί να αναλύσει και να κατανοήσει κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες, κοινωνικές αλλαγές, κοινωνικές έννοιες κ.α. Όλα αυτά απαιτούν την σε βάθος κατανόηση των αφηγήσεων καθώς και όλων των εμπειριών των συμμετεχόντων και όχι μια επιφανειακή ανάλυση της φαινομενικής συγκρισιμότητας μεταξύ αφηγήσεων πολλών ανθρώπων (Κυριαζή,2003).

Θεματική ανάλυση

Προκειμένου να γίνει η επεξεργασία, επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση. Η θεματική ανάλυση αποτελεί μια ποιοτική μέθοδο για τον εντοπισμό, την ανάλυση και την παρουσίαση θεμάτων. Είναι σε θέση να οργανώνει και να περιγράφει δεδομένα. Πολλές φορές, ερμηνεύει διάφορες πτυχές του εκάστοτε ερευνούμενου ζητήματος (Boyatzis,1998). Οι Braun και Clarke (2006) αναφέρουν πως η θεματική ανάλυση παρουσιάζει διαφορές συγκριτικά με άλλες ποιοτικές μεθόδους. Ο McLeod (2011) υποστηρίζει πως η θεματική ανάλυση είναι μια ευέλικτη, άμεση και προσιτή μέθοδος, η οποία δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να επιτρέψει την παρουσίαση απόψεων των συμμετεχόντων. Επίσης, είναι κατάλληλη να μελετήσει σε βάθος τις σχέσεις μεταξύ των φαινομένων που περιλαμβάνονται στην εμπειρία (McLeod,2011). Σε πρώτο στάδιο, συγκεντρώθηκαν όλα τα δεδομένα, όλες οι αδόμητες πληροφορίες. Το απομαγνητοφωνημένο υλικό, αναγνώστηκε τόσες φορές, προκειμένου να επιτευχθεί εξοικείωση και οικειότητα με αυτό. Έπειτα, μέσα από τη θεματική ανάλυση και με οδηγό τα ερευνητικά ερωτήματα έγινε προσπάθεια ανάδυσης θεμάτων- ενοτήτων αναφορικά με το

νοηματικό περιεχόμενο. Στο στάδιο αυτό, αρχικά κωδικοποιήθηκε το υλικό και έπειτα προέκυψαν νοηματικές κατηγορίες. Στη συνέχεια έγινε οργάνωση σύμφωνα με τις απόψεις που εμφανίζονται συχνά, ποιες λιγότερο και ποιες ταυτίζονται. Στο τέλος όλα αυτά συζητήθηκαν. Στην συγκεκριμένη εργασία δημιουργήθηκαν έξι θεματικές ενότητες. Οι θεματικές ενότητες είναι οι εξής: 1) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα σχολικού μάρκετινγκ (EM), 2) Σχέδια- δράσεις μάρκετινγκ εκπαιδευτικών(ΣΜΕ), 3) Συχνότητα φοίτησης Ρομά μαθητών(ΣΦ), 4)Σχέσεις εκπαιδευτικών και γονέων-κηδεμόνων μαθητών Ρομά(ΣΕΓ), 5) Απουσίες και λόγοι αυτών(Α) και 6) Στρατηγικές μείωσης απουσιών μέσω σχολικού μάρκετινγκ(ΣΜ).

1^η θεματική ενότητα: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα σχολικού μάρκετινγκ

Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων παρατηρούμε πως υπάρχει ένα μεγάλο χάος ως προς τον όρο και το περιεχόμενο του σχολικού μάρκετινγκ. Υπάρχουν γνώσεις οι οποίες όμως δεν καλύπτουν επ' ακριβώς την έννοια. Όμως παρατηρείται μια προσπάθεια προσέγγισης. Συγκεκριμένα ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος αναφέρει *«Αν και έχω ακουστά τον όρο «σχολικό μάρκετινγκ» καθώς «κυκλοφορεί» τα τελευταία χρόνια στο χώρο της εκπαίδευσης, οι γνώσεις μου πάνω σ' αυτό είναι ελλιπείς.Σ1»*. Επίσης ο Σ6 αναφέρει την εξής γενική άποψη *«Η φιλοσοφία του μάρκετινγκ έχει τη δυνατότητα να εισαγάγει καινοτόμες μεθόδους διοίκησης, διδασκαλίας και μάθησης και να αναβαθμίσει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης Σ6.»*.

Πολλές φορές έχουμε βρεθεί μπροστά σε νέες ανάγκες και έτσι σε αδιέξοδα. Προκύπτει επομένως η ανάγκη νέας γνώσης, υιοθέτησης νέων μεθόδων και αντιλήψεων ώστε να ψάξουμε για το καλύτερο δυνατό για τα παιδιά. Φτάνουμε έτσι στη λέξη ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας. Τι ονομάζουμε «ποιότητα»; Ο όρος Ποιότητα σημαίνει την ικανότητα ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας να ικανοποιεί τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες του αποδέκτη. (Τζωρτζάκης & Τζωρτζάκη. 1996). Διερευνώντας πώς θα μπορούσαμε εμείς του σχολείου, να αναβαθμίσουμε την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης από τη μια και των παρεχόμενων υπηρεσιών από την άλλη, δεν εντοπίζονται διαφορές στις διαδικασίες που ακολουθούν άλλοι οργανισμοί κερδοσκοπικοί ή μη. Στο χώρο της εκπαίδευσης οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα πιο πολλά από τα γνωστότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα στον κόσμο είναι ένα μέρος αυτού που ονομάζουμε Σύγχρονο Επιστημονικό Μάρκετινγκ στην Εκπαίδευση. Το Μάρκετινγκ έχει μπει στη ζωή μας και όχι μόνο από το χώρο των επιχειρήσεων και της αγοράς. Καθημερινά κερδίζει έδαφος ως επιλογή

Στρατηγικών ακόμη και σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Στην εκπαίδευση Μάρκετινγκ μπορεί να μη σημαίνει τίποτε παρά προώθηση προϊόντων, διαφήμιση ή καταναλωτισμό. Η αλήθεια όμως είναι ότι κατ' ουσία έχουμε ελάχιστη γνώση στο τι πραγματικά είναι το Μάρκετινγκ σήμερα. Το πόσο γρήγορα διαδίδεται φαίνεται από το ότι υπάρχουν αρκετά ελληνικά προπτυχιακά ή μεταπτυχιακά τμήματα Πανεπιστημίων, που το εντάσσουν στα προγράμματα σπουδών και το διδάσκουν ως βασικό αντικείμενο. Μάρκετινγκ στην Εκπαίδευση ή Εκπαιδευτικό Μάρκετινγκ ή Μάρκετινγκ Εκπαίδευσης είναι μια διαδικασία κατά την οποία ένα εκπ/κό σύστημα, με συντονισμένες μεθόδους διακρίνουν, προβλέπουν και ικανοποιούν τις επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα και προπαντός τις παροντικές και μελλοντικές ανάγκες των εκπαιδευόμενων, προσαρμόζοντας τις υπηρεσίες τους με τρόπο επωφελή και αποδοτικό γι' αυτούς και για το κοινωνικό σύνολο (Kotler & Fox 1995). Ένας άλλος συνεντευξιαζόμενος Σ4 δεν έδωσε καμία απάντηση αναφορικά με το μάρκετινγκ ενώ ένας άλλος αναφέρει το εξής: **« Ο όρος «σχολικό μάρκετινγκ» δεν είναι δόκιμος για την εκπαίδευση. Έτσι μιλάμε κατά προσέγγιση και προσπαθούμε να ακολουθούμε τις νέες τάσεις δίχως επίσημη επιμόρφωση. Σ5».**

Σύμφωνα με τις βάσεις του σύγχρονου Μάρκετινγκ και κατ' επέκταση του Μάρκετινγκ στην Εκπαίδευση, θα έπρεπε να διερευνηθεί, πόσο μια τέτοια εφαρμογή θα εύρισκε σύμφωνους τους εκπαιδευτικούς (Πετράκης 1989). Όπως αναφέρθηκε ήδη, πολλοί είναι που έχουν αρνητική εικόνα γι' αυτού του είδους τις Στρατηγικές, παρά την ύπαρξη πολύ σημαντικών λόγων για τον προσανατολισμό μιας υπηρεσίας ή επιχείρησης στο Μάρκετινγκ (Kotler Ph., 2000). Το παραπάνω εναρμονίζεται με την απάντηση που έδωσε ο Σ3 ο οποίος αναφέρει το εξής: **«Οι γνώσεις μου αναφορικά με τον σχολικό μάρκετινγκ είναι ελάχιστες. Ως διευθυντής πολλών χρόνων και γνωρίζοντας την καθημερινότητα των εκπαιδευτικών θεωρώ παράδοξο να επιβαρύνονται οι εκπαιδευτικοί με έξτρα δουλειά και ευθύνες. Σ3».**

Επιπρόσθετες απαντήσεις ερωτηθέντες είναι οι εξής:

Σ12 « Στα χρόνια υπηρεσίας που έχω, δεν έχω λάβει καμία επιμόρφωση περί θεμάτων σχολικού μάρκετινγκ ούτε κάποια ενημέρωση για διαχείριση καταστάσεων με μαθητές και γονείς Ρομά. Σ12»

Σ15 «Από τις συζητήσεις μου με άλλους διευθυντές που υπηρετών σε σχολικές μονάδες με μαθητές Ρομά καταλαβαίνω πως υπάρχουν προβλήματα σε όλες τις περιπτώσεις και όχι μόνο στο σχολείο στο οποίο είμαι εγώ. Είναι λυπηρό το ελληνικό κράτος να μην δίνει προτεραιότητα σε επιμορφώσεις εκπαιδευτικών για ζητήματα πλέον καθημερινότητας. Τα

θέματα επιμόρφωσης είναι στην κρίση του καθένα χωριστά. Δεδομένου της ηλικίας των περισσότερων διευθυντών δεν υπάρχει διάθεση για επιμόρφωση. Οπότε δεν είμαστε, τουλάχιστον οι περισσότεροι, ενήμεροι για θέματα σχολικού μάρκετινγκ και πόσο μάλλον για διαχείριση καταστάσεων αναφορικά με Ρομά πληθυσμούς. Σ15».

2^η θεματική ενότητα: Σχέδια- δράσεις εκπαιδευτικών

Είναι το Μάρκετινγκ στην εκπαίδευση ένα εργαλείο, που θα μπορούσε να φέρει καρπούς ή όχι; Μπορούμε να αναφέρουμε ως παράδειγμα το εξής που συνέβη σε σχολείο Α/θμιας Εκπ/σης του Ν. Αχαΐας σε συνεργασία με το Τμήμα Διοίκησης του Πανεπιστημίου Πατρών, την πρώτη πιλοτική του εφαρμογή. Έγινε λοιπόν έρευνα, με ερωτηματολόγιο σε δασκάλους (35 άτομα) και κατοίκους (70 άτομα) της περιοχής που μας ενδιέφερε. Το δείγμα ήταν τυχαίο και 67 ρωτήθηκαν: Ποια είναι τα τρία καλύτερα σχολεία της περιοχής; Στις τελευταίες θέσεις ήταν και το 2/θέσιο Δημοτικό σχολείο Λιμνοχωρίου Αχαΐας (σχολείο που τελικά επιλέχτηκε) και το επόμενο βήμα ήταν να ρωτηθούν εκπαιδευτικοί (32 άτομα) και κάτοικοι της περιοχής (84 άτομα) σχετικά με το συγκεκριμένο σχολείο, για το αν το γνωρίζουν και κατά πόσο θα το προτιμούσαν με πολύ χαμηλά αποτελέσματα, όπως φαίνεται από το παρακάτω «πλέγμα». Το Μάρκετινγκ δεν πρέπει να εφαρμοστεί στην δημόσια εκπαίδευση ανταγωνιστικά, Θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί με σκοπό μόνο την αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, σε συνεργασία και πνεύμα αλληλοβοήθειας με άλλα σχολεία της Ελλάδας ή του εξωτερικού. Πρέπει να διασφαλιστεί ο εκπαιδευτικός όσον αφορά τις επιπλέον υποχρεώσεις του, που μπορεί να προκύψουν με την διεύρυνση του έργου του, να δοθούν κίνητρα και να προστατευθεί από καταστάσεις, που αυξάνουν το εργασιακό άγχος. Να γίνει η κατάλληλη εκπαίδευση και τις θέσεις κλειδιά στο σχεδιασμό και εφαρμογή του Μάρκετινγκ, να τις αναλάβουν τα κατάλληλα άτομα, που θα έχουν υποχρεωτικά γνώσεις Μάρκετινγκ και γνώσεις Παιδαγωγικής και Διδακτικής. Να είναι δηλαδή άτομα από το χώρο της εκπαίδευσης διότι θα είναι καλύτεροι γνώστες του αντικειμένου, και θα γίνουν πιο εύκολα αποδεκτοί από τους εκπαιδευτικούς. Οργανωμένη αντίσταση, αργή μάθηση και γρήγορη λήθη. Ο Σ4 δεν μπόρεσε να δώσει ούτε σε αυτή την ερώτηση απάντηση, δήλωσε απόλυτη άγνοια. Ο Σ5 έδωσε μια απάντηση η οποία αποδυνκνύει την γενική γνώση του όρου και κατά συνέπεια της εφαρμογής του σχολικού μάρκετινγκ *«Συμμετοχή και διάλογος με κοινωνικούς φορείς σε συνεργασία με τον διευθυντή εκπαίδευσης. Στο θεωρητικό τομέα ο σχεδιασμός γίνεται με σχετική ευκολία και πρακτικά συναντούμε διάφορα εμπόδια που αφορούν κυρίως εξωτερικούς παράγοντες όπως το θεσμικό πλαίσιο παρέμβασης, η καλύτερη οργάνωση της*

σχολικής μονάδας». «Από την αρχή της θητείας μου ως Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου δεν έχω σχεδιάσει ποτέ πλάνο σχολικού μάρκετινγκ, ούτε κάποιος άλλος συνάδερφος. Όμως είμαι θετικός σε σχετικές προτάσεις Σ3». «Στα πλαίσια της πρακτικής άσκησης στο μεταπτυχιακό που πραγματοποίησα, έπρεπε να βρούμε τρόπους ώστε να μειώσουμε τη σχολική διαρροή των μαθητών Ρομά που έρχονται στο σχολείο μας από τον οικισμό Αγίας Σοφίας Διαβατών. Εκπονήθηκε και εφαρμόστηκε ένα σχέδιο που περιελάμβανε επισκέψεις στα σπίτια των μαθητών, συζήτηση με τους γονείς ώστε να καταλάβουν τη σημασία της φοίτησης των παιδιών τους στο σχολείο, συνεργασία με τους διαμεσολαβητές του οικισμού ώστε να περνούν από τα σπίτια των μαθητών το πρωί και να τους ξυπνούν για να μη χάνουν το λεωφορείο, συνεργασία με τους οδηγούς και συνοδούς των λεωφορείων, καταγραφή των παρουσιών και των απουσιών και στο τέλος επιβράβευση των «συνεπών» μαθητών και επικοινωνία με τους γονείς των μαθητών «μη συνεπών» μαθητών.Σ1».

«Δεν έχω ανάλογη εμπειρία σε διαδικασίες σχεδιασμού πλάνου μάρκετινγκ σε σχολική μονάδα στην οποία έχω υπηρετήσει. Σ6».

Ο ρόλος και το έργο του διευθυντή είναι αδιαμφισβήτητης σημασίας. Έρευνες για τα αποτελεσματικά σχολεία έχουν αναδείξει ως έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες της επιτυχίας τους το διευθυντή, ο οποίος καλείται, να λειτουργήσει ως φορέας αλλαγών, καινοτομιών, διαμόρφωσης εσωτερικής κουλτούρας και οράματος. Μπορεί, αποκτώντας βασικές δεξιότητες, να υποδέχεται την κεντρική εκπαιδευτική πολιτική και να συνδιαμορφώνει με το σύλλογο διδασκόντων την «εσωτερική» πολιτική του σχολείου, εξυπηρετώντας τις ανάγκες των μαθητών για διδασκαλία, μάθηση και διαπαιδαγώγηση και τις ποικίλες απαιτήσεις που προκύπτουν από το κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής της. Η συμβολή του διευθυντή μιας σχολικής μονάδας και ο ρόλος του στην πρόοδο και την εξέλιξη της επισημαίνονται σε σχετικές έρευνες ως οι σημαντικότεροι παράγοντες της αποτελεσματικότητάς της. Η διεύθυνση του σχολείου αποτελεί ιδιαίτερη λειτουργία στο χώρο της εκπαίδευσης(Αναγνωστοπούλου,2001). Για να μπορέσουν τα σχολεία να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις και να ανταποκριθούν στο ρόλο και τη σημασία τους ως θεσμοί αγωγής και παιδείας χρειάζεται η παρουσία μιας ηγετικής φυσιογνωμίας, ικανής, δημιουργικής και παραγωγικής. Το βασικότερο ίσως χαρακτηριστικό του αποτελεσματικού διευθυντή, είναι η ικανότητά του να δημιουργεί στη σχολική του μονάδα ένα ζεστό, θετικό κλίμα μάθησης. Όταν συμβαίνει αυτό, δημιουργείται μια θετική αυτοεικόνα του σχολείου στενά συνδεδεμένη με την αυτοεικόνα του διευθυντή για το άτομό του και τις ικανότητές του (Πασιαρδής, 1995). Η κατάρτιση και η επιμόρφωση των στελεχών της εκπαίδευσης είναι για όλα τα

εκπαιδευτικά συστήματα θεσμός στρατηγικής σημασίας, διότι έτσι επαναπροσδιορίζεται συνεχώς και δυναμικά η σχέση του εκπαιδευτικού στελέχους με το εργασιακό του περιβάλλον και ενδυναμώνεται η συνεχής προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη και εξέλιξή του. Επίσης, μέσω αυτής η ανάπτυξη και εξέλιξη του προσωπικού που ηγείται και του οργανισμού που διευθύνει. (Αθανασούλα-Ρέππα, 2001). Οι διαρκείς αλλαγές στην εκπαίδευση έφεραν την ανάγκη «επαγγελματοποίησης» των στελεχών της εκπαίδευσης και καταγράφεται σε όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ανδρέου, 2004). Όπως αναφέρει ο Ανδρέου (1999) τα συστήματα διαρκούς επιμόρφωσης δεν εμφανίζονται ενιαία στον Ευρωπαϊκό χώρο. Όλα τα κράτη διαθέτουν νομοθετικό πλαίσιο για τη συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Οι επιμορφωτικές δράσεις απευθύνονται σε ομάδες/στόχους σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα. Στην Ελλάδα η κατάρτιση και επιμόρφωση των στελεχών της εκπαίδευσης ακολούθησε ιστορικά την πορεία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, καθώς τα στελέχη της εκπαίδευσης προέρχονται από το σώμα των εκπαιδευτικών. Με την εισαγωγή αντίστοιχων μαθημάτων στις προπτυχιακές σπουδές των σχολών που εκπαιδεύουν και καταρτίζουν μελλοντικούς εκπαιδευτικούς γίνεται η αρχή της εκπαίδευσης και σε τομείς διαφορετικούς της παιδαγωγικής. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη λειτουργία ενός Προγράμματος Σπουδών Επιλογής (ΠΣΕ) του Πανεπιστημίου Αθηνών «Διαχείριση Ανθρωπίνων Πόρων και Διοίκησης», στο οποίο περιλαμβάνεται και μια κατεύθυνση Διοίκησης Εκπαίδευσης και Έρευνας. Επίσης με την εισαγωγή μαθημάτων στα προγράμματα μετεκπαίδευσης (Διδασκαλεία Δημοτικής Εκπαίδευσης) των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και στα προγράμματα επιμόρφωσης μακράς διάρκειας των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με την οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων στα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (ΠΕΚ) και στη σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (ΣΕΛΕΤΕ), με την οργάνωση και λειτουργία δυο μεταπτυχιακών προγραμμάτων (ένα στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο «Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων» και το άλλο στο παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών «Εκπαιδευτική Πολιτική και Διοίκηση. Η επιμόρφωση εκπαιδευτικών, ή καλύτερα η ανάπτυξή τους (development), έχει οριστεί ως: «Ευκαιρίες που προσφέρονται στους εκπαιδευτικούς για να αναπτύξουν γνώσεις και δεξιότητες, προσεγγίσεις και διαθέσεις για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους στην τάξη και σε φορείς κατάρτισης» (Loucks-Horsley, 1996). Επιπρόσθετες απαντήσεις:

Σ12 «Είναι θεωρώ πλήρως αποδεκτό πως ο ρόλος του διευθυντή, ανεξάρτητα από το αν υπάρχουν Ρομά μαθητές ή όχι, είναι καθοριστικός. Όταν στο σχολείο φοιτούν μαθητές

άλλης κοινωνικής ομάδας καταλαβαίνουμε πως οι αρμοδιότητες του διευθυντή και οι ευθύνες του αυξάνονται. Μπορεί να μην έχω γνώσεις μάρκετινγκ, προκειμένου να στηριχθώ σε αυτές, κατανοώ όμως πως θα ήταν πολύ βοηθητικός αρωγός. Σ12»

3^η θεματική ενότητα: Συχνότητα φοίτησης Ρομά μαθητών

Ποια είναι η σχέση των Ρομά με την εκπαίδευση; Ισχύει το cliché πως οι Ρομά δε νοιάζονται για το σχολείο και απέχουν από τις εκπαιδευτικές διαδικασίες συνειδητά; Τα ερωτήματα αυτά προκειμένου να απαντηθούν πρέπει να εξεταστούν και από τις δύο όψεις. Ο Χέγκελ αναφέρει πως, ο άνθρωπος «παράγει/εμφανίζει» τον εαυτό του μέσω της σκέψης (Arendt, 2000). Το διαλεκτικό σχήμα, λοιπόν, των δύο κοινωνικών κατασκευών, που εκφράζονται ως σχέσεις θέσης - αντίθεσης Ρομά και μπαλαμέ στο πεδίο της εκπαίδευσης, αποτελεί ενεργή αντίσταση της μειονοτικής ομάδας στην ένταξη και η περιθωριοποίησή της. Το θέμα της γλώσσας του σχολείου καθορίζει σε υψηλό βαθμό τη νοηματοδότηση του σχολείου από τις μειονοτικές ομάδες και την επίδοση των παιδιών, όπως αναδύθηκε και από τις συνεντεύξεις. Γι' αυτό το θέμα έγινε μια προσπάθεια προσέγγισης των δικαιωμάτων των γλωσσών υπό το πρίσμα των μειονοτικών δικαιωμάτων, βασισμένο σε εργασία του Βάσκου νομικού Xavier Arzoz, *The Nature of Language Rights* (Arzoz, 2006). Το πόσο σηματοδοτεί η γλώσσα την ταύτιση του σχολείου με την βασική κοινωνική ομάδα και σε ποιο βαθμό επηρεάζει τους μαθητές και τις μαθήτριες μια μειονότητας εξετάστηκαν με τα θεωρητικά εργαλεία μιας έρευνας ενός Αφροαμερικανού ανθρωπολόγου, του John Ogbu, στο *Understanding Cultural Diversity and Learning* (Ogbu, 1992). Αναφορικά με την γλώσσα ανέφερε ο Σ13 *«Η γλώσσα είναι, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια φοίτησης, ένας σημαντικός λόγος που τα παιδιά νιώθουν απομονωμένα και ίσως σε δύσκολη θέση. Όμως, τουλάχιστον στο σχολείο που βρίσκομαι εγώ, η διάθεση και η καλή δουλειά των εκπαιδευτικών δεν μπορεί να δικαιολογήσει την αποστασιοποίησή τους. Επομένως, σε πολλές περιπτώσεις, το θέμα της γλώσσας ίσως είναι απλώς πρόφαση. Σ13»*. Στα πλαίσια αυτής της εργασίας θα παρουσιαστούν οι ιδιαίτεροι τύποι ορισμένων μειονοτικών θέσεων και το πως επηρεάζουν τη σχέση των μειονοτικών ομάδων με την εκπαίδευση. Ως αποτέλεσμα της όξυνσης των κοινωνικών συγκρούσεων μέσω των αντισιγανικών εκφράσεων είναι ο δρόμος αυτών των παιδιών προς τη σχολική γνώση κάποιες φορές να βρεθεί κλειστός. Ο αντισιγανισμός είναι σε θέση να πάρει τα χαρακτηριστικά του ξεκάθਾਰου αποκλεισμού των Ρομά από το σχολείο. Σε σχολείο στον Ασπρόπυργο, δόθηκε η εξής λύση, η δημιουργία ενός «σχολείου γκέτο» μόνο για Ρομά μαθητές και μαθήτριες. Ο εθνοκεντρικός χαρακτήρας του ελληνικού σχολείου

και η μηδενική ευελιξία του στην πολυπολιτισμικότητα από μόνα τους συντελούν στο να φαντάζει το ελληνικό σχολείο απρόσιτο σε μειονότητες (Ασκούνη, 2001). Αυτό οδηγεί πολλές μειονοτικές να συνδέουν τη σχολική γνώση με την κυρίαρχη κοινωνική ομάδα, με αποτέλεσμα να αντιστέκονται σε αυτήν (Ogbu, 1992). Μπορούμε να αντιληφθούμε τις εκτάσεις των κοινωνικών συγκρούσεων και να αναλογιστούμε τα όρια που μπορούν να φτάσουν οι δηλώσεις των Ρομά σε ερευνητές της κυρίαρχης κοινωνικά ομάδας. Πέρα από τα κοινά χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους Ρομά ανά τον κόσμο, κατατάσσοντάς τους σε πληθυσμό με κοινή γεωγραφική και ιστορική καταγωγή, αυτό που φαίνεται να συνδέει τους τσιγγανικούς πληθυσμούς είναι η ίδια κοινωνική θέση. Η παρουσία και η τοποθέτηση πληθυσμών Ρομά στο περιθώριο είναι εμφανής σε όλες τις ιστορικές περιόδους. Η εξασφάλιση της επιβίωσης ωθεί τους Ρομά σε διαρκή μετακίνηση και νομαδικό τρόπο ζωής. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πολωνός ιστορικός B. Geremek «Ο πλάνητας βίος δεν αποτελεί απλώς μια από τις εκφάνσεις του κοινωνικού περιθωρίου, αλλά αντιστοιχεί κατεξοχήν στο περιθώριο» (Βαξεβάνογλου, 2001, σελ. 96). Βλέποντας, την ιστορική διαδρομή των Ρομά θα τους αντικρίσουμε στην ιστορία του περιθωρίου κάθε κοινωνίας. Εξετάζοντας την πορεία των Ρομά στον ελλαδικό χώρο, συναντάμε τις πρώτες γραπτές αναφορές για πολυπληθείς ομάδες Ρομά ήδη από το 14ο αιώνα εγκατεστημένες κυρίως σε περιοχές της Πελοποννήσου (Fraser,1998), της Κέρκυρας (Τρουμπέτα,2008) και της Κρήτης (Μάρκου,2001). Ο γεωγραφικός κατακερματισμός σε μικρές τοπικές κοινωνίες ευνοούσε την ανάπτυξη των περιφερόμενων επαγγελμάτων, που ασκούσαν κυρίως οι περιθωριακοί πληθυσμοί μεταξύ αυτών και οι Ρομά. Βάση μελετών της περιόδου εκείνης, οι Τσιγγάνοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, συγκριτικά με αυτούς που κατοικούσαν στα ευρωπαϊκά εδάφη, ζούσαν ανενόχλητοι με τους υπόλοιπους πληθυσμούς(Fraser,1998). Κατά το 19ο και στις αρχές του 20ου αιώνα συνεχίζουν να συμμετέχουν σε μια ιδιαίτερη ιστορία που ασκούν τα λεγόμενα περιφερόμενα επαγγέλματα. Μαζί με τους άλλους πρόσφυγες στην Μικρασιατική Καταστροφή, μεγάλο μέρος τσιγγάνικου πληθυσμού φτάνει στην Ελλάδα, όπου ζει περιπλανώμενο με επαγγέλματα «του δρόμου». Σιγά σιγά ένα μέρος συγκεντρώνεται στην Αττική, όπου και εγκαταστάθηκε στα Πετράλωνα, στη Μάνδρα και λίγο αργότερα στην Αγία Βαρβάρα(Βαξεβάνογλου,2001). Σημαντικό ρόλο έπαιξε η καθυστέρηση της γενίκευσης του εκπαιδευτικού θεσμού στην Ελλάδα ως υποχρεωτικής εκπαίδευσης (1950). Πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα Τσιγγανόπαιδα «ταυτοποιούνται με την ένταξη του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον και τη μαθησιακή διαδικασία» (Χατζηηρήστου, 2004, σελ. 192). Ο ρατσισμός ως αίτιο και ως αποτέλεσμα της περιθωριοποίησης λειτουργεί ως εμπόδιο στον δρόμο των Ρομά για το σχολείο. Ταυτίζουν το σχολείο σε μεγάλο βαθμό με την

κυρίαρχη κοινωνική ομάδα. Στο άρθρο του John U. Ogbu περί μάθησης και πολιτισμικής ποικιλομορφίας, *Understanding cultural diversity and learning* (Ogbu, 1992), όπου πραγματεύεται τις εκπαιδευτικές διαδικασίες από την οπτική των μειονοτήτων, ο ρομισμός είναι πρώτα από όλα μια ταξικά προσανατολισμένη κατηγορία. Ο Χαβιέ Αρζόζ, Βάσκοσ ακαδημαϊκός, υποστηρίζει πως τα δικαιώματα των μειονοτήτων, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη σε μια ολοκληρωτική λογική. Ο ίδιος θεωρεί πως τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλοτριώνουν κάθε κοινωνική απαίτηση μειονοτικών δικαιωμάτων, η οποία δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη στο νομικό πλαίσιο των εθνών – κρατών με τη μια και επίσημη γλώσσα. Μιλώντας για επίσημη γλώσσα ένας συνεντευξιαζόμενος έδωσε την εξής απάντηση Σ14 *«Παρατηρώντας στην σχολική καθημερινότητα την δυσκολία επικοινωνίας, οι εκπαιδευτικοί των τμημάτων εκείνων, προσπάθησαν να μάθουν βασικές λέξεις και εκφράσεις, όπως και οι συμμαθητές τους. Στην αρχή ήταν πολύ ωραίο και οι μαθητές Ρομά ήταν πολύ χαρούμενοι. Όμως αυτό δεν κράτησε για πολύ. Οι μαθητές Ρομά θεώρησαν πως μπορούν να μιλούν μόνο τη γλώσσα τους και δεν έδιναν σημασία στην ελληνική γλώσσα. Σ14»*. Επομένως τα γλωσσικά δικαιώματα παραμερίζονται μαζί με τα υπόλοιπα μειονοτικά δικαιώματα, αφού όποτε μια ατομικότητα ή μια κοινωνική ομάδα έχει μια απαίτηση ή κάποια διεκδίκηση καταλήγει σε δικαιωματικό λόγο για ανθρώπινα δικαιώματα (Arzoz, 2006,). Πολλά έχουν κατά καιρούς αναφερθεί για να εξηγήσουν γιατί η πλειοψηφία των παιδιών Ρομά δεν παρακολουθεί το σχολείο κανονικά ή σταματούν πρόωρα ή δεν περιμένουν και πολλά από το σχολείο κτλ. Επιπρόσθετες απαντήσεις:

Σ11 «Η γλώσσα είναι μεγάλη δυσκολία για τα παιδιά αυτά. Μπορούμε εύκολα να σκεφτούμε τον εαυτό μας σε ένα άλλο κράτος, αδυνατώντας να επικοινωνήσουμε. Όμως με έναν κατάλληλο σχεδιασμό, με προώθηση αυτού από το ίδιο το κράτος και το υπουργείο μπορούν να γίνουν πολλές αλλαγές και τα παιδιά αυτά να μπορούν να μάθουν την ελληνική γλώσσα πιο εύκολα. Έχοντας κάνει επιμόρφωση αναφορικά με το σχολικό μάρκετινγκ, θεωρώ πολύ εύκολο να αναπτυχθούν σχέδια μάρκετινγκ αναφορικά με το ζήτημα της γλώσσας και όχι μόνο. Σ11»

Σ14 «Πραγματικά, μετά από τόσα χρόνια υπηρεσίας δεν μπορώ να σκεφτώ έναν αποτελεσματικό τρόπο ως προς την διαφορά της γλώσσας. Θεωρώ πως η ίδρυση ειδικών τμημάτων θα ήταν ένας αποτελεσματικός τρόπος, δίχως όμως να μπορώ να υποστηρίξω απολύτως και επιστημονικά την άποψή μου Σ14».

4^η θεματική ενότητα: Σχέσεις εκπαιδευτικών και γονέων-κηδεμόνων μαθητών Ρομά

Η εκπαίδευση, αποτελεί ένα ολόκληρο δίκτυο σχέσεων, τόσο στο επίπεδο των ατόμων, όσο και των ομάδων. Η εκπαίδευση συνδέεται με την ευρύτερη κοινωνική δομή αποδίδοντας κοινωνικό status στα άτομά του. Αναγκαίο είναι να υπογραμμιστεί αφενός η υψηλή ρυθμιστικότητα της εκπαίδευσης όσον αφορά στη συμμετοχή σε υλικά και μη υλικά αγαθά όπως είναι το επάγγελμα και αφετέρου το δεδομένο πως αποτελεί ένα από τα βασικότερα κριτήρια κατάταξης των ατόμων σε ομάδες γοήτρου (Κανακίδου, 1997). Για αυτούς το σχολείο είναι ένας ξένος θεσμός. Το σχολείο αντιπροσώπευε ρόλους, πρότυπα και συμπεριφορές ξένες προς την τσιγγάνικη ταυτότητα και κουλτούρα. Ο Σ11 αναφέρει **«Αναφορικά με τους γονείς και τους κηδεμόνες, μία φορά μου έχει τύχει να μιλήσω μαζί τους και να συνεννοηθώ απολύτως και έτσι να έχουμε μια ομαλή χρονιά, δίχως απουσίες και δίχως άλλα ζητήματα. Ήταν ιδιαίτερα συνεργάσιμοι μαζί μου αλλά και με την δασκάλα της τάξης. Συμμετείχαν σε όλες τις δράσεις του σχολείου ακόμα και στα πάρτι των συμμαθητών του παιδιού τους. Σ11»**. Δεν υφίσταται σχέση μεταξύ σχολικής και οικονομικής επιτυχίας ούτε σχολικής και κοινωνικής επιτυχίας. Αντίθετα θα μπορούσε κάποιος να πει πως το σχολείο αποτελεί ένα εμπόδιο στην οικονομική και κοινωνική επιτυχία. Σχετικά με αυτή την άποψη ανέφερε ο Σ14 **«Οι γονείς Ρομά έχουν ο πρωταρχικό σκοπό την οικονομική τους κατάσταση. Έτσι, είτε καταλαβαίνουν το καλό του σχολείου είτε όχι δεν τους απασχολεί και παρουσιάζονται αντίθετοι Σ14»**. Το παιδί χάνει πολύτιμο χρόνο κατά τον οποίο θα μπορούσε να αποκτήσει τις γνώσεις και να αναβαθμίσει τις δεξιότητες. Αντίθετα πρέπει να προσπαθεί για την πρόοδό του και να αντιμετωπίζει και προβλήματα ενσωμάτωσης στη δική του ομάδα (Βασιλειάδου & Παυλή-Κορρέ, 1998). Το σχολείο συνήθως αρνείται και απορρίπτει το τσιγγανόπαιδο, αρνείται και απορρίπτει την εμφάνισή του, τη μητρική του γλώσσα, την κουλτούρα του, τις δεξιότητές και τις εμπειρίες του. Έτσι παραπονούνται για την έλλειψη σεβασμού της κουλτούρας τους από το επίσημο σχολικό σύστημα (Βασιλειάδου & Παυλή-Κορρέ, 1998). Για αυτούς η γνώση έρχεται από την πράξη και όχι μέσω θεωρητικής διδασκαλίας. Στην κοινωνία των Ρομά οι σπουδές δεν συνδέονται με την επαγγελματική αποκατάσταση, επομένως δεν αποτελούν βασικό μέλημα της οικογένειας, όπως συμβαίνει στην υπόλοιπη ελληνική κοινωνία (Εξαρχος, 1998). Οι χαμηλές τους επιδόσεις μπορεί να προβάλλουν σε «προβληματική» συμπεριφορά, αρνούμενα το σχολείο ή μη θέλοντας να συμμετάσχουν στο παιχνίδι της υπακοής, η οποία αντιμετωπίζεται με τιμωρία και καταλήγοντας σε έναν φαύλο κύκλο (Λυδάκη, 1998: 285-287, 292). Πολύ σημαντικό είναι να αναφερθεί πως οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί Ρομά στο σχολείο αποδίδονται κατά κύριο λόγο στους εκπαιδευτικούς, σε βιολογικά χαρακτηριστικά αντί σε κοινωνικά περιοριστικά χαρακτηριστικά. Ευθύνη για τις δυσκολίες αυτές αποδίδεται από την

εκπαιδευτική κοινότητα αλλά και στην έλλειψη συμμετοχής της οικογένειας στην εκπαίδευση (Πεντέρη & Πετρογιάννης, 2009: 100-101). Σύμφωνα με τους Myers και Bhopal (2009), το γεγονός όπου οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία υποτιμούν τις προτεραιότητες που δίνουν οι Ρομά στην οικογένεια και την εργασία επιδεινώνει την δύσκολη σχέση Ρομά γονέων και σχολείου (Flecha & Soler, 2013). Οι γονείς τους φαντάζονται τον τρόπο συμπεριφοράς των «άλλων» προς τα παιδιά τους εχθρικό και θεωρούν πως στο σπίτι θα είναι περισσότερο ασφαλή (Λυδάκη, 1997 Myers & Bhopal, 2009). Αναφορικά με την εχθρικότητα προς τα παιδιά Ρομά αναφέρουν, ο Σ13 *«Οι γονείς συνήθως έρχονται από την αρχή έχοντας αμυντική και ταυτόχρονα επιθετική στάση, θέλοντας μάλλον να προλάβουν τυχόν ρατσιστική διάθεση. Έτσι δημιουργείται άσχημη κατάσταση, η οποία ασφαλώς δεν ευνοεί τους μαθητές.Σ13»*.

Επιπρόσθετες απαντήσεις:

Σ1 «Δεν υπάρχει συνεργασία με τους γονείς των μαθητών αυτών εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων. Οι επαφές που γίνονται είναι όταν έρχονται ζητώντας να εγγραφούν ή να πάρουν βεβαίωση φοίτησης, όταν τους τηλεφωνώ σε περίπτωση απουσίας του μαθητή για αρκετές μέρες ή όταν τους επισκέπτομαι στον οικισμό. Οι πατέρες είναι συνέχεια στη «γύρα» καθώς δουλεύουν κυρίως με σίδερα ενώ οι μητέρες στο σπίτι.»

Σ9 «Και στις δύο προαναφερόμενες περιπτώσεις η συνεργασία με τους γονείς είναι στοιχειώδης έως ανύπαρκτη. Οι γονείς δείχνουν υπερβολικό ενδιαφέρον μόνον σε περίπτωση ατυχήματος ή ασθένειας του παιδιού, όχι πάντα χωρίς να παραπονιούνται για το ότι πρέπει να έρθουν. Σε κάθε άλλη περίπτωση δεν εμφανίζονται στο σχολείο ή δείχνουν να μην αντιλαμβάνονται την σπουδαιότητα των συστάσεων, που τους γίνονται. Επίσης δεν είναι δυνατή κανενός είδους συνεργασία όσον αφορά στον τρόπο μελέτης στο σπίτι. Οι γονείς θεωρούν ότι η διαδικασία μάθησης ολοκληρώνεται στο σχολείο.»

Σ4 «Οι γονείς και κηδεμόνες τις περισσότερες φορές ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις και στις ενημερώσεις του σχολείου, συνήθως «ακούνε» τις εντολές, τις παρατηρήσεις και τις κατευθύνσεις των εκπαιδευτικών, ανεξάρτητα εάν τις εφαρμόζουν ή όχι. Συνήθως είναι συνεργάσιμοι ενδεχομένως εξωτερικοί παράγοντες επηρεάζουν την προσαρμογή τους στην σχολική ζωή.»

Σ4 «Η συνεργασία μαζί τους έχει να κάνει με την οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης. Από την αρχή που εμφανίζονται γίνεται προσπάθεια να πειστούν για το καλό των παιδιών τους να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στη φοίτηση. Γίνεται προσπάθεια να πειστούν για τα οφέλη

του εμβολιασμού και κλείνεται με τις αρμόδιες υπηρεσίες ανάλογο ραντεβού όπου εξετάζεται το παιδί και προσκομίζεται το ΑΔΥΜ. Γίνεται επίσης προσπάθεια να υπάρχει από την πλευρά τους ένας σύνδεσμος που θα φανεί χρήσιμος όταν ένα παιδί απουσιάζει για μέρες.»

Σ4 «Αντίστοιχα η συνεργασία με τους γονείς ποικίλει. Το κλειδί στην όλη υπόθεση είναι να κερδίσεις την εμπιστοσύνη τους και να τους δείξεις το δρόμο μέσα από το σχολείο για να μπορέσουν τα παιδιά τους να έχουν ένα καλύτερο μέλλον. Άλλοι σε εμπιστεύονται ευκολότερα και γρηγορότερα και άλλοι είτε λόγω δυσπιστίας είτε λόγω του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν καθημερινά, αθετούν το λόγο τους και τις υποσχέσεις για συνεχή φοίτηση των παιδιών τους στο σχολείο και με φτηνές δικαιολογίες κάθε φορά προσπαθούν να σε πείσουν για περισσότερη ανοχή από μέρους σου.».

5^η θεματική ενότητα: Λόγοι απουσιών

Τα παιδιά Ρομά είτε δεν εγγράφονται και δεν φοιτούν ποτέ στο σχολείο, είτε εγγράφονται αλλά έχουν απογοητευτική σχολική εμπειρία και φτωχές επιδόσεις με αποτέλεσμα να διαρρέουν από το σχολείο σε μεγάλο ποσοστό. Αναφορικά σημειώνει ο Σ 14 *«Είμαι πολλά χρόνια στο σχολείο, δεν υπήρχε περίπτωση μαθητή που να μην εξάντλησε τις απουσίες στο πρώτο τρίμηνο. Οι γονείς πάντα έλλειπαν και έτσι δεν είχαμε επικοινωνία. Οπότε δεν γνωρίζαμε και τους λόγους, στις περισσότερες φυσικά περιπτώσεις. Υπήρχαν περιπτώσεις όπου οι γονείς ήταν πλανόδιοι πωλητές και δεν μπορούσαν να αφήσουν πίσω τα παιδιά τους».* Συχνά, μάλιστα, ακόμη και όταν καταφέρνουν να ολοκληρώσουν τη σχολική τους πορεία, οι πραγματικές τους γνώσεις δεν αντιστοιχούν στο πιστοποιητικό φοίτησής τους. Ένας λόγος σχολικής διαρροής των παιδιών Ρομά είναι ότι ο χρόνος παραμονής τους στο σχολείο συμπιέζεται σημαντικά: η είσοδός τους στο σχολείο είναι όψιμη και έξοδός τους πρόωρη. Όσον αφορά την είσοδο, παρόλο που η φοίτηση στο νηπιαγωγείο είναι υποχρεωτική από το 2006, πολύ λίγα παιδιά Ρομά φοιτούν στην προσχολική εκπαίδευση. Γιατί συμβαίνει αυτό; Η κυρίαρχη άποψη είναι ότι οι Ρομά είναι υπερπροστατευτικοί με τα μικρά τους και δεν τα στέλνουν χωρίς σχολείο. Από τη μεριά των Ρομά οι αρνητικές εμπειρίες τους από το σχολείο τους κάνει δικαιολογημένα δύσπιστους και διστακτικούς να εμπιστευθούν τα μικρά τους στο σχολείο φοβούμενοι ότι δεν θα έχουν ισότιμη μεταχείριση. Ωστόσο, στη δική μας έρευνα σε γυναίκες Ρομά, φάνηκε ότι έχουν συνειδητοποιήσει τη σημασία της προσχολικής εκπαίδευσης ως παράγοντα κοινωνικοποίησης στη σχολική κουλτούρα και ως μέσο κατάκτησης της κυρίαρχης γλώσσας. Είναι ενδεικτική η παρατήρηση μιας μητέρας Ρομά: Τα

παιδιά των Τσιγγάνων είναι ανέμελα, ατίθασα. Τα παίρνεις απ' το χεράκι και τα βάζεις στην πρώτη τάξη. Δεν εξοικειώνεται εύκολα. Άρα; Από νήπιο μαθαίνει να ακούει τη δασκάλα, φτιάχνει μια εικόνα για το σχολείο. Να κάθεται σ' ένα χώρο ας πούμε και να μαθαίνει τα πραγματάκια, είτε με τις ζωγραφιές είτε αυτά που κάνουν στο νηπιαγωγείο. Χίλια δυο πράγματα κάνουνε. Και μια δεύτερη μητέρα συμπληρώνει Το νηπιαγωγείο κάνει πολύ μεγάλη δουλειά. Δηλαδή τα ετοιμάζει τα παιδιά στην πρώτη τάξη, να ξέρουνε τη γλώσσα τους τουλάχιστο, το κυριότερο. Άρα η βάση. Η έξοδος από το εκπαιδευτικό σύστημα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την πρόωρη ενηλικίωσή τους και την εγκατάλειψη του σχολείου είτε λόγω γάμου, είτε λόγω ανάγκης για εργασία. Το θέμα της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου λόγω γάμου, θεωρείται από την κυρίαρχη ομάδα ένα έθιμο που έχει καταστροφικές συνέπειες για την προσωπική εξέλιξη των παιδιών που το υφίστανται. Είναι αλήθεια ότι οι γάμοι αυτοί σχεδόν εκμηδενίζουν τις πιθανότητες φυσιολογικής ωρίμανσης και εξέλιξης του παιδιού και σχεδόν πάντα σημαίνουν υποχρέωση για δουλειά και εγκατάλειψη του σχολείου. Από τη μεριά των Ρομά: Παρόλο που τα τελευταία χρόνια η συνήθεια αυτή έχει αμβλυνθεί, κυρίως λόγω των έστω και λίγων θετικών παραδειγμάτων από παιδιά που φοίτησαν στην υποχρεωτική εκπαίδευση και είχαν καλύτερη εξέλιξη στη ζωή τους, ωστόσο συνεχίζει, όπως σε κάθε αποκλεισμένη ομάδα, η πιστή προσκόλληση στις παραδόσεις. Η απόρριψη που συχνά βιώνουν στο σχολείο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον συσπειρώνει τις αποκλεισμένες κοινότητες και τις στρέφει στην ασφάλεια και τη σιγουριά της παράδοσής τους. Η προσκόλληση στα ήθη και τα έθιμα τους δίνει αίσθηση ασφάλειας και προστασίας, το αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν Ρομά που έχουν συνειδητοποιήσει τις καταστροφικές επιπτώσεις του εθίμου, τουλάχιστον στο πλαίσιο της δυτικότερης λογικής και λειτουργίας της κοινωνίας, και το απορρίπτουν. Ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει την πρόωρη έξοδο από το σχολείο είναι οι ανάγκες βιοπορισμού. Από τη μεριά της κυρίαρχης ομάδας ακούγεται συχνά η άποψη ότι οι Ρομά εκμεταλλεύονται τα παιδιά τους και τα παίρνουν στη δουλειά νωρίς. Από τη μεριά των Ρομά, το ασταθές εισόδημα, οι ανυπέβλητες οικονομικές δυσκολίες, η φτώχεια και η εξαθλίωση της πλειοψηφίας των οικογενειών Ρομά αναγκάζουν τους γονείς να επιστρατεύουν όλες τις δυνάμεις της οικογένειας προκειμένου να τα βγάλουν πέρα. Άλλες φορές ακόμη και αν τα παιδιά δεν εργάζονται, οι μετακινήσεις ολόκληρης της οικογένειας προς αναζήτηση μεροκάματου είναι συχνές με αποτέλεσμα τα παιδιά να απουσιάζουν συχνά ή/και να σταματούν το σχολείο. Τα παιδιά Ρομά που έχουν εξασφαλισμένους τους οικονομικούς πόρους, και άρα και τη δυνατότητα να μπορούν να συμμετέχουν στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Τα παιδιά αυτά συχνά επίσης διαρρέουν, εφόσον το σχολείο δεν τα κάνει να

νώσουν ευπρόσδεκτα και δεν φροντίζει να τα εντάξει ισότιμα. Τέλος, μια πρόσθετη πτυχή του ίδιου ζητήματος είναι ότι ακόμη και τα ελάχιστα παιδιά που καταφέρνουν να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση, σπάνια βρίσκουν επαγγελματική απασχόληση που να τους πείθει για τη χρησιμότητα και ανταποδοτικότητα της εκπαίδευσης, καθώς πλήθος άλλων παραγόντων εμπλέκονται στη διαδικασία της οικονομικής και κοινωνικής κινητικότητάς τους, ακυρώνοντας ουσιαστικά την αξία της εκπαίδευσης (Λιεζουά, 1999: 214). Και παρόλο που το δικαίωμα στη εκπαίδευση είναι θεμελιώδες δικαίωμα κάθε παιδιού ανησυχητικά μεγάλος αριθμός παιδιών Ρομά εξακολουθεί να βρίσκεται έξω από την εκπαιδευτική διαδικασία. Είναι εξίσου σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι της ίδιας τάξης ανικανότητα είναι και αυτή του σχολικού συστήματος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες μιας ομάδας, που αποτελεί μέρος του κοινωνικο-πολιτισμικού πλουραλισμού της χώρας μας (στο Liegeois, 1992). Το ελλειμματικό μοντέλο που αποδίδει τα προβλήματα του εκπαιδευτικού αποκλεισμού των παιδιών Ρομά σε δικές τους ελλείψεις (π.χ. γλωσσικές, κοινωνικές, πολιτισμικές) εξακολουθεί να αποτελεί εργαλείο ανάλυσης της σχολικής πορείας των παιδιών Ρομά. Το γεγονός ότι πολλά παιδιά Ρομά ακόμη και σήμερα δεν εγγράφονται ποτέ στο σχολείο και ότι από όσα εγγράφονται, τα περισσότερα περιθωριοποιούνται και διακόπτουν τη φοίτησή τους, βαραίνει τις ίδιες τις οικογένειες Ρομά που συχνά κατηγορούνται ότι η απαξίωση του σχολείου είναι συνειδητή τους επιλογή. Το μοντέλο της ενοχοποίησης των θυμάτων για τις κακές τους επιδόσεις εφαρμόζεται με απόλυτη επιτυχία στην περίπτωση των Ρομά κερδίζοντας την κοινή γνώμη που ανακυκλώνει με διαφοροποιήσεις το ίδιο επιχείρημα: «Οι Τσιγγάνοι δεν κάνουν για το σχολείο!». Ένα επιχείρημα κάποιες φορές ωραιοποιημένο «Οι Τσιγγάνοι είναι πολύ ελεύθεροι για να μπουν σε καλούπια», άλλες φορές απροκάλυπτα ρατσιστικό «Ό,τι και να κάνεις, ο γύφτος θα παραμείνει γύφτος!» Χαμηλές επιδόσεις-χαμηλό γνωστικό και γλωσσικό επίπεδο Από τα πιο συχνά αναφερόμενα προβλήματα στη εκπαίδευση των παιδιών Ρομά θεωρείται το χαμηλό γλωσσικό και γνωστικό τους επίπεδο. Από τη μεριά της κυρίαρχης ομάδας τα παιδιά Ρομά δεν έχουν το γλωσσικό και το γνωστικό υπόβαθρο προκειμένου να ενταχθούν σε μια «κανονική σχολική τάξη». Από τη μεριά των Ρομά, τα παιδιά τους έχουν ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες. Όπως παρατηρεί μια μητέρα Ρομά: Είναι δύσκολο μαζί και οι δύο τσιγγάνικη και ελληνική οπότε θα έχουν και πρόβλημα στη γλώσσα, γραμματική, θα υπάρχουνε προβλήματα. Είναι ειδικά παιδιά. Τα παιδιά Ρομά κινούνται και διαμορφώνουν τις ταυτότητες τους ανάμεσα σε δυο πολιτισμούς και δυο γλώσσες. Για την ακρίβεια, στο περιθώριο του κυρίαρχου και στο δικό τους πολιτισμό. Μεγαλώνουν μιλώντας στο σπίτι και την κοινότητά τους τη ρομανί, ενώ παράλληλα στο πλαίσιο των καθημερινών οικονομικών

και πολιτισμικών ανταλλαγών τους με την ευρύτερη κοινότητα, μαθαίνουν να μιλούν την ελληνική γλώσσα. Όμως, το επίπεδο ανάπτυξης της ελληνικής είναι συνήθως χαμηλό, περιορίζεται στη βασική επικοινωνιακή επάρκεια (Βασικές Διαπροσωπικές Επικοινωνιακές Δεξιότητες, BICS) και καλύπτει ανάγκες επιβίωσης, ενώ είναι γνωστό ότι για αποτελεσματική λειτουργία στο σχολείο είναι απαραίτητη η ανάπτυξη της ακαδημαϊκής γλωσσικής επάρκειας (Γνωστική, Ακαδημαϊκή Γλωσσική Επάρκεια, CALP, Cummins, 2002: 99). . Επίσης οι συνθήκες και πρακτικές της ανατροφής των παιδιών Ρομά δεν τα εφοδιάζουν με γνώσεις που θεωρούνται αυτονόητες από το σχολείο, π.χ. δεν τους διαβάζει κανείς βιβλία για να κοιμηθούν το βράδυ, δεν έχουν μπλοκ και τετράδια για να μουτζουρώνουν και να ζωγραφίζουν. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν έχουν γνώσεις. Απλά, η χαμηλή επάρκεια στα ελληνικά και η έλλειψη εξοικείωσης με την κουλτούρα του σχολείου χαρακτηρίζεται χαμηλό γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο, καθώς ο λογαριασμός ξεκινά από αυτά που δεν ξέρει το παιδί για να ανταποκριθεί στο σχολείο και όχι από εκείνα, τα πολλά διαφορετικά, που ξέρει. Υπάρχουν, είναι γνωστές και δοκιμασμένες προσεγγίσεις που εμπλέκουν τα παιδιά στη μάθηση κτίζοντας πάνω στις δικές τους εμπειρίες, γνώσεις και στα δικά τους ενδιαφέροντα. Μπορεί κάθε σχολείο να τις εφαρμόσει πετυχαίνοντας την πρόοδο και επιτυχία κάθε παιδιού από όποια πολιτισμική, γλωσσική, κοινωνικοοικονομική ομάδα και αν προέρχεται; Μπορεί. Χρειάζεται να θέλει και να ξέρει. Ένα από τα πιο παρεξηγημένα θέματα στην εκπαίδευση Ρομά είναι το θέμα των προσδοκιών αυτών που έχει ή που θα έπρεπε να έχει το σχολείο για τα παιδιά Ρομά. Από τη μεριά της κυρίαρχης ομάδας είναι πολύ συνηθισμένη άποψη ότι για τα παιδιά Ρομά είναι αρκετό να μάθουν να γράφουν και να διαβάζουν, από τη στιγμή που έρχονται συχνά με καθυστέρηση στο σχολείο ή/και με ελάχιστη εξοικείωση με τη σχολική κουλτούρα. Έτσι, το σχολείο συχνά μειώνει τις προσδοκίες του με αποτέλεσμα τα παιδιά να περνούν τις τάξεις χωρίς να κατακτούν το επίπεδο γνώσεων που αντιστοιχούν σε κάθε τάξη. Από τη μεριά των Ρομά, οι χαμηλές προσδοκίες, η παιδαγωγική της φιλανθρωπίας που συχνά υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί για τα παιδιά τους συντελεί αρχικά στην περιθωριοποίηση και στη συνέχεια στην αποτυχία τους να συνεχίσουν και να ολοκληρώσουν τη εκπαίδευσή τους. Όπως παρατηρεί μια μητέρα Ρομά. Οι περισσότεροι δάσκαλοι νομίζω το λένε αυτό. Ξέρεις θα πάμε να διδάξουμε παιδιά στο Δενδροπόταμο, έτσι; Α, είναι Τσιγγανάκια. Ό,τι και να κάνουμε, δεν θα πάρουνε. Και μια δεύτερη μητέρα συμπληρώνει Ναι, γιατί, επειδή είναι Τσιγγάνος θα φύγει στην άλλη τάξη, δεν έμαθε, εντάξει, δεν πειράζει. Έχει κενά, δεν έχει κενά; Και δεν πάνε Γυμνάσιο, γιατί δεν έχουν τις δυνατότητες. Και αν δείτε το ποσοστό, τα ποσοστά που ξεκινάνε για Γυμνάσιο εγγραφές, μετά από τρεις μήνες όλα τα παιδιά μένουνε. Γιατί; Γιατί έχουνε κενά στη μάθηση. «Άδεια να αποτύχουν» αποκαλεί τη στάση αυτή των

εκπαιδευτικών η Ladson-Billings (2002) και επιμένει ότι οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να απαιτούν την επιτυχία από όλα τα παιδιά υιοθετώντας μια «πολιτισμικά κατάλληλη παιδαγωγική» μια παιδαγωγική που βασίζεται σε τρεις βασικές αρχές: α) εξασφάλιση της ακαδημαϊκής επιτυχίας όλων των παιδιών, β) στήριξη των πολιτισμικών και γνωστικών αποσκευών των παιδιών, έτσι ώστε η μάθηση στο σχολείο να αναδεικνύει και να ενσωματώνει την κουλτούρα του σπιτιού και της κοινότητας γ) ανάπτυξη της κοινωνικοπολιτικής συνείδησης των παιδιών, ώστε να κατανοήσουν τις δομικές και συμβολικές ρίζες της ανισότητας και της αδικίας και να χτίσουν σχέσεις αμοιβαιότητας και αλληλεγγύης μεταξύ τους. Η Purcell-Gates (2002) επιμένει ότι είναι απαραίτητο να πιστέψουμε όλοι/ες που ασχολούμαστε με την εκπαίδευση ότι τα παιδιά που προέρχονται από φτωχό περιβάλλον φέρουν, όπως και όλα τα παιδιά, τις ίδιες προοπτικές μάθησης: μαθαίνουν από τη γέννησή τους και έχουν ετοιμότητα για μάθηση. Με άλλα λόγια, δεν είναι «παιδιά σε κίνδυνο» αλλά «παιδιά που υπόσχονται την επιτυχία» (Swadener & Lubeck, 1995). Συνεχίζοντας, η Purcell-Gates αναφέρει την ιστορία μιας εκπαιδευτικού σε μια πρώτη τάξη δημοτικού σ' ένα σχολείο με φτωχά παιδιά αφροαμερικάνικης καταγωγής. Η Purcell-Gates περιγράφει την αρνητική εντύπωση που της προκάλεσε αρχικά η συμπεριφορά της εκπαιδευτικού, μια μέρα που ένα κοριτσάκι φανερά ταλαιπωρημένο δεν μπορούσε να μείνει ξύπνιο και κοιμόταν συνεχώς στο θρανίο του. Η δασκάλα την ξύπνησε μια φορά, δυο φορές και απαίτησε με αυστηρότητα να συμμετέχει στο μάθημα. Την τρίτη φορά που το κοριτσάκι αποκοιμήθηκε, η δασκάλα το ξύπνησε και το υποχρέωσε να μείνει όρθιο για να συμμετάσχει στη δραστηριότητα της τάξης. Στην ερώτηση της ερευνήτριας μήπως έδειξε μεγάλη σκληρότητα, η εκπαιδευτικός απάντησε: «Η ζωή είναι σκληρή γι' αυτά τα παιδιά, αλλά μπορούν να μάθουν, θα μάθουν, και είναι δουλειά μου να εξασφαλίσω ότι αυτό θα γίνει με τον πιο αποτελεσματικό για τα ίδια τρόπο» (σ. 137). Η εκπαιδευτικός αυτή δεν αμφέβαλε ούτε λεπτό ότι οι μαθητές και μαθήτριές της θα μάθαιναν και θα έφθαναν στο επίπεδο που όριζαν τα εθνικά κριτήρια για την τάξη, γιατί δεν άφηνε σε κανένα παιδί το περιθώριο να αποτύχει. Η σχέση του σχολείου και του σπιτιού χαρακτηρίζεται από προκαταλήψεις και επιφυλάξεις και από τις δυο πλευρές. Τα τείχη που ορθώνουν οι διαφορετικές κουλτούρες, εμποδίζουν την ουσιαστική συνεργασία ανάμεσα στα δύο μέρη. Έτσι, εκφράσεις όπως «τα Τσιγγανάκια δεν αγαπούν το σχολείο», «οι Τσιγγάνοι δεν στέλνουν τα παιδιά τους σχολείο» είναι εκφράσεις που σε διάφορους τόνους επικρατούν στην κυρίαρχη ρητορική. Από τη μεριά των Ρομά, οι απόψεις που εκφράζονται όλο και πιο συχνά από εκπροσώπους της ομάδας δεν συντηρούν αυτόν τον κυρίαρχο μύθο. Η σημερινή μητέρα, η Τσιγγάνα, έχει σκέψη, έχει όνειρα για τα παιδιά, να μάθουν γράμματα, τονίζει μια μητέρα Ρομά. Το ίδιο υποστηρίζει και

μια άλλη μητέρα Πρέπει να δοθούν ευκαιρίες σ' αυτούς τους ανθρώπους. Γιατί τα γράμματα είναι...η καθαριότητα λένε , είναι μισή αρχοντιά, η άλλη μισή; Τα γράμματα. Δεν είναι παράξενο που οι Ρομά έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στο σχολείο. «Οι Τσιγγάνοι,» εντοπίζει η Λυδάκη (1998) «πιστεύουν ότι τα παιδιά τους 'δεν μαθαίνουν', δεν είναι 'καλοί μαθητές' επειδή οι δάσκαλοι δεν τα προσέχουν όσο πρέπει και τα παραμελούν επειδή είναι Τσιγγανόπουλα.» Από την άλλη μεριά, οι εκπαιδευτικοί, απομονώνοντας τις σχολικές επιδόσεις και συμπεριφορές των παιδιών από την καθημερινή τους, συχνά αδυσώπητη, πραγματικότητα και χρησιμοποιώντας την οικεία σ' αυτούς κυρίαρχη οπτική, μοιραία τις παρερμηνεύουν. Για να δημιουργηθούν προοπτικές επιτυχίας, χρειάζονται αυθεντικές συνεργασίες που επικεντρώνονται σε σαφώς εκφρασμένες ανάγκες και προσδοκίες όλων των εμπλεκόμενων μερών. Βασικής σημασίας είναι το θέμα της ενημέρωσης και ενδυνάμωσης των εκπαιδευτικών, ώστε να λειτουργούν χωρίς προκαταλήψεις και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά την πρόκληση της εκπαίδευσης παιδιών Ρομά. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και γονείς Ρομά παραδέχονται ότι η εκπαίδευση των παιδιών Ρομά έχει ιδιαιτερότητες και χρειάζεται ειδικό χειρισμό. Αυθεντική πληροφόρηση για τα προβλήματα των παιδιών και των οικογενειών τους σε συνδυασμό με την κατάλληλη στήριξη και τον ειλικρινή διάλογο δημιουργούν το κατάλληλο κλίμα για συνεργασία. Ο εκπαιδευτικός που δουλεύει με παιδιά ΡΟΜΑ, παρατηρεί ο Oehle (στο Liegeois, 1992), χρειάζεται να εγκαταστήσει μια «διαλεκτική αλληλεπίδραση» με τα παιδιά, πράγμα που για να γίνει «χρειάζεται να καταλάβει όσο πιο βαθιά γίνεται το σύμπαν στο οποίο ζει το άλλο μισό της σχέσης». Μέσα στις απαραίτητες συνθήκες που χρειάζεται να τηρηθούν για την επιτυχία κάθε παρέμβασης στα παιδιά ΡΟΜΑ, ο Oehle συμπεριλαμβάνει: τον πλουραλισμό: τα παιδιά ΡΟΜΑ που παρακολουθούν στο σχολείο είναι κοινωνικά και οικονομικά ανομοιογενή και αυτό πρέπει να αντανακλάται στα προγράμματα που προσφέρονται στο σχολείο, την ευελιξία: οι διδακτικές προσεγγίσεις και οι διοικητικές ρυθμίσεις σε σχολεία με παιδιά Ρομά χρειάζεται να χαρακτηρίζονται από ευελιξία και δημιουργικότητα, τη λειτουργικότητα: η σειρά της προσφερόμενης γνώσης πρέπει να δομείται σύμφωνα με τον τύπο πρακτική-θεωρία-πρακτική, εξαιτίας των συγκεκριμένων τύπων σκέψης που αναπτύσσουν οι Ρομά στις κοινότητές τους και τη συνεχή αναθεώρηση και αναστοχασμό: η συνάντηση δύο πολιτισμών τόσο διαφορετικών όσο αυτών των Ρομά και των μη- Ρομά μέσα στο περιβάλλον του σχολείου απαιτεί μια ασταμάτητη διαδικασία διαπραγμάτευσης σε θέματα όχι μόνο παιδαγωγικά αλλά και κοινωνικά .Ασυνέχεια και αποσπασματικότητα των παρεμβάσεων για τους Ρομά. Μακροπρόθεσμοι στόχοι μας λοιπόν η ανάδειξη και η αξιοποίηση αποτελεσματικών δομών και υπηρεσιών, έτσι ώστε να μην ακυρώνονται γνώσεις και

εμπειρίες και να αποφεύγονται αστοχίες και λάθη του παρελθόντος. Ο στρατηγικός σχεδιασμός προγραμμάτων που απευθύνονται σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες είναι απαραίτητο να στοχεύει σε «ολόπλευρη προσέγγιση» και «πολυδιάστατη αντιμετώπιση» (Τσιάκαλος & Κογκίδου, 1991), πράγμα που εξασφαλίζει τόσο τη δημιουργική διάδραση των δραστηριοτήτων στην ίδια παρέμβαση, όσο και αμοιβαία συμπληρωματικότητα των επιμέρους δραστηριοτήτων. Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει για τη γραπτή απόδοση της γλώσσας των Ρομά, συνεχίζει να χρησιμοποιείται μόνο προφορικά. Η εκμάθηση και η μεταβίβασή της στις επόμενες γενιές γίνεται μέσω του προφορικού λόγου στα πλαίσια της κοινότητας των Ρομά. Έτσι, οι Ρομά χρησιμοποιούν τη ρομανί στην επικοινωνία τους με τα άλλα μέλη της κοινότητας και τη νεοελληνική για τις οικονομικές τους δραστηριότητες (Καραθανάση, 2000). Για γραφειοκρατικές υποθέσεις και τις οικονομικές συναλλαγές τους, οι Ρομά χρησιμοποιούν τη γλώσσα της χώρας στην οποία διαμένουν. Αποτελούν, λοιπόν μια δίγλωσση πληθυσμιακή ομάδα η οποία χρησιμοποιεί τη ρομανί για το κοινωνικό πλαίσιο της κοινότητας των Ρομά και την εθνική γλώσσα του κράτους για την αλληλεπίδραση της με την ευρύτερη κοινωνία (Παπακωνσταντίνου, 2000). Η γλώσσα των Ρομά είναι γλώσσα προφορικής παράδοσης. Λόγω της έλλειψης ενός κρατικού μορφώματος το οποίο θα δημιουργούσε τις κατάλληλες κοινωνικές προϋποθέσεις, η γλώσσα διασπάστηκε σε πολλές διαλέκτους, οι οποίες ποικίλουν αισθητά από τόπο σε τόπο επηρεασμένες έντονα από την εκάστοτε γλωσσική κοινότητα με την οποία έρχονταν σε επαφή. Οι ομιλητές της ρομανί είναι δίγλωσσοι ή τρίγλωσσοι λόγω του νομαδικού χαρακτήρα του βίου τους και κατά συνέπεια τα παιδιά συναντούν προβλήματα στην εκπαίδευσή τους και υπάρχει μεγάλο ποσοστό αναλφαβητισμού (Στέλλα- Μάζη, 2001).

Σχετικές απαντήσεις με την θεματική αυτή είναι:

Σ1 «Οι δικαιολογίες ήταν οι ίδιες. Άλλοτε μετακινήθηκαν σε άλλη περιοχή της Ελλάδας για κάποιο χρονικό διάστημα και δεν θεώρησαν απαραίτητο να πάρουν κάρτα φοίτησης ώστε να παρακολουθήσουν εκεί σχολείο. Άλλοτε ήταν στο νοσοκομείο ή άρρωστοι. Άλλοτε πέθανε κάποιος συγγενής τους και κρατούσαν πένθος. Πολύ συχνά επισκέπτονται την Μυτιλήνη (τάμα). Πάντως δεν θεωρούν μεγάλη προτεραιότητα το σχολείο».

Σ2 «Οι γονείς σε πρώτη φάση φαίνονται συνεργάσιμοι. Υπόσχονται τακτική φοίτηση των παιδιών τους. Στην πράξη όμως τις περισσότερες φορές δεν κρατούν τις υποσχέσεις τους. Μετακινήσεις σε περιοχές εμπορικού ενδιαφέροντος κατά τη διάρκεια της χρονιάς ή στη χειρότερη περίπτωση μετεγκατάσταση σε άλλη περιοχή είναι συχνά φαινόμενα. Γνωρίζουν και οι ίδιοι ότι η παρουσία τους στο σχολείο όταν συμβαίνουν έκτακτες καταστάσεις είναι

υποχρεωτική αλλιώς ειδοποιείται ο εισαγγελέας. Όταν φτάσουν στην έκτη τάξη, συνήθως τα κορίτσια τα παντρεύουν και έτσι σταματούν τελείως».

Σ4 «Οι δικαιολογίες σχετίζονται και με τον τρόπο ζωής που κάνουν αλλά και με την εν γένει κουλτούρα τους που αποπνέει μια αντισυμβατική και μια ιδιαίτερη αίσθηση ελευθερίας που έχουν. Το ότι κοιμούνται πολύ αργά το βράδυ έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να ξυπνήσουν νωρίς το πρωί.»

Συμπεράσματα

Από όλα τα παραπάνω αλλά και από την προσωπική εκπαιδευτική μας εμπειρία προκύπτει ότι το εκπαιδευτικό μάρκετινγκ βρίσκεται σε υψηλή και σημαντική θέση. Ακόμη και οι μη υποστηρικτές της άποψης αυτής μπορούν να το κατανοήσουν αν αντιληφθούν ότι ο σχεδιασμός της διδασκαλίας (σχέδιο μαθήματος) απαιτεί οργάνωση, βήματα, σχεδιασμό. Αυτό είναι απόδειξη ενός αφανούς μάρκετινγκ. Το μάρκετινγκ θα μας βοηθήσει να αποφύγουμε λάθη, απροσεξίες αλλά και να αντιμετωπίσουμε τυχόν απρόσμενα ζητήματα. Θεωρώ πως τα στάδια εφαρμογής του μάρκετινγκ και ειδικά η ανάλυση S.W.O.T. θα αναδείξουν τις αδυναμίες, θα επικεντρώσουν τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών στη ρίζα του προβλήματος και θα αναζητηθεί η πληρέστερη λύση. Οι καινοτομίες θα κάνουν ευχάριστη και δημιουργική τη φοίτηση και θα υποβοηθήσουν την πρόσκτηση γνώσεων, ιδεών και αξιών. Οι εφαρμογές καινοτομιών θα κάνουν και την καθημερινότητα και το έργο των εκπαιδευτικών πιο ευχάριστο και πιο ενδιαφέρον. Η συμμετοχή των σχολικών μονάδων στα εκπαιδευτικά προγράμματα Erasmus και etwinning θα τις φέρει σε επαφή με τη διεθνή εκπαιδευτική κοινότητα και θα δώσει πνοή και γνώση στην εξεύρεση λύσεων ως προς την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής. Πάνω από όλα όμως απαιτείται η κατάργηση των διακρίσεων από όλους τους εμπλεκόμενους στην αντιμετώπιση των Ρομά. Με την βοήθεια κατάλληλων προγραμμάτων θα γίνει πιο γρήγορη και πιο αποτελεσματική η ένταξη και η ενσωμάτωση των μαθητών αυτών στο σύνολο του σχολείου. Εκτός από την βοήθεια στην κοινωνική τους ζωή, θα διευκολυνθεί και η μαθησιακή τους πρόοδος. Οι καινοτομίες και ο παιγνιώδης ίσως τρόπος κάποιων μαθημάτων θα ενδυναμώσει το ενδιαφέρον τους και έτσι θα αντιμετωπιστεί η διαρροή.

Ιδιαίτερη λοιπόν έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ανάγκη ισότιμης διαχείρισης όλων των παιδιών στα σχολεία, στην εξεύρεση τρόπων αντιμετώπισης προβλημάτων- ζητημάτων. Συνεπώς καθίσταται σημαντική η χρήση και κατ' επέκταση η εφαρμογή αρχών μάρκετινγκ για τα ζητήματα αυτά.

Η φράση «ένα σχολείο για όλους» έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια, εννοώντας τη συμπερίληψη. Η συμπεριληπτική εκπαίδευση αποσκοπεί στην ισότητα μεταξύ όλων των μαθητών, στην αποφυγή και διαγραφή των διακρίσεων καθώς και του στιγματισμού. Στα σχολεία υπάρχουν μαθητές που διαφέρουν ως προς την εθνικότητα, το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ακόμα και τις ειδικές μαθησιακές ανάγκες. Σε κάποιες περιπτώσεις οι παραπάνω μαθητές δέχονται συμπεριφορές άνισες, είτε από τους εκπαιδευτικούς είτε από τους συμμαθητές τους. Η συμπερίληψη δίνει ιδιαίτερη σημασία στις ατομικές ανάγκες των μαθητών, γεγονός που βοηθά πολύ τους μαθητές Ρομά (Σιώζιου, 2008). Οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές καθώς και η κοινωνία διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην διαδικασία της συμπερίληψης, και στην προαγωγή ενός θετικού και δεκτικού κλίματος. Οι διευθυντές και οι δάσκαλοι με στόχο την δημιουργία θετικού κλίματος είναι καθοριστικής σημασίας. Οι ίδιοι οι μαθητές έχουν ενεργή θέση σε αυτές τις διαδικασίες και κατέχουν μεγάλη δύναμη. Μια σχολική μονάδα, σχεδιάζοντας σχέδια μάρκετινγκ μπορεί να συμπεριλάβει τα εξής (για την θετική αντιμετώπιση μαθητών Ρομά): α) διαμόρφωση αναλυτικού σχολικού προγράμματος προκειμένου να διευκολύνει τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, β) συνεργασία των εκπαιδευτικών, ακόμα και με συγκεκριμένες ειδικότητες πχ αν το παιδί υποστηρίζεται από τμήμα υποδοχής κ.α. (Χρυσικού, 2017), γ) συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους μαθητές για να διασφαλίζεται η άριστη σχέση μεταξύ συμμαθητών όπως επίσης και το ομαδικό πνεύμα και ο σεβασμός (Χόχωλης, 2016). Από την μεριά των μαθητών, σε ένα σχέδιο μάρκετινγκ θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνονται τα εξής: α) δημιουργία κλίματος συνεργασίας μεταξύ των μαθητών (οι μαθητές συνεργαζόμενοι μεταξύ τους για τις διάφορες εργασίες αναπτύσσουν ξεχωριστό κώδικα επικοινωνίας (Jorgensen et al., 2012), β) οι φωνές των μαθητών μπορούν να προάγουν κλίμα συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Οι μαθητές διατυπώνοντας απόψεις στην τάξη ενδυναμώνουν την ενεργητική συμμετοχή και παρακινούν και τους συμμαθητές τους να κάνουν το ίδιο. (Αγγελίδης, 2013). Επίσης, η κοινωνία, είναι άκρως σημαντική ως προς την δημιουργία συμπεριληπτικού κλίματος σε όλα τα σχολεία. Κοινωνία θεωρούμαστε όλοι μας, επομένως όλοι μας πρέπει να προετοιμάσουμε το έδαφος για να γίνει η συμπερίληψη δεκτή σε όλους: τους συναδέλφους, τους μαθητές, σε όλα τα σχολεία. Να την κάνει καθημερινότητα. Επιτακτική είναι λοιπόν η ανάγκη εξάλειψης του

ρατσισμού στα σχολεία ως προς τις ομάδες μαθητών Ρομά. Το εκπαιδευτικό μάρκετινγκ θα πρέπει να περιλαμβάνει προγράμματα πρόληψης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης (Παπαπέτρου και συν., 2013). Η κοινωνία είναι υπεύθυνη, μέσω των πρακτικών που υιοθετεί, ώστε το σχολείο να μην εστιάζει στον ανταγωνισμό, αλλά στην κοινωνική αποδοχή των μαθητών (Παπαστεργίου, 2017).

Το μάρκετινγκ είναι πλέον στη ζωή μας όχι μόνο από το χώρο των επιχειρήσεων και των αγορών. Καθημερινά κατακτά έδαφος ως επιλογή στρατηγικών και σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Κόμματα, οργανισμοί και υπηρεσίες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ιδιωτικά και μη. Στην εκπαίδευση το μάρκετινγκ μπορεί να σημαίνει κάτι άλλο από προώθηση προϊόντων, διαφήμιση ή καταναλωτισμό. Διαδίδεται πολύ γρήγορα και αυτό φαίνεται από το ότι υπάρχουν ήδη αρκετά ελληνικά προπτυχιακά ή μεταπτυχιακά τμήματα Πανεπιστημίων, που το εντάσσουν στα προγράμματα σπουδών και το διδάσκουν ως βασικό αντικείμενο. Η γνώση του και η εφαρμογή θα έχει ως αποτέλεσμα την ικανοποίηση όλων των εμπλεκομένων στην εκπαίδευση και αυτό θα έχει ως συνέπεια τη θετική διάθεση προς το σχολείο. Έτσι επιτυγχάνεται η απρόσκοπτη φοίτηση που είναι το ζητούμενο.

Βιβλιογραφία

Αναγνωστοπούλου, Μ. (2001). Τάσεις στην έρευνα για το αποτελεσματικό σχολείο. Τα εκπαιδευτικά, τ. 61, σελ. 252-262.

Γκότοβος Α. (2002) Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής. Αθήνα: Μεταίχμιο

Γούναρης Σπύρος(2003).Μάρκετινγκ Υπηρεσιών. Εκδόσεις Rosilli, Γέρακας

Δάρρα, Μ. (2018) Η προσέγγιση της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην εκπαίδευση: Τα όρια, οι δυνατότητες και οι προοπτικές εισαγωγής της. Σημειώσεις μαθήματος ΔΟΠ, ΠΜΣ Διοίκηση και Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων. Θεσσαλονίκη: ΑΤΕΙΘ

Διβάνη Ε. (2005) Διπλωματική εργασία : Ο ρόλος του διευθυντή σχολικής μονάδας στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής των μαθητών Ρομά.

Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ενωσης, 2013

Ζαβλανός Μ.Μ. (1998), Μάνατζμεντ. Αθήνα Έλλην

Ζαβλανός Μ.Μ. (2003), Ολική Ποιότητα στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Σταμούλης

Ζαβλανός, Μ. (1990). Οργάνωση και διοίκηση , Αθήνα: Ίων (τόμος Α΄, κοινωνικών πρακτικών. Σύγχρονη Εκπαίδευση, 57, 58-63. Κανελλόπουλος, Χ.(1990). Μάνατζμεντ αποτελεσματική διοίκηση, 3η έκδοση βελτιωμένη, Τόμος Α΄, Αθήνα :αυτοέκδοση.

Ζωγόπουλος, Ε. (2012) Διερεύνηση εφαρμογής του Μοντέλου Επιχειρηματικής Αριστείας στην αυτοαξιολόγηση σχολικών μονάδων. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.): 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Οκτώβριος 2012.

ΙΕΠ, ΥΠΕΘ 2(015) Στρατηγικό Πλαίσιο Πολιτικής για τη μείωση της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου (ΠΕΣ) στην Ελλάδα.

Κάντας Αρ, (1995), Οργανωτική Βιομηχανική Ψυχολογία Διεργασίες ομάδας - Σύγκρουση – Ανάπτυξη και αλλαγή – Κουλτούρα – Επαγγελματικό άγχος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Καραγεώργος, Δ. (2002). Μεθοδολογία έρευνας στις επιστήμες της αγωγής, Αθήνα : Σαββάλλας

Κατσαρός, Ι. (2008). Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Κέφης, Β. (1998). Το μάνατζμεντ των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, Interbooks

Κόκοτου Σοφία . Το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των Ρομά γονιών και η ένταξη των παιδιών τους στο σχολείο .Μ.Δ. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Τμήμα Φιλοσοφίας , παιδαγωγικής και Ψυχολογίας .2016 . Αθήνα 2016

Κουλούρη, Χ. (2013). Η παιδεία σε καθεστώς «έκτακτης ανάγκης». Περιοδικό Χρόνος. Ανακτήθηκε από <http://www.chronosmag.eu/index.php/1-pe-s-ths-g.html> [Πρόσβαση στις 24/03/2018]

Κουρουτσίδου, Μ. (2012). Η επίδραση των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών στην εκπαιδευτική διαδικασία: οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το ζήτημα της σχολικής διαρροής. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ρόδος.Ανακτήθηκε από <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/36049#page/1/mode/2up> [Πρόσβαση στις 19/03/2018]

Κυριαζή Ν., (2005), «Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κωνσταντινίδης, Ι. 2007, «Η 'συντηρητική αριστερά' και η 'προοδευτική δεξιά': ενδείξεις ασυμβατότητας της διάκρισης 'κοινωνικός συντηρητισμός - προοδευτισμός' με το παραδοσιακό σχήμα 'αριστερά - δεξιά'» στο Βερναρδάκης, Χ. (επιμ.) Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα 2005-2006, Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα.

Λιζούα, Ζ. (1999). Ρομά, Τσιγγάνοι, Ταξιδευτές: Οι Τσιγγάνοι της Ευρώπης. Αθήνα: Καστανιώτης.

Λυδάκη, Α. (1997). Μπαλαμέ και Ρομά: Οι Τσιγγάνοι των Άνω Λιοσίων. Αθήνα: Καστανιώτη.

- Μαλλιάρης Π. Γ., (1990), Εισαγωγή στο Μάρκετινγκ, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Πειραιάς
- Μαλλιάρης Πέτρος(2001). Εισαγωγή στο Μάρκετινγκ. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα
- Ματσαγγούρος, Η. (2001). Η σχολική τάξη, Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση
- Μαυρογιώργος, Γ. (1992). Εκπαιδευτικοί και Διδασκαλία, Αθήνα: Σύγχρονη Εκπαίδευση.
- Μεσσήνης, Σ. (2003). Το πρόβλημα της παιδείας. Ανακτήθηκε από <https://sites.google.com/site/stmessinis/to-problima-tis-paideias> [Πρόσβαση στις 15/04/2018]
- Μητακίδου, Δ., & Τρέσσου, Ε. (2007). Να σου πω εγώ πώς θα μάθουν γράμματα: Τσιγγάνες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Μπελαδάκης, Μ. (2007). Καινοτομίες στην εκπαίδευση, Αθήνα: Μετασπουδή
- Μπρίνια, Β. (2008) Management εκπαιδευτικών μονάδων και εκπαίδευσης. Αθήνα : Σταμούλη.
N.1566/85
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2000). Η ελληνική τσιγγάνικη οικογένεια. Στο Χ. Νόβα-Καλτσούνη (Επιμ.), Κείμενα κοινωνιολογίας του γάμου και της οικογένειας (σελ. 241-272). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2010). Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Αθήνα: Gutenberg.
- Ξωχέλλης, Α. (1986). Εκπαίδευση και εκπαιδευτικοί σήμερα, Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη
Π.Δ. 200,201/98
- Παναγιωτάκη, Μ. (2016). Οι ψυχοκοινωνικές συνέπειες της σχολικής διαρροής και η σημασία της πρόληψης. Ανακτήθηκε από <http://www.crete.gov.gr/attachments/article/11056/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CF%89%CF%84%CE%AC%CE%BA%CE%B7.sxoliki.diarroi2016.pdf> [Πρόσβαση στις 25/03/2018]
- Παπαναούμ, Ζ. (2000). Ο προγραμματισμός του εκπαιδευτικού έργου στη σχολική μονάδα, Θεσσαλονίκη: Τυποθετώ
- Παπασταμάτης, Α. (1998). Τα ολιγοθέσια σχολεία της Ελληνικής υπαίθρου, Αθήνα: Γρηγόρης
- Παπαχρήστος, Κ. (2011). Διαπολιτισμική εκπαίδευση στο ελληνικό σχολείο, Αθήνα: Ταξιδευτής
- Πασιαρδή, Γ. (2007). Σχολική κουτούρα: Έννοια, βελτίωση και αλλαγή. Ανακτήθηκε από http://www.pee.gr/wpcontent/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/c/2/georgia_pasiardi.htm [Πρόσβαση στις 22/03/2018]
- Πασιαρδής, Π.(1995). Ο αποτελεσματικός διευθυντής: Αυτοαξιολόγηση των αναγκών των διευθυντών δημοτικών σχολείων στην Κύπρο. Παιδαγωγική επιθεώρηση, 20, 171- 205.
- Πετράκης Μ, (1989), Έρευνα Μάρκετινγκ, Τεχνική Ανάπτυξη Project, Interbooks, Αθήνα
- Πολλάλης, Γ. (2003). Στρατηγικός σχεδιασμός μάρκετινγκ, Αθήνα: Έλλην Πρόσβαση την 18η Ιανουαρίου 2019, 13:00.

Πυργιωτάκης, Ι. (2001). Εκπαίδευση και κοινωνία στην Ελλάδα: Οι διαλεκτικές σχέσεις και οι αδιάλλακτες συγκρούσεις. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ρουσεάς Π. & Βρετάκου Β. (2006). Η Μαθητική Διαρροή στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Ενιαίο Λύκειο, ΤΕΕ). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Παρατηρητήριο Μετάβασης.

Ρουσεάς, Π. & Βρετάκου Β. (2006). 3η έρευνα μαθητικής διαρροής (γενιά μαθητών 2000-01). Η μαθητική διαρροή στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο, Ενιαίο λύκειο, ΤΕΕ). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Σαΐτης Χ, (1998), Management Ολικής Ποιότητας: μια μεθοδολογία για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος διοίκησης της εκπαίδευσης, στο περιοδικό Διοικητική ενημέρωση, τεύχος 11, Μάιος

Σαΐτης, Χ. (2008) Ο Διευθυντής στο Δημόσιο Σχολείο και διοίκηση της εκπαίδευσης. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Σιώμκος Γεώργιος & Czerpiel John(2007). Ανταγωνιστική Στρατηγική Μάρκετινγκ. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα

Σιώμκος Γεώργιος(2002). Συμπεριφορά καταναλωτή &Στρατηγική Μάρκετινγκ. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα

Σιώμκος Γεώργιος(2004).Στρατηγικό Μάρκετινγκ. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα

Σταλίδης, Γ. (2017). Διαχείριση δεδομένων και επιχειρηματική ευφυΐα, Αθήνα : Αποθετήριο 'Κάλλιπος'

Τζωρτζάκης Κ.& Τζωρτζάκη Α, (1996), Μάρκετινγκ η Ελληνική Προσέγγιση, Rosili, Αθήνα

Τόκας Δημήτριος (2005), Το Μάρκετινγκ στην εκπαίδευση Εισαγωγικές Έννοιες - Θεωρητικό Υπόβαθρο Σαΐτης Αθήνα

Τσιάκαλος, Γ. & Κογκίδου, Δ. (1991). Ορισμός της φτώχειας ή από τον ορισμό της φτώχειας εξαρτώνται οι στρατηγικές καταπολέμησής της. Αναφορά στο πλαίσιο του «ΦΤΩΧΕΙΑ 3».

Τσιάκαλος, Γ. & Κογκίδου, Δ. (1991). Ορισμός της φτώχειας ή από τον ορισμό της φτώχειας εξαρτώνται οι στρατηγικές καταπολέμησής της. Αναφορά στο πλαίσιο του «ΦΤΩΧΕΙΑ 3»

Τσιάκαλος, Γ. (2006). Απέναντι στα Εργαστήρια του Ρατσισμού, Αθήνα: Τυπωθήτω.

Τσιάκαλος, Γ. (2008). Η Υπόσχεση της Παιδαγωγικής, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, Α.Ε

Φωτόπουλος, Ν. (2013). Σχολική διαρροή και περιθωριοποίηση των νέων. Ελευθεροτυπία. Ανακτήθηκε από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=345913> [Πρόσβαση στις 19/03/2018]

Aprill, A., Holliday, E., Jeffers, F., Miyamoto, N., Scher, A., Spatz, D., Townsell, R., Yeh, L., Yorks, L., & Hayes, S. (2006). Can the arts change the world? The transformative power of the arts in fostering and sustaining social change. From New York University: <http://wagner.nyu.edu/leadership/reports/files/cantheartschangetheworld.pdf>

Arney, L. A. (2007). Political pedagogy and art education with youth in a street situation in Salvador, Brazil: An ethnographic evaluation of the street education program of Projeto Axe. Unpublished Thesis. The University of South Florida, Tampa.

Bradley, W., & Esche, C. (Eds.). (2007). Art and social change: A critical reader. London: Tate Publishing. U.S. Department of Education (2010). Arts in Education Model Development and Dissemination Program. Rochester arts impact study 2006-2009.

Cohen, L., Manion, L., (1994). Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας. Μετάφραση: Μητσοπούλου Χ., και Φιλοπούλου Μ., Αθήνα: Μεταίχμιο. Leithwood, K. and Montgomery, D. (1986), The principal profile, OISE Press, Ontario, σελ. 204-206.

Europa (2009). European year of Creativity and Innovation: Compilation of good practice on fostering creativity and innovation in the fields of learning and cultural awareness. Arts in a Roma school. Retrieved from: http://www.create2009.europa.eu/fileadmin/Content/Downloads/PDF/Projects/National_projects/SK_Arts_in_a_Roma_school.pdf

http://www.elliepek.gr/documents/6o_synedrio_eisigiseis/3_Zogopoulos.pdf Πρόσβαση την 19η Ιανουαρίου 2019, 10:00.

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2015/14.%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF_%CE%94%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%A0%CE%95%CE%A3_2014-2020.pdf

Javeau Claude, (1996), Η Έρευνα με Ερωτηματολόγιο, Το Εγχειρίδιο του Καλού Ερευνητή, Μπφ Τζανόνε – Τζώρτζη Κατ., Αθήνα, Τυπωθήτω

Kotler Ph. & Fox K. F. A.,(1995), Strategic Marketing for Educational Institutions, 2η εκδ. Prentice Hall Inc, Englewood Cliffs , σ xi

Kotler Ph., (2000) “Μάρκετινγκ Μάνατζμεντ Ανάλυση, Σχεδιασμός, Υλοποίηση & Έλεγχος”, 9η Έκδοση EMI Interbooks Αθήνα 2000, τόμος Α.

Loucks-Horsley, S. (1996). Reforming Professional Development. Paper presented to the NSTA Conference, Toronto.

Ogbu J. U. (1992) Understanding Cultural Diversity and Learning. Educational Researcher, Vol. 21, No 8, 5-24

PLANET(2007). Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, παραδοτέο 2. Ανάλυση των μετρήσεων της σχολικής διαρροής και καταγραφή υπαρχόντων συστημάτων, απόψεων και προτάσεων καταπολέμησής της (Έκδοση 2.0). Ανακτήθηκε από <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/376/111.pdf> [Πρόσβαση στις 19/03/2018)

Rossatto, C. A. (2002). Critical pedagogy applied praxis: A Freirean interdisciplinary project and grassroots social movement. In J. J. Slater, S. M. Fain, & C. A. Rossatto (Eds.), The Freirean legacy: Educating for social justice (pp. 157 – 171). New York, NY: Peter Lang.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο συνεντεύξεων:

Θέμα: Εφαρμογή των αρχών μάρκετινγκ με στόχο τη μείωση της σχολικής εγκατάλειψης και διαρροής μαθητών Ρομά. Περίπτωση σχολείων Δυτικής Θεσσαλονίκης

Χρόνος (ελάχιστος χρόνος 45 λεπτά):

Χώρος: εργασιακός

Ερωτήσεις Ημιδομημένης Συνέντευξης

Ερώτηση 1: Μιλήστε μου παρακαλώ για τις γνώσεις σας περί του σχολικού μάρκετινγκ.

Ερώτηση 2: Μιλήστε μου παρακαλώ για την όποια εμπειρία σας σε εμπλοκή/συμμετοχή σε διαδικασίες σχεδιασμού πλάνου μάρκετινγκ σε σχολική μονάδα στην οποία υπηρετήσατε.

Ερώτηση 3: Μιλήστε μου παρακαλώ για την εμπειρία σας σχετικά με τη φοίτηση μαθητών Ρομά σε σχολικές μονάδες όπου υπηρετήσατε. Μπορείτε να μας δώσετε ορισμένες πληροφορίες σχετικές με την καθημερινότητα των παιδιών αυτών στην σχολική ζωή;

Ερώτηση 4: Θα μπορούσατε παρακαλώ να μας αναφέρετε πληροφορίες σχετικές με την συνεργασία που είχατε με τους γονείς των μαθητών αυτών;

Ερώτηση 5: Θα μπορούσατε παρακαλώ να μας αναφέρετε ποιες ήταν οι τυχόν δικαιολογίες των μαθητών αυτών όταν απουσίαζαν από το σχολείο; Θα μπορούσατε να μας αναφέρετε αν οι δικαιολογίες ταυτίζονταν με αυτές που έδιναν οι γονείς (σε περίπτωση που υπήρχε επικοινωνία);

Ερώτηση 6: Υπερισχύει συνήθως η απόψη πως οι μαθητές αυτοί απουσιάζουν πολύ τακτικά. Ποιες θεωρείται εσείς πως είναι οι βασικές αιτίες;

Ερώτηση 7: Αναφορικά με την εμπειρία σας, θεωρείται πως η απόδοση των μαθητών αυτών θα μπορούσε να είναι καλύτερη υπό άλλες συνθήκες; Ποιες συνθήκες θα μπορούσαν να είναι αυτές;

Ερώτηση 8: Παρατηρώντας την καθημερινότητα στο σχολικό περιβάλλον των μαθητών αυτών, πως θα περιγράφατε την ενσωμάτωσή τους; Υπάρχει; Γίνεται κάποια προσπάθεια από τους ίδιους ή από τους άλλους μαθητές ή από τους συναδέλφους; Αναφέρετε τυχόν παραδείγματα καταστάσεων.

Ερώτηση 9: Με ποιος τρόπο θεωρείται πως η πολιτεία, το εκάστοτε υπουργείου θα μπορούσε να βοηθήσει στην φοίτηση των μαθητών αυτών; (Ως προς την συχνότητα φοίτησης και συνέπειας στις υποχρεώσεις τους) .

Ερώτηση 10: Με ποιους τρόπους και στρατηγικές θα μπορούσε το σχολείο ως αυτόνομη μονάδα να μειώσει τη διαρροή των μαθητών αυτών;